

3. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Denizli Mebusu Baha Akşit ve 11 arkadaşının, Dahilî Nizamnamenin bazı maddelerinin tadilî hakkındaki teklifi ve Teşkilâtı Esasiye Encümeni mazbatası (2/18) (1)*

Lâyihanın heyeti umumiyesi üzerinde söz alan arkadaşların isimlerini liste halinde tanzim ettik, okuyorum :

Behçet Kayaalp (Burdur) Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına.

Faik Ahmed Barutçu (Ankara) Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına.

Osman Canatan (Kırşehir) Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu adına.

Diğer mebus arkadaşlar :

Behzat Bilgin, Mehmet Daim Süalp, Suphi Baykam, Nusret Kirişcioğlu, Emin Soysal, Sebatî Ataman, Hilmi Soydan, Hasan Fehmi Evliya, Hilmi Dura, Mehmet Hazer, Âtîf Topaloğlu, Selâmi Dincer, Mustafa Kemal Biberoglu, Baha Akşit, Mehmet Kâmil Boran, Ferda Güley, Fahri Karakaya, Esat Mahmut Karakurt, Hüsrev Polat, Hayri Çopuroğlu, Atalay Akan, Adil Sağiroğlu, Sırrı Atalay, Ahmet Sırrı Hocaoglu, Turhan Feyzioğlu, Recep Dengin, Hamdi Öner, Fazıl Yalçın, Selim Soley, Asım Eren, Dursun Akçaoğlu, Şahap Kitapçı, İhsan Ada, İsmail Hakkı Talay, Kasım Gülek.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Usul hakkında söz istiyorum, efendim.

REİS — Beyefendi, hiçbir mevzuu müzakereye geçmedik ki.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Nizamnamenin bir maddesinin tatbikini istirham edeceğim.

REİS — Buyurun, dinliyelim, faydadan hâlî değildir.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, halen mer'î olan İçtüzüğün 85 nci maddesi, bir meselenin müzakeresinde, Umumi Heyet isterse, lehte, aleyhte ve üzerinde olmak üzere münavebe ile söz söylemek takarrür eder, diyor. Ben' Tüzüğün bu hükmünün, bu ehemmiyetli mevzuda tatbiki hususunda karar ittihaz buyurulmasını Makamı Riyasetten ve Yüksek Heyetinizden istirham ediyorum.

REİS — Arkadaşımızın teklifleri Heyeti Umumiyenin arzusuna bağlı bir keyfiyettir.

Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına Behçet Kayaalp!

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Reis Bey, bir kere mazbata okunsa.

REİS — Tevzi edildi.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Heyeti Umumiye arzu ederse okunabilir.

HÜRRIYET PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA BEHÇET KAYAALP (Burdur) — Muhterem arkadaşlar, Demokrat Parti Meclis Grubu idare heyetinden müteşekkil milletvekilleri tarafından teklif edilen ve mazbata muharririnin «üç gün süren uzun çalışmalara» vesile verdiğini söylediği, fakat bihikmeti hüda hemen hiçbir maddesi encümenince tadil edilmeden bugün huzurunuzda gelen nizamname teklifi hakkında Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına fikirlerimizi beyan ederken, duyduğumuz derin bir acıyı beyan etmekten kendimizi alamıyoruz.

Şimdiye kadar Türkiyede birçok hürriyetler kısılmış, bazıları tamamiyle ortadan kaldırılmış bulunuyordu. Bütün bunların, idare edenlerin büyük mikyasta murakabe dışında kalma arzularından doğduğunu da biliyorduk. Fakat büyük işler başarmaya muvaffak olmuş, muazzam bir İstiklâl savaşını kazanmış ve şînesinde Türk tarihinin en heyecanlı, en gelişmeli müzakerelerini yaşamış Türkiye Büyük Millet Meclisinin zaten çeşitli tatbikatla kısılmış murakabe haklarının büsbütün ortadan kaldırılmak isteneceğini düşünmemiştik.

Hükümetlerin ve Atatürk gibi hakiki ve büyük dehaların millet iradesi önünde saatlerce sorguya çekildiği devirlerden sonra milletvekillerini bir nevi tâyin suretiyle bu sıralarda oturduğu devirlerde görülmüştür. Fakat artık bugün temsile ve seçime dayanarak parlâmentoya girmiş insanların her şeyden evvel kendi salâhiyetlerini daha doğrusu yeminle müeyyât hâkimiyeti millîye esaslarını tahdidedeceğini düşünmek, bir partinin Meclis Grubu olarak değil, gözlerini haklarının ve hürriyetlerinin koruyucu olması lâzımgelen yegâne Meclisine dikmiş Türk milletinin bir ferdi

olarak, bu Meclisin bir âzası olarak bize ağır gelmekte idi. Böyle vahim bir vakıanın şahidi olmakla büyük bir teessür içindeyiz. Anlaşılan topluca karar altına alınmış ve burada görüşülmesi sadece Anayasamız hükümlerinin, (kanunların Meclis tarafından ısdar edildi kaidesi) henüz değişmediği için bir formalite olan bu teklifin mahiyeti etrafındaki sözlerimiz, vicdanlarda ne akis uyandırırsa uyandırırın reyler üzerinde tesiri olmayacağını tahmin ediyoruz. Ancak vatandaşların hak ve hürriyetlerinin ifnası teşebbüsünden sonra, sıranın Büyük Millet Meclisine geldiği şu anda her türlü parti mülâhazaları dışında aynı haklara ve Anayasanın verdiği aynı salâhiyetlere sahip insanlar olarak bâzı hakikatleri Büyük Meclisin âzalarına hatırlatmayı bir vazife sayıyoruz.

Muhterem arkadaşlar, milletlerin mukadderatına mutlak olarak el koymak isteyen veya tarihî sebeplerle ellerinde bulundurdıkları bu mukadderat üzerindeki sultalarından vazgeçmek istemiyen şahıslar tarih boyunca çok görülmüştür. Bütün bu hayalperestler maceraperestler ve dâhi taslakları karşısında, meclislere sahip ve o meclislerin salâhiyet ve imtiyazlarını müdafaa etmesini bilen milletler, hürriyete ve hürriyetin tabîî neticesi olan refaha kavuşmuşlardır.

İngiliz Parlâmentosu 1295 den beri sahip bulunduğu hakları ve imtiyazları, karşısına çıkan hangi deha iddiasındaki hayalperest hangi maceracı olursa olsun sonuna kadar müdafaa ettiği içindir ki, İngiliz Milletini bugünkü seviyesine çıkarabilmiş ve parlâmentoların anası unvanını kazanmıştır. Bugün dahi meclis reisi, her sene İngiliz Kralına Parlâmentonun hak ve imtiyazlarını hatırlatmakla işe başlar. Nazarlarınızı bundan üç asır evvele götürmek isterim. Sene 1642... İngiliz Kralı II. Şarl tenkidlerinden hoşlanmadığı - yani modern deyimle buzur ve sükûnu bozan - beş mebusu tevkif etmek için Parlâmentoya giriyor. Kendisinden yardım istediği ve ancak Kralın tasvibiyle yerinde kalabilen Meclis Reisinin cevabı : Gözlerim ancak bu Meclisin müsaadesi nispetinde görür, kulaklarım ancak bu Meclisin müsaadesi nispetinde işitir, olmuştur. Ancak bu tarafsızlık ve cesaretin sahibi reislerin tarihe geçeceği muhakkaktır.

Salâhiyet ve imtiyazlarını müdafaa etmesini bilmeyen meclisler payidar olamamışlar. Ve âzaları da haklarını ve hattâ hayatlarını Meclis haklarını feda etme pahasına muhafaza edememişlerdir. Bu hakikati bütün dünya meclislerinin âzaları bilmek lâzımgelir. Bu bakımdan meclis salâhiyetlerinin bahis mevzuu olduğu zamanlar hangi partiye mensup olurlarsa olsunlar, milletvekillerinin aynı hassasiyeti göstermeleri lâzımdır. Binaenaleyh birçok sebeplerle peşin alınmış kararlara rağmen bu anda hepimizin şahsi ve vicdani ve tarihî mesuliyetine bir defa daha dikkati çekmeyi bir vazife sayıyoruz.

Arkadaşlar, kısa bir esbabı mucibe ile sevk edilmiş bulunan bu teklif, gerçekten Meclis murakabesini tamamıyla yok etmektedir. Hemen işaret edelim ki, halen mer'i bulunan İçtüzüğü-müz de büyük bir murakabe imkânı sağlamıyordu. Tek parti zamanından kaldığı esbabı mucibede de zikredilen bu tüzük aslında ne bir umumi müzakere açmak imkânı veriyor ve ne de gensoru mekanizması işliyordu. Hükümetlerin sorumlu bulunabilecekleri halleri bir tarafa bırakalım, dünya parlâmentolarında bu usuller hükümetlerin kuvvetli oldukları sahalarda prestijlerini artırmak için dahi kullanılır. Birbirini takibeden Menderes hükümetlerinin bir defa olsun bir gensoru müzakeresine yanaşmamış olması nasıl bir kuvvetin ve nasıl bir kendine itimadın eseridir. Takdiri tarihe bırakmak gerekiyor. Uzun senelerdir bu Meclis bir Kıbrıs mevzuunda, bir NATO mevzuunda müzakere görmemiştir. Bütçe müzakerelerinin fevkalâde kırsal imkânları dışında her hangi bir konuda Hükümetin murakabesine rashiya madık.

Teklif sahipleri kendileri söylüyorlar : Bu nizamname bir tek parti meclisi nizamnamesidir. O zamanlar murakabeyi dumura uğratmak için ayrıca tedbir almayı lüzum da yoktu, murakabenin hukuki imkânlarını sağlama ihtiyacı olmadığı gibi, şimdi dikensiz gül bahçesine çevrilmek istenen Mecliste dikenlerin çoğaldığı, hele memlekette bâzılarının pek sevdiği gülleri kokhyanların ekalliyette oldukları görülünce bu pek nazik güller gülünün millî irade dikenlerinden incinmemesi çareleri aranmaktadır.

Diğer bir deyimle fiiliyatta bir türlü kurulanıyan tek parti meclisi, Dahilî Nizamname hükümleri ile tesis edilmek istenmektedir.

Teklif sahipleri - her halde istihza huyunun bir tezahürü olacak - gayelerinin «Meclis murakabe hakkının gerektiği şekilde istimalinin ve Meclisin bütün vazifelerinin ârızasız ifası» olduğunu söylüyorlar. İtalya, Fransa, Batı - Almanya gibi memleketlerin Dahilî nizamnamelerini gözden geçiren bu müdekkik ve çalışkan arkadaşlar o nizamnamelerde murakabe hakkının hangi usullerle sağlandığını da görmüş olacaktırlar. Fakat onların istedikleri bu değildir. Onlar bize faydalı olan, yani her gün biraz daha artırılmak istenen huzur ve sükûnu sağlayacak tedbirlerin peşindedirler. Bir an düşünmemişlerdir ki, ne kadar uslu akıllı otururlarsa otursunlar, asıl huzur ve sükûn muayyen eşhasın ruhunda kalmamış olduğundan, kendileri de bu yersiz müeyyidelere çarptırılacaklardır.

Muhterem arkadaşlar, teklifin getirdiği yenilikleri - 20 nci asrın ikinci yarısında eğer bunlara yenilik demek caiz ise - şu noktalarda toplayabiliriz :

1. Teşriî masuniyet hükümleri,
2. Gruplar,
3. Sorular,
4. Neşir yasağı,
5. İnzibati cezalar.

Bunun dışında kalan bâzı tadiller, sadece sanki ciddî bir tetkik mevcutmuş intibahı vermek için konulmuş bâzı madde ve fıkralardan ibarettir. Getirilen hükümler arasında en çok endişe veren husus teşriî masuniyete verilen yeni şekildir. Hattâ buna yeni şekil demek bile caiz değildir. Teşriî masuniyet müessesesi topyekûn ortadan kaldırılmak istenmektedir.

Hemen ilâve edelim ki, Anayasanın 17 nci maddesinin (Gerek intihabından ve gerek sonra aleyhine cürüm isnadolunan bir mebusun maznunen isticvabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin ierası için Heyeti Umumiye kararı) bulunması kaidesinin yeni tatbik şekline prensibolarak aleyhte değiliz. Gerçekten bugünkü tatbikat bir nevi mesuliyetsizliğe münceer olmakta ve mebusun işlediği bir suçun mağduru da hakkını alamamakta idi. Diğer parlâmentoların tatbikatı bu değildir. Fakat katiyen yeni getirilen teklif şeklinde de değildir. Bir mebusun teşriî masuniyeti, kendisi hakkındaki isnadın ciddiyeti halinde kaldırılır. Teklif böyle bir vuzuhtan mutlak olarak kaçınmak istemiştir. Maddede «lüzumuna kanaat getirmekten» bahsediliyor. Bundaki kasıt aşikâr-

dır. Gene polis dövmek, her hangi bir vatandaşın hakaret etmek, hattâ metresini karısı gibi gösterip diplomatik pasaport alma suçlarında takibata lüzum görülmiyecektir. (Sağdan, bravo sesleri) Ama vatandaşlarla görüşmeyi, Toplantı Kanununa aykırılık addedip yahut gazete sahibi bir milletvekilini gazetede çıkan her hangi bir yazıdan sorumlu sayıp teşriî masuniyet kaldırılacaktır. Bütün bunların muhalefet mebuslarını tehdit, taciz etmek için yapıldığını maalesef bundan evvelki savcılık ve Adalet Bakanlığı tatbikatı katî bir delil teşkil etmektedir.

Alelâde suçlardan dolayı bir milletvekilinin takibinin devre sonuna bırakılması ne derece sakat ise, siyasi maksatlarla teşriî masuniyetin kaldırılması da o derece bir faciadır.

Fakat teklif, teşriî masuniyet hususunda bundan daha vahîm hükümlerde ihtiva etmekte ve milletvekilinin Mecliste bile serbestçe konuşması imkânlarını ortadan kaldırmaktadır. Bütün Anayasalar gibi bizim Anayasamız da mebusun Meclisteki beyanatından mesul olmayacağını, yahut başka bir ifade ile Meclisteki sözlerinin suç sayılmıyacağı esasını kabul etmiştir. Anayasa hükümleri bunu birinci sınıftaki müptedi talebelerine şöyle anlatırlar :

Mebus, öyle şeyler söyleyebilir ki; eğer bunları başkası söylese hakkında cezai takibat yapılır, yahut da tazminat dâvası ile karşı karşıya kalabilir. Mebus birine hakarete veya isnatta bulunabilir, fakat bütün bunlardan sorumsuzdur. Bu sorumsuzluğun dayandığı esası huzurunuzda tekrar etmek istemiyorum. Temsili rejimin ve millî iradenin tecelli ettiği noktalardan biri olduğu cümlece malûmdur ve bizim Anayasamızın da sarîh hükmüdür.

Geçen Devre Osman Bölükbaşı hakkında bu Anayasa kaidesinin açıkça çiğnendiğine şahidolmuştuk. O zaman «mebus ancak suç teşkil etmeyen sözlerinden mesul değildir» gibi şaheserler şaheseri bir prensip ortaya atılmış bulunuyordu.

Bu defaki tadil teklifi Anayasaya da, millî iradeye de, aklı selime de aykırı prensibin dolambaçlı yollarla Dahilî Nizamnameye sokulmak istendiğini görüyoruz.

Gerçekten 188 nci maddenin son fıkrasında «mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasından» bahsedilmektedir. Maddenin son bendi hariç bırakılacak olursa, diğer bentler Meclis salonunda söylenen sözlere taallûk etmektedir. Bi-

naenaleyh mebus bunlardan dolayı cezaen ve hukukan sorumsuzdur. Öyle olduğu halde bu umumi fıkraya neden lüzum görülmüştür. Bunun cevabını 147 nci maddenin son fıkrasına eklenen başka bir ibarede bulmak mümkündür. Burada «mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerden» bahsedilmektedir. Bu iki maddenin bir arada mütalâasıyla büyük bir Anayasa prensibinin çiğnenmesi imkânı sağlanmaktadır. Nitekim İctüzük tadili münasebetiyle Havadis gazetesi yukarda bahsettiğimiz «suç yoksa mebus mesul edilemez» kaideler kaidesinin müdafaasını yapmış ve yeni teklifin bu enfes prensibi temin edeceğinden bahsetmiştir. Meclis kürsüsünde konuşurken bir memurun veya bir vekilin ihmalini, suiistimalini söyleyemeyecek ve hattâ imadahi etmiyecek olan, aksi halde kendini hâkimin önünde veya hapishanenin içinde bulacak bir mebusun murakabe vazifesini yapabileceğini tasavvur etmek mümkün değildir.

Maddeleri bu şekilde anlayışımızın hatalı olmasını temenni ederiz. Fakat Bölükbaşı hâdisesi ve Demokrat Partinin organı olduğu Türk Basın ve Ceza mevzuatına tâbi olmamasından anlaşılan Havadis gazetesinin neşriyatı, bu memlekette artık Meclis kürsüsünün de her hangi bir kongre kürsüsü haline geldiğini göstermektedir.

Muhterem arkadaşlar;

Anayasanın sarahatle tanıdığı bu hakkı, fütursuzca icranın ellerine teslim şimdiye kadar kimsenin, belki korkulu rüyalarına bile girmemiştir. Bu hükümleri reddediniz arkadaşlar. Çünkü içinizde, içinde bulunduğumuz şartlara en iyi intibak ettiği kanaatinde olanların bile yarın viedanlarına kabul ettiremeyecekleri hak-sızlıklar vukua gelebilecektir. Birgün hakikati haykırarak hançerelerin etrafına şimdiden zulüm ilmiğini geçirmeyiniz....

Muhterem arkadaşlar;

İctüzük tadili böylece mebusu teşrii masuniyet zırhından çıkardıktan ve murakabe imkânlarını kaldırdıktan sonra her hangi bir mukavemet unsuru olması muhtemel bulunan Meclis gruplarını da artık ya hukukan veya fiilen nâmevut hale getirmektedir.

Hem teklif sahibi, hem de mazbata muharri-ri olması gibi fevkalâde orijinal ve İctüzüğe aykırı bir mevkii tehâlükle kabullenen Denizli Mebusu Hamdi Sancar'ın encümen mazbatasına der-

cettiği grup anlayışı da tarihe geçecek kadar enteresandır. Bu arkadaşın göre (Meclis faaliyetlerinin bir siyasi parti nam ve hesabına takib-olunabilmesini mümkün kılacak bir topluluktan) başka bir mânayı gurupa atfetmek mümkün değilmiş. Teklifinin esbabı mucibesinde Garp demokrasilerinin içtüzüklerinden bahseden bu müdekkik arkadaşımıza başka memleketlerde grupların vazifelerini ve salâhiyetlerini hatırlatmak gerekiyor.

Fransa'da Riyaset Divanında gruplar temsil edilirler. Gündem grup başkanlarının iştirakiyle tesbit edilir. Her hangi bir konuda umumi müzakere açılacağı zaman söz sırası ve müddeti grup başkanları toplantısında tâyin olunur. Gruplar açık oya müracaat edilmesini, oylamanın tehirini istiyebilirler.

Diğer memleketlerin içtüzüklerinde de buna benzer hükümler mevcuttur. Bütün bunlar, murakabeden bahseden teklif sahiplerince dikkate alınmıştır.

Modern parlâmentolarda Meclis grupları memleketteki siyasi cereyanları temsil etmek bakımından fevkalâde mühim bir yer işgal ederler. Binaenaleyh grupların Meclis içindeki faaliyetleri Hamdi Sancar'ın zannettiği gibi bir şirket temsilcisi misillü bir parti nam ve hesabına hareket için değil, temsilcisi bulundukları efkârı umumiye, cereyan ve kanaatlerini Meclise aksettirmek içindir. Bugün bir İctüzük hükmiyle ortadan kaldırılmak istenen iki Meclis Grubu bir milyonun üzerinde bir vatandaş kütesinin kanaatlerini Mecliste temsil etmektedirler. Teker teker de yüzbinlerin fikirlerinin ve temayüllerinin mümessilidirler.

Bugün iktidarda bulunan partinin memlekette bir ekalliyet olduğunu ve aldığı reyyle kıyas kabul etmiyecek nispette fazla mebus çıkardığını görmemezliğe gelen teklif sahibi Mazbata Muharrii Meclisin muazzam bünyesinde ciddiye alınacak gruplardan bahsediyor. Düşünmüyor ki, kendi bünyelerine bu derece muazzam mebus sayısı temin eden rey farkı, ciddiyeye almak istemediği Meclis gruplarının seçmenlerden aldığı rey kadar bile değildir. (Soldan, gü-rültüler) Sizi iktidara getiren rey farkından bahsediyorum Rauf Onursal Bey, anlamadınız her halde mevzuu.. (Soldan, bravo sesleri)

REİS — Devam edin, efendim.

HÜRRİYET PARTİSİ MECLİS GRUPLU ADINA BEHÇET KAYAALP (Devamla) — Kendi dayandığı temelleri bu derece inkâr bir intakı haktan ibarettir.

Teklif sahibi Mazbata Muharriri, grupların muayyen sayıda mebus ihtiva etmesi şartının muasır parlâmentoların tatbikatına muvazi olduğunu söylemektedir. Her halde İtalya'yı kasdediyor. Fakat bu memlekette nispi temsilin cari olduğuna ve her partinin aldığı rey nispetinde mebus çıkardığına hiç temas etmiyor. Hele orada, memlekette teşkilâtlanmış partilere tanınan istisnai durumdan hiç haberdar görünmüyor. İki misli nüfusa bizim kadar mebus çıkaran İtalya'da İctüzük, siyasi partiler için on milletvekilinin kifayet edeceğini söylemektedir. Bugün Türk Meclisinde mebus bulunduran her parti nispi usulle 1957 seçimlerinde on sayısının çok üstünde bir temsile sahibolacaktı.

Aslında bu hükümlerin ne başka ülkelerle, ne de müferit mebuslara konuşma imkânı sağlamakla bir alakası yoktur. Grup sözcülerinden sonra milletvekili arkadaşlarımızın konuşması mümkün iken şimdi bu teklifi imzahyan arkadaşların çok kere kifayeti müzakere tekliflerine şahidolmuşuzdur. Dünyanın en az toplanan ve çalışmalarına en az saat ayıran bir Meclisinde İctüzüğün gruplara tanıdığı salâhiyetlerin kısılmasını müferit mebusun durumuyla izah etmek, kurt - kuzu hikâyesinden farklı değildir.

Muhterem arkadaşlar; meclislerin murakabe hakkını elde etmeleri uzun bir mücadelenin mahsulüdür ve Parlmanter rejimin tekâmülü nün nişanesidir. 19 ncu asır Napolyon Fransa'sında Meclisin ancak kanun yapmak salâhiyeti tanınmış, murakabe hakkı tanınmamıştı. Anayasamızın bütün hâkimiyet haklarını Meclise vermesine rağmen Dahili Nizamnamenin ânime işleri hakkında umumî müzakere açılmasına ve gensoru usulüne müsaidolmadığını söylemiştik. Bunlar hep tek parti kalıntılarıdır.

Şimdiye kadar murakabe vasıtası olarak, yegâne işler gibi görünen sual müessesesine başvuruluyordu. Şimdi bu imkân da kapatılmakta ve Büyük Millet Meclisi sadece kanun yapan bir Meclis haline getirilmektedir.

Sebeholarak da Hükümet faaliyetlerinin ağırlaştığı ve sekteye uğradığı ve sual müessesinin suiistimal edildiği öne sürülmektedir.

Bütün bunlar külliye hilâfı hakikattir. Dünyada en az sual sorulduğu Meclis bizim Meclisimizdir. İngiltere'de senede 30 000 şifahi sual sorulur. Her biri bir dakika sürse 500 saat eder. Muhalefetin talebi üzerine açılan umumî müzakereleri ve gensoruları da buna ilâve ediniz. Bütün bunlara vakit bulunur, çünkü İngiliz Meclisi haftada beş defa toplanır ve 38 saat çalışır. Bizim Meclisimiz fevkalâde haller haricinde haftada âzami 10 saat çalışır.

Muasır Parlâmentoların altı ay tatil yaptıkları da vâkı değildir. Buna mukabil bizim böyle uzun tatillere girdiğimiz sık görülen şeylerdendir. Öyle anlaşıyor ki, dikensiz gülüstanda oturmak isteyen Hükümet veya ona yakın mahfiller Meclisin kensini bu derece serbest bırakmasına rağmen yine de müştekidirler.

Arkadaşlarım, Meclis murakabesi ve çalışmalarını iş başında bulunan insanların ehliyet ve kabiliyetine göre ayarlanamaz. Bilâkis normal Meclis murakabesi muvacehesinde iş görebilecek ehliyet ve kabiliyette insanlar mesuliyet mevkiilerine getirilir. Mektepsiz maarif zihniyetini tarih fıkraları arasından alıp Meclis Nizamnamesine aktarmaya kimsenin hakkı yoktur.

Sual müessesesini ortadan kaldırmaya mâtuf hükümleri mekanizmasının teferruatı üzerinde durmayacağız. Şu kadarını söyleyelim: Bundan sonra suallere cevap verip vermemek Sayın Vekillerin takdirine bırakılmıştır. Bundan evvelki devrede şimdi aramızda bir hüsnü tesadüf olarak bulunmayan eski Adliye Vekilinin kendinde monarşik bâzı yetkiler vehmederek «bu iş icrânın salâhiyetindedir; cevap veremem.» dediğine şahidolmuştuk. Ve hayretler içinde kalmıştık. O gün beterin beteri olduğu kaziyesini unutmuşuz.

Neşir yasakları meselesi üzerinde fazla durmayacağız. Bunlar da Anayasaya esas bakımından külliye aykırı olduğu gibi şekil unsuru bakımından İctüzükte yer almakla zaten keenlem-yekündür.

Fakat bir zamanlar bu kürsüden Anayasanın harfiyen neşir hükmünden bahsederek hiçbir sebep ve bahane ile Meclis müzakerelerinin neşrine mâni olunamayacağını söyleyen ve mevkii itibarıyla Meclis haklarının müdafii olması gereken Sayın Koraltan'ın şimdi ne kanaatte olduğunu merak ediyoruz.

Meclisin salâhiyetlerini ve Anayasanın âmir hükümlerinin yerine getirilmesini bir mahkemenin kararına bağlı tutarak kuvvetler arasında bir keşmekeş yaratmaya beyhude uğraşan bir teklif karşısında adı Demokrat olan partiyi kuranlardan bu muhterem zatın kanaatlerini öğrenmek hakkımız olsa gerektir.

Disiplin cezalarına gelince, Batı parlâmentolarında vicdanlarında ve efkârı umumiyenin hükmü karşısında tarafsız Reisler vasıtasıyla tatbik olunan bu cezaların bizde ne şekilde tecessülü edeceğini bilmek için kâhin olmaya lüzum yoktur.

Muhterem arkadaşlar, Hürriyet Partisi Meclis Grubu muvakkat bir zaman için Grup adına son konuşmasını yapmaktadır. Üzüntüsü her mefhumun ve müessesenin üstünde tutulması gereken Meclis haklarına vâkı bu hazin müdahale sebebiyledir. Kendisi hesabına her hangi bir tessür vesilesi görmemektedir. Kaldı ki, birkaç sene için Grup olarak faaliyetine son verilirken beyanlarının millî hâkimiyeti müdafaa için olmasından da tarihi bir şeref duymaktadır. Vicdanlarındaki huzurun ve bu huzurun sağlıyabileceği müessiriyetin birtakım kanun ve nizamname hükümleriyle temin edilemeyeceğinin hüsranlı tecrübesini şimdi gidilen yolun yolcusu pek yakında görecektir.

Bu çatı altında oturan hepimiz, ieraya tamnan murakabesiz salâhiyetlerin birgün, bu salâhiyet sahiplerinin etrafındakilere de bütün hışım ve zulmile tatbik edileceğini unutmamalıyız. Bu Büyük Millet'in Büyük Meclisinin istikbalde hem de pek yakın istikbalde hakları ve salâhiyetleri geriverilecektir. Bizim en halisane temennimiz arkadaşlarımızın mümkün olduğu kadar büyük kısmının bugünkü vebale ortak olmasından ibarettir. (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar.)

REİS — Nüvit Bey.. Grup sözcülerinden sonra takririnizi reye arz edeceğim.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Teşekkür ederim.

REİS — Faik Ahmed Barutçu... Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına. (Sağdan, alkışlar)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA FAİK AHMED BARUTÇU (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, Meclis İçtüzüğü'nün bâzı maddelerinin tadili namı altın-

daki teklifin Yüksek Huzurunuzda dikkatli saâmiinin ve umumi efkârın önünde başlıyan müzakeresi Demokrat Parti siyasi iktidarının getirdiği rejimde yeni bir dönüm noktasının hadisesidir. Ve aynı zamanda Büyük Millet Meclisinin kendi tarihinin fevkalâde bir hâdisesidir.

Baha Akşit ve 11 arkadaşının teklifi görürde sade bir İçtüzük tadilidir ve mâsum görünen mucip sebeplere dayanmaktadır. Teklif sahiplerinin gerekçesi şudur :

Diyorlar ki; bu bizim elimizdeki tüzük 1927 tarihinde tanzim edilmiştir, tek parti devrinde bu tüzüğün tatbikatı müşkülât davet etmiyordu, ama çok partili hayata girdikten sonra birçok noksanlarla mâlûl olduğu meydana çıktı. Meclis müzakerelerinin intizam ve selâmeti çoğu ahvalde temin edilemediği için teşriî faaliyet aksamaktadır. Bu sebeple demokratik memleketlerde tatbik edilen nizamnamelerle karşılaştırıldıktan sonra tatbikî faideli görülen yeni hükümlerle bu tüzüğün ıslahına gidildiği bildiriliyor. Hedef, Büyük Millet Meclisinin murakabe görevinin gerektiği şekilde istimali ve Millet Meclisinin vazifelerinin ârızasız olarak işlenmesidir. Aynı zamanda Meclisin vakar ve haysiyetine leke düşürecek üzücü hâdiselerin önlenmesidir. Objektif olarak bu gerekçeye iştirak etmemek için mâkul sebep ileri sürülemez. Gerçekten bizim İçtüzüğümüzün, parlâmentolu demokratik sistemin hayatîyet içinde işlemesine elverişli olmıyan hükümleri sebebiyle Meclisin murakabe görevini ve teşriî istihali de engelliyen neticeleri öteden beri ıstırap mevzuumuzdur. Bizim iktidarımız zamanında bizim ıstırap mevzuumuzdu, siz muhalefet mevkiinde iken sizin ıstırap mevzuunuzdu. Siz iktidara, biz muhalefete geçtik, yine her ikimiz için ıstırap mevzuu olarak kaldı. Yalnız iktidardakilerin bir cepheden, muhalefettekilerin ise daha şümüllü bir şikâyet ve bir ıstırap konusu olmuştur. Bu itibarla gerekçenin objektif mânasiyle dokunduğu noktalara iştirak etmemek mümkün değildir.

Ancak; getirilen hükümler gerekçede belirtilen sebeplerle aynı istikamette değildir. Getirilen hükümler belirtilen anlayışın tamamıyla zıddı istikamette, ne çok partili demokratik hayatımızın inkişafıyla, ne parlâmentolu demokratik sistemin icaplarıyla ve ne de Anaya-

samızın temel prensipleriyle bağdaşması mümkün olmıyan başka bir siyasi bünyenin kaide-leri olabilir. (Sağdan, bravo sesleri)

İçtüzüğün bu zaviyeden hedef ve maksatlarını tehlikeli surette aşan hüviyetiyle getirilen teklif, bizi prensipler sahasında derin bir buhranın mihrakına doğru, yeni bir mukadderatla karşı karşıya getirmiş bulunmaktadır.

Aziz arkadaşlarım, getirilen tekliflerin mühim bir kısmı Büyük Millet Meclisinin yetkileriyle ilgilidir ve İçtüzüğün prensipleriyle, Büyük Millet Meclisinin icraya karşı haklarıyla bağdaşmasına imkân olmıyan değişikliklerdir.

Bunların birincisi; tek başına ele alınan sual müessesesidir. İkincisi; Meclisin alenilik ve konuşmalarının harfiyen yayınlanması hakkındaki ana prensibi ihlâl eden kayıtların yeri olmadığı halde İçtüzüğe girmesidir.

Üçüncüsü Meclisin, milletin hâkimiyetini temsil eden Büyük Millet Meclisi hürriyetine ve mebusun teşriî masuniyetsizliğine teveih edilen düşüncelerin, gene yeri olmadığı halde İçtüzüğe sızmasıdır.

Diğer bir kısım tâdil teklifleri mebusların dokunulmazlığına taallük etmektedir. O müesseseyi değiştirmekle ve teessüs etmiş birtakım demokratik esasların teamülleri kaldırmakta; son bir kısmı da inzibati cezalara taallük etmektedir.

Şimdi müsadenizle bu değişikliklerin teker teker mahiyetleri ve ne suretle demokratik parlâmento, bu sisteminin icablarıyla ve Anayasamızın temel prensipleriyle tezat halinde bulundukları ve neden dolayı İçtüzükte yerleri olamayacağı ve ayrıca antidemokratik farikalarıyla mukadder neticeleri üzerindeki düşüncelerimizi arz edeyim :

1. Sual müessesesi, değişiklik şudur: Her mebus, yine Başbakana veya bakanlardan birine sual sorabilir. Lütüfkâr olmuşlardır, arkadaşlarımız, bunu tamamiyle karşı tarafın kabulüne bağlamamışlardır. Sual sorabilir, ancak sual muayyen, sarıh bir husus hakkında sadece malûmat edinmekten ibarettir. Tek imzalı olacaktır, esbabı mucibesiz olacaktır, mütalâasız olacaktır. Üçüncü şahıslara her hangi bir isnad ihtiva edemez. Birden fazla imzalı olmaz. Sonra, bakan menafii umumiye ile kabili telif bulmazsa cevap vermemek hakkını haiz olacaktır. Sualler

için haftanın bir günü tahsis ediliyor. O gün bir saat görüşülecektir ve mütalâa beş dakikadan fazla sürmeyecektir. Bakan o gün gelmezse sual bir hafta sonraya kalacaktır. Bakan o hafta da gelmezse mebusun istizah yapmaya hakkı olacaktır. İstizah, malûm bir etiketten ibarettir. Nasıl olacak? Onu da söylüyor: Mebusun istizah talebi o gün müzakeresiz Heyeti Umumiyenin tasvibine arz edilecektir. Kabul etmezse Bakan da o sualin cevabını vermekten kurtulacaktır.

Sual müessesesi, bu hükümlerle âzami tahdid edilmiş bulunmaktadır. Yalnız teklif sahiplerinin mebaz olarak gösterdikleri memleketlerin iç tüzüklerindeki muhtasar sual müessesesini tamamlıyan, murakabe vasıtalarını nazara almaksızın, yalnız sual müessesesini tek başına ele almalarının, şimdi Yüksek Heyetinize mânasını ve neticelerini arz edeyim :

Hakikaten diğer demokratik parlâmantolarda sual müessesesi bilgi edinmek müessesesidir, tartışma konusu değildir, karar istihsaline yetki vermez, Meclisin zamanlarını, saatlerini almaz, alınması maksuttur. Ancak bu tahditlerin yanıbaşındaki hükümleri sayın arkadaşlarımız görmezlikten gelmişlerdir. Mebus sorduğu suale aldığı cevapla tatmin edilmediği takdirde derhal bir umumi müzakere açılmasını isterse gensoru önergesi vermeye veya o meselede her hangi bir tahkikat ve tetkikat yapılması için önerge vermeye yetkilidir.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Sizinki nasıldı?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Şimdi bizimkini arz edeceğim :

Bu iki vasıta yekdiğerini tamamlıyan murakabe vasıtalarıdır. Bunları birbirinden ayırmaya imkân yoktur. O kadar yoktur ki, bu Belçika İçtüzüğünde sual ve istizah aynı mevzuun serlevhasıdır. Fransız İçtüzüğünde ise istizah daha evvel, ondan sonra sual gelir. İstizah parlâmento mekanizmasının zembereğidir.

Şimdi, teklifin esbabı mucibesine rücu ediyorum. Dedikleri gibi, tek parti zamanında o devrin şartlarının neticesi olarak, bir mebus istizah yapmak ister, olmaz. Mebusun istizah yapması için diğer arkadaşlarının, yani Heyeti Umumiyenin kabul etmesi şarttır. Tüzük bu hükmü koymuş.

Sonradan, çok partili hayata girdik. Çok partili hayatta muhalefet var. Senin partinin dışın-

daki bu arkadaşlar, Hükümetin murakabesini artık senin kabulüne arz etmek zorunda nasıl kalabilirler? Milli hâkimiyetin ierasına millet tarafından tevkiil edilmiş bir mebus olarak re'sen kontrol hakkını kullanması lâzım. Tahaccür etmiş bir gensoru mekanizması var, ne yapsın? Sual müessesesini zorlamaktan başka çaresi yoktur. Bu suretle mebus sual müessesesinin hududunu aşarak gensoru mahiyetinde sual takrirleriyle bakanı cevap vermeye davet ediyor. Bakanın uzun cevaplarıyla bir taraflı olarak istizah-usulü tathikatta bu yüzden teessüs ediyor.

Bunun ilk zamanlarını hatırlarım. Demokrat Parti muhalefetine mensup milletvekilleri birçok maddeyi ihtiva eden sual takriri verirlerdi. bizim bakanlarımız da işin altında kalmamak için uzun uzun cevap verirler. Bu cevabı alınca muhalefet, milletvekili döşenir mukabeleye. Ve bu suretle müessese bir münakaşa konusu halini alır.

Hakikaten tek taraflı bir istizah mekanizması.

Bir hâtıramı nakledeyim : Bir gün Riyaset mevkiinde, hakikaten idaresinin tarafsızlığı ile temayüz etmiş bir Reisvekilimiz, Fikret Sılay! Bulunuyordu. Bir sual önergesi okundu, alâkalı bakan cevap verdi, muhalefet milletvekili çıktı buna cevap verdi; Reis, sual bitti, dedi. Arkasından kıyamet koptu. Muhalefetin sözlerinin umumi efkârdaki tesirlerini Hükümet dağıtmadan, Reis, nasıl sual bitti demiştir, diye. Ne olacaktı vaziyet? Bir ıstırap vardı. Hükümet, sual müessesesinin genişlemesinden müşteki idi. Sayın İnönü, hatırladığıma göre, 1947 Kurultayında işaret etti; karşı partiye, umumi müzakere açmak hakkı verilmelidir. Gensoru tahrik edilmelidirler. Komisyonlar kuruldu. Sonradan Hasan Saka Hükümeti zamanında bu yolun bir parlamento teamülü olarak açılması cihetine gidilmiştir. Fakat o zamanki muhalefet bu tathikata iltifat etmedi. Grup kararıyla açılıyor, peşin grup kararı alınıyor diye. O zamanki grup kararı nihayet taktiğe taallük ediyordu.

Şimdi ise Demokrat Parti Grubu prensipleri karara bağlıyor. (Sağdan, şiddetli alkışlar) O zaman bizim taktik meselesinde dahi grup kararı almamız çok görülmüyordu.

Aziz arkadaşlarım; şimdi ne oluyor? İstizah müessesesi işlemez, tahaccür etmiş, donmuş bir halde. Beri taraftan sual müessesesi de şimdi,

Nasreddin Hocanın kuguna döndürülmüştür.

Teklif sahipleri, yalnız bu müessesenin, diğer memleketlerdeki tatbikatına bakarak, bir kısmını alıp alt tarafına Bektaşının meşhur fıkrasında olduğu gibi bakmamaları yüzünden. Meclisin murakabe organı olarak vazife görmesi imkânını tamamiyle münselip bir hale getiriyor. Bu durumda Meclis murakabe organı olarak vazife göremiyecek, daha ziyade ieranın mekanik bir itimat organı halinde işliyecektir. Halbuki bizim siyasi sistemimiz parlâmentolu Hükümet sistemidir ve B. M. Meclisinin üstünlük prensibine dayanmaktadır. Büyük Millet Meclisinin ieraya karşı üstünlük prensibinin esasları şunlardır : Büyük Millet Meclisi milletin tek temsilcisidir. Meclise karşı fesih hakkı yoktur. Bu Anayasa çarhının işlemesi tamamen Meclisin emrindedir.

Meclis iera salâhiyetini, içinden seçtiği bir Reisicumhur, ve onun tâyin edeceği Vekiller Heyeti vasıtasıyla kullanılır. Ama devamlı surette murakabe ve iskat edebilir, devamlı surette itimat meselesi mevzudur. Anayasanın 7 nci maddesi.

REİS — Mikrofonlar iyi çalışıyor, kendinizi yormayın, efendim.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Ama ben kendi heyecanımı teskine muktedir olabilsem, çok doğru buyuruyorsunuz. (Sağdan, alkışlar.) Ayrıca tasarı da muharrik.

REİS — Devam buyurun.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Mümkün olduğu kadar uzak konuşmaya çalışayım.

İeranın devamlı surette murakabe edilmesi, fâsılasız ve devamlı surette murakabe edilmesi parlâmentolu rejimin muktazası ve fabrikasıdır. Bu murakabe ieraya memur edilen bakanların mesuliyetleriyle müeyyidelenmiştir. Bu murakabe nasıl yapılacaktır? Vasıtaların bir kısmı asıl murakabeyi hazırlayıcı olanlardır. Bir kısmı da doğrudan doğruya mesuliyeti mevzu bahis setmeye imkân veren vasıtalarlardır.

Hazırlayıcı vasıtalar - istida kabulüdür. Vatanşâh müracaat ve şikâyet ediyor, kanunsuz hareketleri bildiriyor ve düzeltilmesini istiyor. Meclisin murakabesini sağlamak için bu bir hazırlayıcı vasıta. Ondan sonra Hükümetten evrakın Meclise tevdi edilmesini istemek; bu

da hazırlayıcı bir vasıtaadır. Nizamnameleri tetkik edilen memleketlerden birine ait istifa-
deli bir misal arz edeceğim.

Belçika'da bundan birkaç sene evvel Ada-
let Bakanı tarafından bir müddeiumumi vekâ-
let emrine alınıyor, sebebi şu : Millî bir âbide-
nin dinamitle tahribedilmesi dolayısıyla tahki-
kat yapan sorgu hâkiminin işine müddeiumumi
Adalet Bakanının ismini karıştırdı, diye. Ada-
let Bakanı iki yüksek dereceli hâkimi tahkikata
memur ediyor. Bu iki hâkimin verdiği rapor
üzerine de müddeiumumiye vekâlet emrine alı-
yor. Bunun üzerine parlâmentoda kıyamet ko-
puyor. Bunu milletin hâkimler hakkında emni-
yeti sarsıcı bir hareket olarak karşılıyorlar.
Nasıl bir müddeiumumiye vekâlet emrine alabi-
lirmiş Adliye Vekili?

Bakan diyor ki; Ben keyfi bir iş yapmadım.
Bir haksızlık olmasın diye yüksek dereceli iki
hâkimi tahkika memur ettim, raporlarını aldım
ve salâhiyetimi kullandım, diyor.

Dosya Meclise gelmelidir diye tutturuyorlar.
Millet Mecliste her şeyin açıklık içinde cereyan
ettiğini bilmek ister. Dosya gelmelidir, görme-
liyiz deniyor, dosya ve yüksek hâkimlerin ra-
porları, ekseriyet partisinin de bir kısım me-
buslarının muhalefete iltihakı neticesinde geli-
yor. (Sağdan, alkışlar) Bakılıyor, muameleye
vukuf پیدا ediliyor.

İşte Meclis, işte murakabe, işte hâkim, işte
müddeiumumi ve işte Adliye Vekili!

Aziz arkadaşlar, hazırlayıcı vasıta olarak
3 nüsi sualdir. Arkasından anket gelir ve ar-
kasından istizah gelir. Vekilin siyasi mesuliye-
tini mevzuubahsetmek için başlıca usul istizah-
tır. Bu umumî müzakere yoludur. Parlâmentolu
sistemin ruhu, esası, cevheri addedilmektedir;
hattâ bâzı yerlerde mebusun şahsi hakkı telâkki
edilmektedir. Niçin şahsi hakkı telâkki edil-
mektedir? Tek imza ile verildiği için! Gerçi
bizde de tek imza ile veriliyor. Fakat kabul edil-
mesi Yüksek Meclisin terekkübüne göre üç yüz
küsür mebusun muvafakatine bağlıdır.

BURHAN BELGE (Muğla) — E, ne yapı-
lım? Ekseriyet hakkınızı da mı kullanmıyalım?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) —
Şimdi söyleyeceğim, başka türlü olur mu, ol-
maz mı?

REİS — Faik Ahmed Bey, lütfen siz devam
buyurun, efendim.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) —
Ben devam edeceğim, silsilei kelâmım inkıtaa
uğramaz.

BEHÇET KAYAALP (Burdur) — Ne yap-
sın heyecanını zaptedemiyor.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) —
Şimdi arkadaşlar, Burhan Belge ne yapalım
diye sordu. Yapacak iş gayet basit. Bizim ri-
camız istizah müessesesini nedense sempatik
bulmazlar. Sebepsiz zaman kaybetmemek baha-
nesini ileri sürerler. Klemanso'nun bir sözü
var, 1902 de diyor ki, «Ben haftada 3 istih-
zah ile karşılıyorum. Bu devrei teşriye-
nin dörtte üçüdür. Kayboluyor demiyorum hiç-
birini. Bunlar içinde hakikaten faydalı olan-
lar vardır»

Şimdi, bir müesseseyi nizamlamak başka-
dır, müesseseyi dondurmak başkadır. O nizam-
lamak namı altında bir hakkı kaldıramazsı-
nız.

Suallerin de zaman zaman parlâmentolarda
suistimallere uğradığı görülmüştür. İngiliz
Parlâmentosunda, arkadaşımız bahsetti, bir ara
1900 de sanıyorum senede yedi bin küsura
çıkış ve bunu bir nizamlıyalım demişler. Her
celsenin ilk üç çeyrek saatini tahsis etmişler.
Nizamlıyalım diye, bir hükmü kaldırmak mev-
zuubahis değildir.

İstizah müessesesini işler hale getirmek
gerekir, arkadaşların tetkik ettikleri Belçika
tüzüğünde bir muhtasar istizah müessesesi var-
dır. Haftanın muayyen gününde, haftada bir
gün meselâ umumî müzakere açmaya ihtiyaç
vardır. Emniyet supaplarını tıkadık mı buha-
rın kazanı tazyik etmesi zaruridir. Murakabe
vasıtalarından mahrum bir Meclis, murakabe va-
sıtaları işlemez bir Meclis, hürriyeti tahdide uğ-
ramış bir Meclis!... Bu, güneşsiz bir dünya değil
midir? (Sağdan, şiddetli alkışlar) Biz güneşli
dünya istiyoruz.

Arkadaşlar, siz zulmeti getiriyorsunuz, oldu
mu?

Meclisin icraya karşı üstünlüğü prensibinin
esaslarını tahribeden malzeme ile yuğurulmuş
bir İctüzük, bizim siyasi sistemimizin İctüzüğü
olmaktan çıkar. O halde, istenilen hangi rejim-
dir? Eğer demokratik parlâmentolu rejim ise
onun prensiplerine uymaya mecburdur, İctüzük.

Şimdi geliyorum Anayasa hükümlerine aykırı
olan ikinci değişiklik noktasına: Anayasanın

20 nci maddesi, Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur, diye emreder. Bu temel prensiple karşılıklı olarak İctüzüğün 147 nci maddesi de iki nevi zabıt tutulacağını, birinin harfiyen zabıt olduğunu ve zabıt ceridesi ile yayımlanacağını söyler. İkincisi ise, zabıt hulâsasıdır, o gelecek İnikaddaki zabıt ceridesine derc olunur. Bu maddenin sonuna şöyle bir fıkra ilâve ediliyor: «Bu maddedeki ilân mecburiyeti mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerle, adli mercilerce neşri menolunan hususatın sair neşir vasıtasıyla yayımlanmasına mesâğı ta'zanımın etmez.»

Bununla istihsal edilmek istenen netice, Anayasanın alenilik prensibine muhalif olarak, konuşmaların matbuata intikalini önlemeyi denektir. Çünkü, aziz arkadaşlarım, Anayasanın alenilik prensibinin iki tathik ve teyit şekli vardır :

1. Halkın huzuru,

2. Bu konuşmaların matbuat vasıtasıyla yayımlanması.

Matbuat vasıtasıyla yayımlanma en müessiri, en hayırlısıdır. Çünkü halkın huzuru, ne de olsa, mahduttur.

Fransız İhtilâlinde meşhur ihtilâlei Robespierre'in bir sözü var : «Mümkün olsa da 12 bin kişilik bir saray inşa ederek teşri yeri bütün halkın hazır bulunduğu yer haline getirilse. Çünkü milletin vekillerinin hareketini bilmek hakkıdır. (Sağdan, bravo, sesleri) Mümkün olmadığı içindir ki, matbuat vasıtasıyla yayımlanması en hayırlısıdır. Bu sayede bütün vatandaşların Meclis müzakerelerini takibetmeleri ve istifadeleri mümkün oluyor. Mebusların reylerini ve fikirlerini matbuat umumi efkârın bilgisine sunmakla, aynı zamanda seçmenlerin nazarında mebusların mânevi mesuliyetini tahakkuk ettiriyor. Bu mânevi mesuliyet en müessir mesuliyettir. Seçmen hem bu müzakereleri takib ediyor, öğreniyor ve bir siyasi terbiye ediniyor, hem de mebuslarının hareketleri üzerinde meşru bir kontrol tesis ediyor. Kürsüde Barutçu ne söylüyor? Karşı taraftan Sayın Halûk Şaman ne söylüyor? Ne söylüyor Sayın İnönü? Ne söylüyor Sayın Menderes? Ne söylüyor o mebus, ne söylüyor bu mebus? Takib edilen umumi menfaat hedefi hangisidir? Bunları bilecektir!

Aziz arkadaşlar, bu mevzuda bir noktaya daha temas edeceğim.

Halkın huzuru, samiinin huzuru aleniyetin icabıdır. Bu adli bir müzakereyi takip gibidir. İnsan tabiatı, diyorlar, o şekildedir ki, bir siyasi heyet, veya bir adli heyet karşısında dik-katli birkaç şahsın bulunması en kayıtsız insan-ları dahi ihtiyat kaydıyla harekete, usulde tarafsızlığa, nizama dikkate sevk eder. Bunlar süs diye teessüs etmiş kaideler değildir.

Bunlar insanlığın hayrına kazanılmış netice-lerdir. Bizde adaletin reaksiyoner bir düşünce mahkemelerin aleniliğine musallat olmuştur. Siyasi suçlara ait mahkemelerin aleniliği he-men hemen kaldırılmış gibidir. Bilmiyorum tek parti devrinde, İstiklâl mahkemeleri devrinde, hattâ saltanat devirlerinde - o zamanları pek bilmem, her halde çocuktum - mahkemelerin aleniliğine dokunulmuş muydu?.. Evvelki gün bu mevzuu konuşurken bir arkadaşım söylüyordu, 2 nci Abdülhamid'e yapılan o suikastın muhakemesi bile aleni olmuş. Mahkemenin reisi Mustafa Hilmi Bey isminde bir zatmış. Allah gani gani rahmet eylesin! Bir hâkim için ne bahtiyarlık ki, sene ve senelerce sonra Büyük Millet Meclisinin kürsüsünden rahmetle yâd ediliyor. Muhakeme devam ederken Necip Melhama heyetin gelip arkasında oturmuş. Reis muhakemeyi tatil eylemiş. İş Abdurrahman Paşaya aksetmiş. Reis: «Heyetin viedanı üzerinde tesir iera edecek bir vaziyette muhakeme göremem» diye. O zamanlardaki mahkemelerimizle şimdiki mahkemelerimizin aleniliğine ve tezatlara hayretler içinde bakıyorum.

Adaletin iera kuvvetine karşı istiklâl prensibi zedelendikten sonra bu alenilik prensibi de haktanmıştır. Şimdi de Meclisin alenilik prensibine göz dikilmiştir. Anayasa Komisyonunun mazbatasının bir hikâyesidir. Mazbata, nasıl oluyor, bir mahkemenin neşrini yasak ettiği hususu Mecliste konuşarak müzakerelerin aleniliği prensibine dayanarak neşretmek mümkün olsun. Bu yayınlanırsa adliyenin vakar ve otoritesini haleldar eder, diyor.

Aziz arkadaşlar, adliyenin otoritesi üzerinde asıl tesir yapan, Anayasa Komisyonuna hitaben söylüyorum, asıl tesiri yapan, kazanın iera kuvvetine karşı istiklâlinin kaldırılmasıdır. O zaman İttifakseydiniz bu güzel mütalâa yerinde olurdu. (Sağdan, alkışlar)

Bunun da bir misalini vereyim : Churchill, 1950 den sonra idi, bir gün muhalefet lideri ola-

rak Attlee'yi Washington'dan dönüşünde sıkıştırıyor. Millî müdafaayı ilgilendiren ehemmiyetli bir devlet sırrı olan bir mevzuu konuşmak üzere hafi celse istiyor ve hafi celse yapılmayınca da, çıkıyor aleni olarak gatar gatar konuşuyor ve umumi efkârı allak bullak ediyor. İşte murakabe budur. Bilsin herkes Meclisin icrayı murakabesi ve Meclisin hürriyeti her şeyin üstündedir. Bu aynı zamanda aksiyonları mânevi bir murakabeye tâbi tutan esastır. Herkes düşünür, bir umumi efkâr murakabesi ve bir de Büyük Millet Meclisi murakabesi vardır. Büyük Millet Meclisi icabederse hafi celse yapar, fakat hafi celse yapmazsa burada konuşulanların hepsi neşredilir, yayınlanır. Neden? Anayasanın emridir de onun için. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Aziz arkadaşlar, Anayasanın emri İktüzükle iptal edilemez. Bir gün tırnaklarınızla söküp atacağınız - belki siz, belki sizden sonra gelecekler (Soldan alkışlar) - bu hükümler, bu kayıtlar Anayasanın himayesi altında bulunan bu kürsünün aleniliği prensibini iptal edemez. Çünkü İktüzük Anayasanın bir mütemmimidir, İktüzük, sizin iç faaliyetinizi tanzim eden kaidelerdir. Bu, dışarda müessiriyet taşımaz, eşhası saliseye tesiri yoktur. Çünkü kanun değildir. (Sağdan alkışlar) Kanun olmak için eğer Parlâmento iki Meclisten müteşekkil ise, o zaman her iki Meclisten geçmesi lâzımdır, bir.. Halbuki İktüzükler iki Meclisten geçmez, her Meclis kendi reglmanını kendisi yapar, Bizimki gibi tek Meclis olduğuna göre de kanun olabilmek için Reiscumhurun tasdiki lâzımdır. Halbuki İktüzük Reiscumhur tarafından tasdik edilmez. Ve nihayet kanun hüviyetini haiz olabilmesi için, yani, dışarda tatbik edilebilmesi için, dışardaki vatandaşın nazarı itibara alabilmesi için, dışarda hâkimin nazara alabilmesi için, kanun kuvveti haline gelmesi için neşredilmesi lâzımdır. İktüzük ise neşredilmez, üç... (Sağdan alkışlar)

Aziz arkadaşlarım; bunu, Anayasa Encümeninin muhterem erkânı, muhterem Demokrat Partili hukukçu arkadaşlar, ve hukukçu olmayan meraklı arkadaşlar da bilmez değillerdir, ben burada mütearifeden bahsediyorum.

İktüzük, mebusların vazifelerini nasıl yapacaklarını, müzakerelerin nasıl cereyan edeceğini

söyler, İktüzük, usul kaidelerini tanzim eder. İktüzük Meclisin İç Anayasası sayılır. Binaenaleyh Anayasa hukukunun kelimenin maddi mânasıyla bir kısmını teşkil eder. Binaenaleyh Anayasaya muhalif hükümleri ihtiva edebilir mi? Çünkü Anayasanın 103 ncu maddesi Anayasanın her hangi bir hükmü her hangi bir sebep ve bahane ile iptal edilemeyeceğini söyler. Sen Tüzüğe fıkra koymakla onu iptal edeceksin. Dışarda bunun kıymeti olmaz. Beyhude oluyor arkadaşlarım. Bu kayıttan deva ummak isteniyorsa teklif sahipleri tarafından, zavallı düşünceler getirilmiştir. (Sağdan, alkışlar) Anayasanın 103 ncu maddesi hiçbir şekilde prensiplerin iptal edilemeyeceğini söylediği gibi İktüzüğe böyle bir hüküm koymanın hiçbir faidei ameliyesi yoktur. Zararı vardır. Anti - demokratik hüviyetiyle Türk siyasi rejiminin üstüne kalın gölgeler düşürmekten başka faidei ameliyesi yoktur. (Soldan, şal şal, sesleri) Şal mı, şal mı? Şimdi hatırlama geliyor; söyliyeyim; antidemokratik kanunları ayıklamak için zannediyorum 1952 de bir ilim heyeti kurulmuştu, demokrat iktidar tarafından. Zaman olur ki hayali cihan değer! Bazan ciğer deler. (Sağdan, gülüşmeler)

O heyetin bir raporu vardı. Tetkik etmişler; anti - demokratik kanunları tesbit ederek diyorlardı ki; bu kadar anti - demokratik kanunun mevcudolmasına rağmen Türk siyasi rejiminin hâlâ demokratik olarak görünmesinin sebebi, halkın yaratılışı ve istidadından başka icrada bir taraftan anti - demokratik kanunları ayıklamak ve mevcudolanları da tatbik etmemek hususunda bir zihniyetin vücut bulmasıdır. Ama diyorlardır, bunu idarenin hüsnüniyetine ve müsamahasına bırakmak doğru olmaz. Eğer bu anti - demokratik kanunlar temizlenmezse, birikir kalırsa ve üstelik yenileri de gelirse o zaman rejimin temeli zedelenir, çöker.

İlim heyetine hâdiseler safha safha hak vermiştir. Ancak değiştirilmesi mümkün olmıyan, ilim heyetinin söylediği gibi, halkın yaratılışı ve istidadıdır. Gerçekten halk, rejimin sahibidir, hakikaten halk, hürriyetlerin tadını almıştır, kendi kendini idare etmenin zevkı şuurlara yerleşmiştir, geriye döndürülmesine imkân yoktur. (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar) Witte'nin bir sözünü hatırlatayım.

REİS — Ahmed Bey mikrofondan uzaklaşıyorsunuz.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Reis Bey, ne oluyorsa bana oluyor, ben zahmet çekiyorum.

REİS — Mebus arkadaşlar sözlerinizi işitemiyor.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Witte ölürken dostlarına diyordu : «Cumhuriyet ilânına mâni olamazsanız kendinize mal ediniz.» İleri birşeyi önlemek mümkün değilse bunu bir politik sınıf kendisine mal etmesini bilmelidir. (Sağdan, bravo sesleri, «Bilecekler» sesleri)

Geliyorum 3 ncü tadil noktasına. Üçüncü tadil noktası Büyük Millet Meclisinin kürsü hürriyetiyle ilgili .Bu Büyük Millet Meclisinin kürsü hürriyetine ve Meclis hürriyetine teveih edilen bir teşebbüstür. Teklif sahipleri disiplin cezalarını teşdidetici bazı değişiklikler yapmışlardır. Bu meyanda 108 nei maddeye, kürsü hürriyetini âdeta bilmemezlikten gelerek, şu hükmü ilâve etmişlerdir : «.. Bu inzibati cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat icrasına mâni değildir.» Büyük Meclis sanki bir devlet dairesi ve mebuslar da icranın bir nevi memurları imiş gibi, Memurin Kanunundaki hükümlere benzer bir hüküm tüzüğe yerleştirilmiştir. Denilmek istenen şu: Bir mebusun konuşması disiplin cezasını gerektirdiği takdirde bu, hakkında ayrıca takibat yapılmasına mâni değildir. Şimdi Anayasanın 17 nei maddesine bakalım; «Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izahlarından dolayı mesul değildir.»

Teklif sahibi arkadaşların tüzüğe koydukları hüküm, Anayasanın bu temel prensibiyle telif kabul etmez bir tasarlayıştır. Meclis dâhilinde rey ve mütalâasından mebusun mesuliyetsizliği, Büyük Millet Meclisinin hürriyetini ve serbest şekilde iş görmesi gayesini güder. Bu, mebusun menfaati için değil, milletin menfaati için düşünülmüştür. Mecliste söz hürriyeti, müzakere hürriyeti Mecliste kabul edilmiş sual ve istizah vasıtaları takibat mevzuu olamaz. Meclis dışında, hiçbir yerde, hiçbir mahkemede ortaya atılamaz. Sual mevzuu olamaz. Bu Anayasa hukukunun başlıca esaslarıdır. Bir mebus konuşurken, bir mebus yazarken, reyini kullanırken sadece vic-

danının ve mantığının telkini altında kalması için, başka hiçbir şeyin tesiri altında kalmaması için bu müessese kurulmuştur. Sebepsiz kurulanıdır. Bir mebus bâzı kimselerin hareketleri hakkında yapacağı ifşaatler neticesinde hakaretten dolayı takibata uğramak korkusunun tesiri altında kalmaması icabeder, büyük müellifler söylüyor bunu. Çünkü, mebus hareketlerinin ve sözlerinin neticelerinden korku hissetmeksizin umumi manfaati müdafaa ve temsil edebilir. Başımızın üstünde yazıyor, «Hâkimiyet milletindir». Milletin hâkimiyeti bu kürsünün hürriyetinin garanti edilmesini tazammun eder.

Bu kubbenin altında milletin hâkimiyet hakkının her çeşit engellerden korunması, bu kubbenin altında söz hürriyetinin, viedan hürriyetinin müzakere hürriyetinin rahata kavuşturulması milletin hâkimiyet hakkının tabii neticesidir.

Aziz arkadaşlarım, milletin hâkimiyeti bu kürsünün hürriyeti ile bir bütündür, bir bütün... (Sağdan, bravo sesleri)

Biraz evvel Tüzüğün Anayasaya muhalif hükümleri ihtiva etmiyeceğini söyledim. Bu kürsünün ve Meclisin hürriyetini kayıt altına almayı hedef tutan İktüzükteki bu ilâvelerin dışında hüküm ifade etmiyeceğine zarre kadar şüphe edilmemesi lâzım gelir.

Şunu söyleyeyim : 188 nei madde okunursa görülür ki, birçok şeyler disiplin cezasına mâruz bulunmaktadır. Doğrudur.. Diğer memleketlerin nizamnamelerinde de mevcuttur. Mebusa hakaret, Cumhur Reisine hakaret, vekillere hakaret ve reislere hakaret tecavüzleri, teşvikler ve saire doğrudur, bunlar inzibati cezaları müstelzimdir.

Bundan başka yeni olarak diyor ki, «Bu ayrıca takibat icrasına mâni değildir.»

Halbuki burada söylenen sözler ve mütalâalardan dolayı bir mebus hakkında takibat, Anayasanın bu hükümleri karşısında, İktüzükte mesnet bulamaz. Hangi hâkim bir mebusun buradaki mütalâasından dolayı, sizi buradaki mütalâanızdan dolayı mahkûm ederse kendisi ebedi mahkûmiyetten kurtulamaz. (Sağdan, alkışlar) Binaenaleyh buradaki satırlarla mebuslar hakkında takibat icrasına imkân hazırlamayı derpiş etmek zavallı bir düşüncedir. Hazin olan tarafı ışıksız yollara düşülmesidir.

Muhterem arkadaşlar, teklif edilen ve Anayasa Komisyonunun ekseriyetince kabul edilen değişikliklerden biri de mebusların dokunulmazlıklarına taallük ediyor. Bugünkü hüküm Yüksek Heyetinizin malûmu; Anayasanın 12 ve 27 nci maddelerinde gösterilen fiillerden biri bir mebusa isnad edilirse, kanaat da hâsıl olursa, o mebusun masuniyeti teşriyesi kaldırılır. Aksi takdirde takibat Devre sonuna kalır.

Şimdi değiştiriliyor; mebusa isnadolunan fiilin takibi lüzumuna Heyeti Umumiye kaani olursa masuniyeti teşriyesi ref'olunacaktır, kaani olmazsa devre sonuna bırakılacaktır demiyor. Masuniyeti teşriye müessesesinin hikmeti bellidir. Maksat mebusun vekâlet vazifesini tam bir hürriyet ve emniyet içinde ifa etmesini sağlamaktır. Bilhassa icranın aslı olmıyan takiplerle Meclis müzakerelerinden uzaklaştırılmaması, endişelendirilmemesi lâzımdır. İcranın aslı olmıyan siyasi eziyetlerden ve tazyiklerden mülhem takiplere karşı mebusun korunması esastır. Şimdi bu demek değildir ki, masuniyet şahsın imtiyazıdır, vazifenin himayesidir. Şahsın imtiyazı demek olmadı için âdi suçlardan memnuiyeti esnasındaki suiistimallerden, döğme ve hakarettten dolayı takibat icrasına bir teşriî devresinin sonuna bırakmak bir ifrat olarak kabul edilebilir. Bu ifratı bertaraf etmek doğrudur. Arkadaşa tokat da atabilir, sonra hakaret de edebilir. Olu- yor, vâkıdır, olabilir. Dahası var, birtakım suiistimalleri olabilir. Biz çok gördük. Aslı olmıyabilir. Fakat bir isnat karşısındadır. Mesele bilmem ne memuriyetten, belediye reisliğinden, âzalığından ve saireden gelmiştir. Hakkında bir isnat vardır, müfettiş gitmiştir, hakkında lüzumu muhakeme kararı çıkmış, o da bu arada mebus seçilmiş. Teşriî masuniyet bunların karşısına çıkıyor. Esas vazifenin himayesi maksudolduğuna göre, hakikaten bunun şahsı imtiyaz şekline intikal etmemesi lâzım. Bu ifratın bertaraf edilmesi doğrudur. Bu vesile ile rahmetle yâdedeyim, Refik Şevket İnec ile bu mesele üzerinde Anayasa Encümeninde çok konuşmalar yaptık. Bâzan hakikaten bakardık, masuniyetin kaldırılması lâzım. Ama elin, kolun bağlı. Onu kaldırmak için Teşkilâtı Esasiye Kanununu ve İctüzüğü tadil etmek icabeder. Başka çare yok. Bu itibarla bir tadil yapılması doğru. Ama bunun masuniyeti teşriye müessesesini zedelememesi lâzımdır. Şimdi arkadaşlarım, cevap verecekler

ve diyecekler ki, «Barutçu sen söylüyorsun ama biz bunları tetkik ettik, diğer memleketlerde Heyeti Umumiyenin mutlak yetkiye dayanan kararı ile oluyor». Doğrudur. Mühim olan şudur: Mebusun siyasi temayülleri peşin suçluluk veya masuniyeti hakkında bir hükmün saiki olmamalıdır. Bu Avrupa parlâmentolarında olmaz... Sonra bu müessesenin ruhu Meclis müsaadesinin oldukça güç verilmesini gerektirir. O memleketlerde bu esasları objektif bir şekilde tatbik gördüğü için mahzursuzdur. Ama aziz arkadaşlarım, bizde henüz, kabul buyurun, faşizmin ihdâsı olan fikir suçları itibarını maalesef muhafaza etmektedir. Ve bu itibar maalesef artmaktadır.

Şimdi bu suçlar muvacehesinde ben birtakım tatbikatı sırf objektif olarak bu meseleyi mütalâa için misal şeklinde arz ediyorum. Başka bir maksatla arz etmiyorum. Tenkidimi ayrıca sırası gelince yapabilirim. Bu işi tenkid konusu yapıp söylemiyorum. Sadece bu mevzuu objektif bir misal olarak söylüyorum. İki sene evvelki konuşmalarından dolayı muhalefet mebuslarının teşriî masuniyetleri kaldırıldığı vâkıdır. Şimdi nasıl emniyette olsun muhalefet milletvekilleri?

Başka memleketlerde, ileri demokrasilerde mahzur arz etmiyen geniş takdir yetkisinin bizde objektif esaslara bağlanması zarureti vardır. Aziz arkadaşlarım, yok devamlı bir siyasi talih. Yaparsın bir iş fakat yarın ıstırabını çekersin.

Biraz evvel arz ettim. İctüzüğün eski zamana ait kaidelerinin uyandırdığı ıstırap yeni hayatın eski kalıpların içinde tazyik görmesinin neticesidir. Bakıyorum, o tazyiki cendere içine almak istiyorsunuz. Bu yeni hayata aykırı bir gidiştir. Bunun ıstırabını münavebe ile çekeriz. Doğru mu?

Yapılan değişiklikler meyanında ehemmiyetli bir nokta da siyasi parti gruplarına taallük etmektedir. Çok partili hayata girdikten sonra siyasi partilerin Meclisteki mebuslarından kurulan grupların, komisyonları gibi Meclisin teşriî organı olması kabul edilmiştir. Aynı zamanda grup adına konuşacak reislerin ve sözcülerin, tıpkı komisyon reis ve sözcüleri gibi sıraya tâbi olmaması esas kabul edilmişti. Bu esaslar değiştiriliyor. Tüzükteki, bizim zamanımızda kabul edilen esasa göre, grup teşkilinde Meclis- teki mebus adedleri nazarı itibara alınmaksızın, partilerin dışardaki varlıkları ve bu varlıkları

seçim neticelerinin teyidilmesi göz önünde bulunduruluyordu.

Şimdi bu değiştiriliyor. Niçin? Diyorlar ki, başka memleketlerde böyle değildir. Siyasi bir partinin Mecliste bir grup teşkil edebilmesi için Meclis adedi müretebinin hiç olmazsa % 5 i nispetinde mebus adedine sahibolması lâzımdır deniyor.

On seneden beri mevcut bir tatbikat var. Daha evvel konuşan Hürriyet Partisi mensubu arkadaşım söyledi, bu hüküm bizi istihdaf eder, dedi. Niçin bu intıbaı uyandırılmı? Bundan sonrakiler için peki, ama mevcut için hakkı mütesep kabul edilmeli değil midir? Kurulmuş demokratik esasları inkişaf ettirmek... Doğrusu budur. Jestler, mâkul, itidalli fikirler telkin edici mahiyette olmalıdır.

Grup sözcüsü bir defa konuşacak, başka konuşmayacak. Çünkü söz düellosu şekline inkılâb ediyor, diğer mebuslar konuşamıyor, deniliyor. Bunu önlemek için mutlaka bu müesseseyi kaldırmak mı lâzım? Başka tedbir bulunabilir, bilfarz iki mebus konuştuktan sonra tekrar konuşur. Hakikaten diğer sıra bekliyen mebusların konuşmasına imkân vermek için zaruretlerin, miktarınca takdir olunması kâfi gelir. Müesseseyi kökünden kaldırmak doğru değildir.

O itibarla aziz arkadaşlar, muhalefetler de milli iradeyi temsil ediyorlar. Ekseriyet bir tatbik nizamıdır. Tatbik nizamı muhalefetin haklarının ihlâlini gerektirmez. Ekseriyetin; milli iradeyi temsil eden muhalefetler olarak, muhalefetin nezdinde hangi şeyin daha iyi takdir edileceğini göz önünde bulundurarak hareket etmeleri daha doğru olur.

Son değişikliklere geliyorum, disiplin cezaları :

Aziz arkadaşlar, parlamento ıslahatını, inzıbatı cezaların artırılmasında görmek isabetli bir görüş değildir. Bâzı siyaset adamları parlamento ıslahatı bir İctüzük ıslahatı farzederler. Halbuki çok partili demokratik hayatta, parlamento ıslahatı çarpışan farklı fikirler hissiyatı bu safhadan daha ileri bir safhaya intikal ettirir ve bazan sükûneti ve nizamı bozucu hareketlere meydan vermesi mümkündür. Mühim olan bu değildir. Mühim olan hattâ cezaları artırmak da değildir. Mühim olan Riyaset sanatının icaplarıdır. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Mühim olan bu gibi halleri

önlüyecek veya tahdit edecek olan Riyasetin mânevi nüfuzudur. Bu bitarafılığının kusursuz bir üslûp içindeki üstünlüğüdür. (Sağdan, bravo, sesleri) Reisin tarafsızlığı en şiddetli müeyyide-den daha fazla müessiriyet taşır. İsimleri Anayasa hukuku kitaplarına geçmiş, tarafsızlığı örnek alınacak reisler var. Bir tanesini söyleyeyim: Fransızların meşhur Reisi Henri Brisson sosyal bir ihtilâfın halli, için sosyalist Jaures çıkıyor diyor ki, Reisimizin bu meselede hakem olmasını kabul ediyoruz. Hanri Brisson cevap veriyor; «Senin teklif ettiğin hakemliği tarafsız reisin nasıl kabul eder, o zaman tarafsız olarak nasıl vazife görebilirim.» İşte tarafsız reis örneği o. Galatasaray Müdürü iken büyük şair merhum Tevfik Fikret; nezaketi, talebeye karşı büyük şefkatiyle ve her şeyi ile talebenin geniş hürmetini toplamıştı. Bir akşam mektepte yataktaneden akseden gürültüler üzerine, merhum şair kapıyı açarak talebenin gürültülü şakalar yapmakta olduklarını görünce; affedersiniz çocuklarım rahatınızı bozdum, deyip kapıyı kapaması ile arkasından yataktaneden sükûnet avdet ediyor. Sert idare ile hürmet telkin eden idare arasındaki fark budur.

Aziz arkadaşlarım, Riyaset sanatının icapları mühimdir. Reis, partilerin üstünde bir hâkimdir. Onun en esaslı vasfı, bu kürsünün hürriyetini, senin, benim haklarımızı korumadaki tarafsızlığıdır. (Sağdan, bravo sesleri) Bilmiyecek, burada konuşan Barutçu mu, yoksa partizanı olan bir mebus mudur?

Onun, haksızlık ika etmiyeceğinden emin olmak, muhtacolduğumuz müeyyidelerin başında gelir. Yoksa yalnız müeyyideleri artırmanın faydası yoktur.

Aziz arkadaşlarım; buraya kadar tadil teklifleri üzerindeki, fikirlerimizi toplu olarak söyledim. Bu fikirleri Anayasa Komisyonunda da arkadaşlarımızla birlikte etraflı surette izah ettik. Heyeti umumiyesi üzerindeki konuşmalara ait ilk toplantıdan sonra Demokrat Parti Grubunun verdiği bir prensip kararıyla Anayasa Komisyonundaki, ekseriyet partisine mensubolan milletvekili arkadaşlarımızın serbest rey beyan edemedikleri, görülmüştür. Onun üzerine komisyondan çekildik. Anyasa Komisyonu gibi bir ilim ve ihtisas heyetine havale edilen bir tasarının Anayasaya uygunluğu tartışma konusu olurken ve bu cihet araştırılırken siyasi grupların prensip kararları ile o

komisyonun serbest tetkik yetkisini kaldırmak doğru bir usul değildir. (Sağdan bravo, sesleri)

Anayasa Komisyonuna verilen iş hakkında daha evvelinden bir emniyetin müesses olması-na, ihtiyaç vardır, Anayasa bu..

Bir hâdiseden bahsedeyim, müsaadenizle. 1939 senesinde mebus olarak gelmiştim. O zamanki, Adalet Komisyonunun güzel bir terek-küp tarzı vardı. Mahmut Esat Bozkurt merhum, Refik Şevket İnce merhum, rahmetli Şinasi Devrim, rahmetli Salâh Yargı ve Ali Rıza Türel, Fuad Sirmen ve saire.. Birçok arkadaşlarımız vardı. Ve her biri hukukun bir sahasında ihtisas sahibi idi. Komisyonumuz, objektif tetkikleriyle, hakikaten Heyeti Umumiyenin büyük itimadını kazanmıştı. Birgün iki başka komisyon arasındaki uzun tartışma mevzuu olan bir noktanın ihtilâfı dolayısıyla işin hakem olarak Adalet Komisyonuna tevdiini teklif eden Ziya Gevher Etili, ben diyordu; Adalet Komisyonundan gelen raporlar üzerinde gözümü kapıyarak elimi kaldırmaktayım. Anayasa Komisyonu böyle olmak lâzımdır. Anayasa komisyonundan gelen rapor lâakal 100 sayfa olmalı idi. Biz, üç gün konuştuk, Anayasa hukuku üzerinde fikirler beyan ettik, Bunlara hiç temas ediyor mu? Şimdi lâzımdı ki, ileri sürülen fikirlerin kabul veya ret sebepleri, eserler işhadedilerek, demokratik memleketlerden ve parlâmentolardan misaller getirilerek teşrih edilsin. Görüyorsunuz ki, partilerin prensip kararlarının tesiri altında ne kadar zayıf hale ve zavallı hale geliyor, mazbatalar.. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Neden bahsediliyor? Meclisin ilk toplantılarında gürültüler olmuş, patırtılar olmuş, bilmem şu tahrik etmiş, bu tahrik etmiş.. Hayretler içinde kaldım, aziz arkadaşlar... Anayasa Komisyonunda bu tasarının heyeti umumiyesi üzerinde konuşurken böyle şeyler hiç söylenmedi, komisyonun havası o kadar ulvi idi.

Arkasıdır, gürültü, patırtı parlâmento hayatında olur, tahrik edilir, tahrikler karşılıklı hâdiselere sebeb olabilir. Tahrik sebepleri de muhteliftir. Bir misal arz edeyim; 1953 senesinde Avam Kamarasında bir umumi müzakere yapılabacağı sırada alâkalı bakanlar Paris'te imiş. Çörcil çıkıyor, diyor ki; «Alâkalı bakanlar Paris'tedir, bu müzakerenin talikini isterim.» Bütün İşçi Partisi mensupları; «Yuha, yuha, diye bağırıyorlar.» Çörcil; «Ulumak.. İşte sizin alıştığınız lisan!» di-

yor. Bunlar oluyor. Parlâmentoda gürültüler olur. Bunlar dediğim gibi riyaset sanatının icab ettirdiği kusursuz üslûp içindeki tarafsızlığıyla önlenecek ve bertaraf edilecek şeylerdir.

Şimdi bilmiyorum, Yüksek Heyetinizi, verilen prensip kararı ne dereceye kadar ve ne şekilde bağlıyor; meçhulümüz; yahut malûmumuz. İki-den biri. Ama şunu söyleyeyim : Demokratik olmıyan itiyatların tamamıyla çözüleceği merhaleler ictinapsızdır.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Yani?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Yanisi yok. Gayet sarıh konuşuyorum ve şimdi devam edeceğim, göreceksin. Sizin dörtlü takririniz böyle antidemokratik ihtiyatlara karşı bir feverandı, anlıyor musunuz?... Daha anlayacaksınız.

REİS — Faik Ahmed Bey, rica ederim umuma hitabedin.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Baş üstüne. Demokratik olmıyan itiyatlara karşı bir feverana misal vereyim. General Döğol Fransız Millî Meclisine 80 mebus sokmuştu. Prestij sahibi, halâskâr diye tanınan adam. Parti merkezinden mütemadi emirler. 5, 15, 115. Nihayet bir gün 80 mebus eeh bizi millet buraya «Non» demek için göndermedi, dediler. (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar)

Galiba 1953 yılında Churchill, çok Churchillci bir hükümet kurduktan sonra partisi içinde bir isyan belirdi. İsyan ederlen, 40 kadar mebus ama bu miktar iktidarı kaderinde mües-seriyet taşımakta idi. Ortadoksluğun üstüne çıkarak Churchill isyanı önledi. Anlıyor musunuz? (Sağdan, gülüşmeler) Demokratik olmıyan merhaleler elbette çözülecektir.

Aziz arkadaşlarım, rahmetli Büyük Atatürk'ün Birinci Büyük Millet Meclisinde Vazife ve Salâhiyet Kanunu görüşülürken söylediği şu cümleleri bu kürsüden söylemek isterim :

«Efendiler! Millet bizi buraya gönderdi; fakat ilâahir-ül ömür biz burada bu milleti ve onun irade ve hâkimiyetini mal-i mevrus gibi temsil etmek için toplanmış değiliz.» (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) «Ve sizi toplamak ve dağıtmak hakkını hiç kimse haiz değildir. Burayı hiç kimsenin takyidetmeye hakkı ve salâhiyeti yoktur.» (Sağdan, bravo sesleri) «İnsan-

lar kuvvet istimaline ve bahusus başkalarının kuvvetini istimale fitraten mütemayıl oldukça bu kaideyi çok kıskanç olarak muhafaza etmekte musir olmalısınız.»

Aziz arkadaşlarım, Atatürk bu sözleri, fesih hakkının hiçbir heyete verilmemesi için söylüyordu. Ama asıl maksat Meclisin kendi haklarına bağlılığı terk etmemeyi telkindi. Anayasa, umumi hayatı, Meclisin hürriyet ve haklarını, vatandaşın hak ve hürriyetlerini çatısı altında himaye eden nazik bir binadır. Bu binanın muhafazası, haklarını terk etmeyen bir Meclisin varlığına bağlıdır. (Sağdan, bravo sesleri) Eğer bir Meclis kendi haklarına bağlı kalmazsa milli hâkimiyetin yerini başka hâkimiyetlerin alması içtinapsız olur. (Sağdan, alkışlar) Aziz arkadaşlarım, tekrar edeyim, devamlı siyasi talih yoktur. Ağaçlar ne kadar yükselirse yükselsin semaya kadar yükselemez. Okların talihî nihayet yere düşmektir.

SOLDAN BİR SES — Alkış yok.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamlı) — Alkış sonunda yaparsın. Kalblerinizden alkış topluyorum, ona eminim. (Sağdan, alkışlar ve gülüşmeler)

Aziz arkadaşlarım; biz burada cumhuriyet esaslarına yemin ettik. Cumhuriyet zengin bir kelimedir. Her halde tek partiye giden bir cumhuriyetin esaslarını düşünmediğimize şüphe yoktur. Demokratik cumhuriyetin esaslarına sadakattir düşündüğümüz.

Demokratik cumhuriyetin ölçüsü ise serbest Meclistir, serbest muhalefettir, serbest matbuattır. (Sağdan: Bravo sesleri) Millet hâkimiyeti yalnız mebus seçmekten ve mecliste muhalefet mebusu bulundurmaktan ibaret değildir. (Sağdan: Bravo sesleri, alkışlar) Millet serbest ve eşit şartlar içinde vekillerini seçerek onlar vasıtasıyla memleketin idaresine, bütün demokratik hürriyetlerle mücehhez olarak iştirak etmedikçe, yani serbest düşünceler ve konuşarak, serbest yazarak, serbest toplanarak, serbest siyasi teşekküller kurarak v. s. ve meclise gönderdiği milletvekilleri bu kürsüde Hükümet fiillerinin izahını yaptırıp, o fiillerin burada serbest münakaşasını yapamadıkça ve bütün fikirleri, bu kürsüden serbest matbuat ve müstakil Devlet Radyosu vasıtasıyla her tarafa yayılarak millet, milletvekillerinden kimin ne fikirde olduğunu öğrenip,

muhalefet Hükümeti tenkid ediyorsa neden dolayı tenkid ettiğini, neden dolayı tasvibetmediğini anlayıp, yarın iktidara geldiği zaman ne gibi hattihareket takibedeceğini öğrenip, bu sayede hakkı hakimiyetini istediği tarafa meyllettirmek imkânını serbest olarak tâyin edecek imkânlarla ve vasıtalarla mücehhez olmadıkça hangi hâkimiyetin sahibidir?... (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar) Demokrat Partinin programı da ileri bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi değil midir? Bu yolun her halde geriye dönüp ilerlemek olmadığı şüphesizdir.

Aziz arkadaşlarım, teklif edilen bu içtüzük tadilleri ile demokrasi rejimini gölgelemeyiniz. Meclisin haklarını görmemezlikten gelmek veya Meclisin haklarına göz yummak doğru değildir. Bunlar ebedî siyasi bedbahtlıklara sebeb olur. Bir politik sınıfın çürümesine sebep olur.

Müsaade edin konuşmamı büyük bir parlamanterin sözü ile bitireyim:

Hürmet o memleketlere ki orada konuşulur, hicap onlara ki, orada sükût edilir. (Sağdan siddetli alkışlar, bravo sesleri)

REİS — Encümen.

OSMAN CANATAN (Kırşehir) — Cumhuriyetçi Millet Partisi Grubu adına sıra bizimdi.

REİS — Efendim, encümen söz istedi. Encümen her zaman takaddüm edebilir. Sıra encümenden sonra sizindir.

TEŞKİLÂTI ESASİYE ENCÜMENİ BU M. M. A. HAMDİ SANCAR (Denizli) — Çok muhterem arkadaşlarım, Cumhuriyetçi Millet Partisi Grubu adına konuşacak arkadaşımın arz etmek isterim ki, mâruzatımı çok kısa keseceğim. Bâzı mühim noktalarda şimdiye kadar konuşan grup sözcüsü arkadaşların tamamen teklifimizin metnine ve ruhuna aykırı düşen, kendilerinin muhayyilelerinde birtakım felâket manzaralarını ortaya koydukları için bâzı mühim noktaları tavih etmek için kürsüye gelmiş bulunuyorum. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar) Bu itibarla gene tekrar ediyorum, Cumhuriyetçi Millet Partisi Sözcüsü arkadaşım müsterih olsunlar, mâruzatımı çok kısa kesecek ve kendilerini fazla bekletmiyeceğim.

Aziz arkadaşlarım, sözcü arkadaşlarımın kürsüye geliş sırasını esas tutarak, evvelâ Hürriyet

Partisi Sözcüsü Sayın Behçet Kayaalp'in, bil-hassa fazlasiyle feci ve elîm gösterdiği ve bizi, hattâ şahsan beni mazbata muharriri olarak suçlandığı gruplar mevzuundan söz açmak isterim. Bu mevzuda her şeyden evvel derhal şurasını arz edeyim ki, mazbata muharrirleri tanzim ettikleri mazbatayı kendi şahısları adına tanzim etmezler. Meclis namına faaliyette bulunan bir komisyonun heyeti umumiyesi adına ve komisyonda cereyan etmiş olan müzakerelerden ilham almak suretiyle onları hulâsa ederek, icmal ederek yazarlar. Bu itibarla mazbata muharririni mazbatanın tek mesulü addetmek, deminden beri müdafaasını yapmış oldukları Dahili Nizamnamenin ana hükümlerine aykırı düşer.

Grup meselesi. Mazbatamızda grupların tahdidi bahsinde gösterdiğimiz bir sebebi, kendisine tevdi edilmiş olan bir yazıyı burada okurken Muhterem arkadaşım Behçet Kayaalp müstehzi bir eda ile bahsettiler. Nasıl olurmuş da grup biz encümen çalışmaları ile ayarlarmışız.

Aziz arkadaşlar, bu teklif bu meseleyi yepyeni bir mesele olarak huzurunuzda getirilmiş değildir. Esasen Dahili Nizamnamenin yazılış tarzında, metninde ve ruhunda, grupların Meclis çalışmaları; encümen halindeki Meclisin mesai-leri ile ayarlı olarak vaz'edilmiştir. Biz onu sadece daha vâzıh bir şekilde ifade etmişiz. Neden encümen mesai-leri, grupların muvazenelendirilmesi yepyeni bir hüküm olarak telâkki ediliyor ve bu bize, hele bizim şahsımıza mal ediliyor? Şimdi sizlere mer'î metni okuyorum : Dahili Nizamname, madde 22, üçüncü bap, mer'î metin :

«Encümenler ve parti grupları» Babın matlahı bu. 22 nci maddeyi aynen okuyorum :

«Her içtimanın başlangıcında, vazifeleri ertesi içtimaa kadar devam etmek ve âzası Umumi Heyetçe izafi reyle intihabolunmak üzere, 20 encümen kurulur.

Siyasi partilerin, yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun çalışmaları ile alâkalı faaliyette bulunan Meclis grupları vardır.»

Siyasi partilerin Meclis içindeki gruplarının sebebi vücutu ve hikmeti Büyük Millet Meclisi içinde çalışmalarıyla alâkalı faaliyette bulunmak esastan neşet eder. Meclis içi çalışmaları da faslın muhtevası ve matlahı itibarıyla encümen halinde çalışmaktır. Bunun istihzaya götürür

hangi tarafı vardır, bunun hafife alınır hangi tarafı vardır, arkadaşlar?.

Biz mazbatamızda yepyeni bir hüküm getirmiş değiliz. Mer'î metnin yeni ifadesini ortaya koymuş bulunuyoruz. Müstehzi bir tavırla karşılanması lâzımgelen Dahili Nizamnamenin bu metni ve ruhu mu, yoksa bizim şahsımız mı?

Şimdi gelelim parti gruplarına : Muhterem heyetinizi bizim fikir ve hareket mebdemiz hakkında biraz vuzuha ve tenevvüre götürmek için meseleyi biraz açalım ve tavzihe gidelim.

Aziz arkadaşlarım, parti grupları, biraz evvel okuduğum Dahili Nizamnameye göre Meclis içindeki parti grupları, yani Meclis içindeki çalışmalarıyla alâkalı olarak parti grupları vardır, bir de partilerin kendi tüzüklerinde ve nizamnamelerinde derpiş ettikleri Meclis parti grupları vardır.

Muhterem sözcü arkadaşımızın ve hele Muhterem Behçet Kayaalp arkadaşımızın grubu tarafından hazırlanarak burada okunan beyanattan anlamış bulunuyoruz ki, bu iki grup aulayı birbirine karıştırılmak suretiyle bir çıkmaza girilmiştir, bunun içinden çıkmak imkânı bulunmayınca, bunun ithamını, bunun isnadını dönüp mazbataya ve muharririne yükletmek suretiyle sıyrılıp gidilmek istenilmiştir.

Bizim Dahili Nizamnamede getirdiğimiz hüküm ile sadece Meclis içinde partilerin Meclis gruplarının grup olarak telâkki edilmesi için, gruplara tanınmış olan rüchana esas olabilir asgari bir kemiyete sahibolmaları esasını koyduk. Meclis içinde parti gruplarının mahiyeti ve mevcudiyeti Meclis çalışmaları ile alâkalı olduğu için böyle bir tahdidi yapmaya mecbur olduk, bu zarureti hissettiğimiz için koyduk. Yoksa biz Meclis içinde filân partinin mebusları oturamazlar, konuşamazlar, Meclis içinde teşrii ve taknin faaliyetine iştirak edemezler, söz sahibi değildiler, demiyoruz. Mutlaka Meclisin içindeki faaliyetlere iştirak etmek için illâ da grup halinde mi olmak lâzımgelir? Meclis içindeki faaliyetlere iştirak edebilmek için grup halinde bulunulmazsa mebusluk hakkı kullanılamaz mı? Böyle bir mânayı ifham edecek beyanda bulunmak teklifimizin rubuna ve metnine külliyyen aykırıdır.

Çok mühim bir noktaya geliyorum, arkadaşlarım; muhterem arkadaşımıza hazırlanarak tevdi edilen ve hiç şüphesiz grupları tarafından,

gruplarının muhterem ve muktedir âzaları tarafından dâurudiraz tetkik edilerek hazırlanmış bulunan bu beyanatta o kadar mühim bir husus unutulmuş ki; bunu ifade için bir değirmen hikâyesi misalini getirmek mecburiyetindeyim. Değirmen methedilir; taşı şöyledir, kapısı böyledir, denir. Ama en sonunda suyu yoktur, denir. O halde suyu olmadığına göre değirmenin sair malzemesi hakkında izahat vermeye ne lüzum vardır. İşte böylesine bir hataya düşülmüştür. Şimdi onu işaret edeceğim.

Şimdi sizlere Hürriyet Partisinin Nizamnamesinin 66 ncı maddesini okuyorum. «Parti Meclis Grubu Büyük Millet Meclisinin her içtima yılı başında gizli rey ve mutlak ekseriyetle bir reis, iki reisvekili ve altı âzadan mürekkep idare heyetini seçer.» (Soldan, alkışlar) «İlk seçimde...» Altı âza kâfi değil, dikkat buyurun. «İlk seçimde mutlak ekseriyet sağlanamazsa aynı usullerle ikinci defa seçim yapılır.» Dikkat buyurun, bu grupta altı âzayı seçebilmek için evvelâ seçecek âza lâzımdır. Binaenaleyh yalnız altı âza kâfi değildir. «Banda da mutlak ekseriyet bulunmazsa en fazla rey kazanmış olanlar arasından istenilen sayının iki misli ayrılarak bunlar için üçüncü defa reye müracaat edilir.» dendiikten sonra «Reylerde müsavat halinde kur'a çekilir. Grup reisliklerine ve idare heyetine seçilenler kabinede vazife aldıkları takdirde gruptaki vazifelerinden çekilmiş sayılırlar. İnhiâlaller, yeni seçnmlerle tamamlanır.» Görüyorsunuz? Hürriyet Partisi halen mevcut 4 mebusu ile, birağın bizim teklifi, kendi nizamnamelerine göre bile grup olamayacak durumdadırlar. Fazla olarak biz Dahîlî Nizamnameye getirdiğimiz hükümlerle bunları tahdidetmiş değiliz. Hattâ bunu tahdidetmeye salâhiyetimiz de yoktur, bunu inüdriz. Ama onlar bu iki görüşü birbirlerine karıştırdıkları için arz ediyorum. Hattâ bizim anlayışımıza göre iki âzası olan bir parti de, eğer nizamnamelerinde varsa, parti grubu kurabilirler, değilse kendileri bilir, nizamnamelerini değiştirebilirler, biz bununla meşgul değiliz. Parti nizamnamesine göre Meclis Grubu bu partinin içinde bir teşkilât kademesidir. Ve bundan maksat da o parti mensupları arasında fikir ve ruh tesanüdünü temin etmek ve bir gaye etrafında müşterek bir mesai yapabilmektir. Parti nizamnamesine göre grup anlayışı budur. Biz buna dokunmu-

yoruz. Yani Dahîlî Nizamnameye şöyle bir hüküm getirdik mi ki, şu kadar mebustan aşağı bir kadroya malik olursa o parti Meclis içinde kendi aralarında ahenk kuramazlar; muayyen bir fikir etrafında toplanamazlar; Meclis içindeki çalışmalarında birbirleriyle tesanüt yapamazlar diye bir hüküm mü getirdik?

Biz bununla meşgul değiliz.

Fazla olarak bir taraftan mebusların konuşma hakkının muhafazası ve sıyanetinden bahsedilir; öbür taraftan bu unutulur; mebusların konuşma haklarının grupların tercih ve takaddüm haklarıyla ihlâl etmesine göz yumulur. Bu iki düşünce tamamen birbirine zıt olduğu halde bu kürsüden aynı talâkatle ve aynı kuvvetle müdafaa edilir. Gruplar bahsinde sadece bu noktaya işaret etmekle iktifa edeceğim.

Mutlaka biz Dahîlî Nizamnamenin bu sarahati muvacehesinde, mer'i metnin bu sarahati muvacehesinde, hiçbir yabancı metni esas tutmaya ihtiyaç hissetmeksizin bunu yapabildik, yapmamız da lâzımdı ve neticede bu teklifi getirdik arkadaşlar.

Şimdi aziz arkadaşlarım, muhterem Barutçu arkadaşımızın fazlasıyla, ehemmiyetle üzerinde durdukları, Meclisin aleniliği ve harfiyen neşri bahsine bir nebze temas edeceğim.

Barutçu arkadaşımız, hitabet kudreti (Soldan, jestleri sesleri) ile bu meseleyi o tarzda ortaya koydu ki, Anayasa metninden, Dahîlî Nizamnameden getirdiğimiz metnin muhtevasından, farzımuhal malûmatı bulunmayan bir heyet huzurunda bu sözleri söylemiş olsa idi ve mesele bu müessese ile yakından alâkası bulunmayan samiin kütlesine hitabetse idi şöyle bir mâna çıkardı. Artık bizim getirdiğimiz teklifle Meclisin aleniliği kalmamıştır. Artık bizim getirdiğimiz bu teklif ile harfiyen neşir külliye ortadan kalkmış, Meclisin kapıları kapatılmış, millet ile alâkası kesilmiştir, gibi son derece feci ve elîm bir tablo çizilmiş olurdu. Derhal ilâve edeyim ki, getirdiğimiz metnin, çizilen bu tablo ile ednâ surette alâkası yoktur, arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri)

Barutçu arkadaşım diyor ki; - zaptettiğim kadar - matbuatta harfiyen neşir yapılırsa... - kelimelere lütfen dikkat buyurmanızı rica edeceğim, (matbuatta harfiyen neşriyat yapılırsa efkârı umumiye mebuslar hakkında, mebusların

mânevi mesuliyetini tahakkuk ettirir.) Yani Meclis müzakereleri harfiyen matbuata intikal edecek olursa efkârı umumiye - hattâ tâbiri olduğu gibi kullandılar - seçmenler o mebus hakkında bir kıymet hükmü vermek imkânını bulurlar. Böyle bir espriye bina etmek istedi. Buna da itiraz yok, doğrudur. Bu noktaya oturtmak istedi bu binayı.

O zaman diyor, mebus hesaplı konuşmak mecburiyetinde kalır. Bu nokta çok mühim arkadaşlar. Şimdiye kadar Türkiye'nin siyasi tarihinde, yani demokrasi tarihinde veyahut dünyanın her hangi bir yerinde serbest matbuatın Meclis müzakeratını harfiyen neşrettiği vâkı mıdır?

FAİK AHMED BARUTÇU (Ankara) — Vâkıdır.

REİS — Ahmed Bey, sizin mukabele etmeniz için söylenmiş olmadı bu söz.

(Sağdan, sual soruyor, sesleri)

REİS — Bu şekilde müzakere olmaz, efendim, rica ederim sual sormayın.

A. HAMDİ SANCAR (Devanla) — Reise teşekkür ediyorum. Bana müdahale ettiğinden dolayı, teşekkür ediyorum. Muttasıl yalnız kendilerine müdahale edildiğini iddia eden arkadaşlarım bu tabloyu unutmasınlar. (Sağdan, bu söze de müdahale edin Reis Bey, sesleri.)

REİS — Ben lâzımgelen müdahaleyi yaparım efendim. Devam buyurun, Hamdi Bey.

A. HAMDİ SANCAR (Devanla) — Aziz arkadaşlarım, Meclis müzakeratı gazeteler tarafından harfiyen neşredilmez, edilmesine de maddeten imkân tasavvur olunamaz. Ne olur? Şu olur; Evvelâ bu işin esasından bahsedeyim. Biz bunu istiyen değiliz. Şimdiye kadar gördüğümüz manzara şudur ki, gazetenin siyasi akidesine göre (lâtakrabüssalâte) fehvasınca kendisinin işine gelen tarafları alır, işine gelmediği tarafları almaz.

Almanya'da mecbur değildir. Doğrudur, böyle bir mecburiyet de koymuyor. Böyle olunca mebusların mesuliyetinin tahakkuk ettirilmesi bahsine avdet edeceğim.

Bir mebusu efkârı umumiye huzurunda, seçmen huzurunda kötülemeyi kararlaştıran bir gazeteci, mebusun bu kürsüde söylediklerinden efkârı umumiyenin, seçmenin hoşuna gitmiyecek parçaları almak suretiyle, o mebusu burada serbest konuşmak cesaret ve hürriyetinden mahrum ederse. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Buraya

çıkan her mebus yarın acaba gazetede benim bu konuşmalarımın falan noktası ele alınarak efkârı umumiyeyi benim aleyhime çevirmeye zorlayacak düşüncesi ve korkusu altında kalırsa kürsü hürriyeti nerede kalır arkadaşlar? (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Biz ne yaptık? Biz bunu da yapmadık, yani harfiyen neşredemezsin demiyoruz. Edebilirler. Anayasanın 20 nci maddesindeki harfiyen neşir mecburiyetinin zabıt cerideleri ve Resmî Gazeteye mâtuf olduğunu esasen Anayasanın aynı maddesinin ikinci fıkrasının sarahati muvacehesinde anlıyoruz. Ve bu anlayışımız Dahilî Nizamnameyi Anayasaya uygun surette tashih ediyoruz. Bizim anlayışımız Anayasaya uygundur. Buna mukabil bizim Anayasaya uygun hareket etmediğimizi bu bahiste iddia eden tezin Anayasaya aykırı olan tarafları vardır. Şimdi bunu belirteceğim.

Muhterem arkadaşlar, Barutçu arkadaşım 147 nci maddenini son fıkrasında mahkemenin hafilik kararı vermiş olduğu bir mesele hakkında Meclis müzakeratının sair neşriyat vasıtalarıyla neşredilmesi mesajını vermemiş olmasını Anayasaya aykırı görmektedir. Diyor ki, bu Anayasaya aykırı bir hükümdür. Hayır arkadaşlar, bu Anayasaya aykırı bir hüküm değildir. Bilâkis bunun tersi görüş Anayasaya aykırıdır. Şimdi bunu izah edeceğim. Evvelâ Anayasanın 54 ncü maddesinin 2 nci fıkrasını okuyayım :

«Mahkemelerin mukarreratını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti hiçbir veçhile tebdil ve tağyir ve tehir ve infazı ahkâmına mümanaat edemez»

Mahkeme karar verecek, muhakemenin gizli yapılmasına mahkeme karar verecek, «dikkat buyurun, Anayasada umumi olarak mutlak ifade ile her türlü karardan bahseder. Ara kararda bunun içine dâhildir» ve Anayasaya uygun bir şekilde bu hakkımı istimal edecektir. Onu okuyayım. Çünkü hafilik kararı Anayasanın sarih mesaj ve teminatına dayanır.

Şimdi Anayasanın 58 nci maddesinde sevk edilen bu mesaj hükmünü aynen okuyayım.

«Madde 58. — Mahkemelerde muhakemat alenidir.

Yalnız Usulü Muhakemat Kanunu mucibince bir muhakemenin hafiye cereyanına mahkeme karar verebilir»

Mahkeme buna dayanmak suretiyle, Anayasasının bu sarıh hükmüne dayanmak suretiyle bir karar verecek, muhakemenin gizli yapılmasına karar verecek, bu kararı her hangi bir mesele dolayısıyla burada konuşacağız ve ertesi gün matbuatta gizli mahkemelerin safahatı neşredilecek. Bu 54 ncü maddenin; «Mahkemelerin murarreratını Türkiye Büyük Millet Meclisi hiçbir veçhile tebdil ve tağyir ve tehir ve infazı ahkâmına mümanaat edemez.» hükmüne mugayir değil midir arkadaşlar?.. (Soldan braov, sesleri)

Barutçu arkadaşımız işine geldiği zaman, Fransa'da Adliye Vekilinin (Sağdan Belçika'da, Belçika'da sesleri) her neyse, Belçika'da Adliye Vekilinin bir müddeiumumiyi vekâlet emrine almış olmasını birçok mânaları işrabetmek maksadında burada ifade ettikleri halde, mahkemenin vermiş olduğu bir kararın bu Meclisin kürsüsüne getirmek suretiyle, Büyük Millet Meclisi tarafından tadil, tağyir ve infazı ahkâmına mümanaat edilmesini niçin hafif görüyorlar? (Soldan, işine öyle geliyor sesleri) Bunun Anayasaya aykırı tarafı yoktur, bilâkis bunun tersinin Anayasaya aykırı tarafı vardır. Getirdiğimiz hüküm bu.

İkincisi, deniyor ki, bundan sonra gazeteler Meclis müzakeratını yazamaz, Meclisin âleniliği ihlâl edildi. Robespiyer demiş ki, keşke 12 000 kişilik samiin locası olsaydı. Hani, biz samiin locası pek geniş, daraltalım demişiz gibi, hani, niçin geldiler, dinliyorlar diye hayıflanıyormuşuz gibi... Ne münasebeti var arkadaşlar? Meclisin âleniliğine rahne açacak her hangi bir hükümü bu metin içinde getirmiş değiliz. Bunu sureti katiyede peşinen reddederim. Ne yaptık? Yaptığımız şey şu; okuyorum, hiç dokunmadığımız metin. En son fıkrasına kadar ve yeni getirdiğimiz fıkra ile beraber. Okuyorum ki, bu metnin ta kendisi.

Aleniyeti ortadan kaldıran, harfiyen neşriyatı külliyen ilga eden dedikleri maddeyi lûtfedin bir okuyalım:

«Madde 147 — Mecliste iki zabıt tutulur:

1. Harfiyen zabıt:

Bu zabıt, zabıt ceridesiyle ve icabında Resmî Gazete ile ilân olunur.» Metin bu, değiştirmedik bunu. Bu zabıt ceridesiyle ve icabında Resmî Gazete ile ilân olunur. Mevcut metin bu.

Yeni getirdiğimiz metin değil bu. Devam ediyoruz metne: «Bu zaptın, itiraz vukuunda, muterizin ilk celsede söz alması veya Riyasete gönderileceği bir varaknın gelecek zabıt ceridesinin sonuna aynen derci suretiyle tashihi lâzımdır.

2. Zabıt hülâsası :

Bu hulâsa, gelecek inikat günü zabıt ceridesine derç ve levhaya talik olunur.

Bu zabıt hulâsasına itiraz vâkı olursa harfiyen zapta müracaatle tashih ve o suretle bir daha neşir ve talik olunur.

Zabıt hulâsasını Reis ve inikatta bulunmuş olan iki kâtip imzalar.» Bu mer'i metin.

Şimdi, ilâve ettiğimiz fıkra: «Bu madde-deki ilân mecburiyeti mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerle, adlî mercilerce neşri menolunan hususuatın sair neşir vasıtalarıyla yayınlanmasına mesağı tazammun etmez.» Sair neşir vasıtaları, yani matbuatla. Bu zabıt da var. Meclis zabıtları gizli birtakım vesikalar değildir. Herkes tarafından abone olunabilir, herkes tarafından ele geçirilebilir, okunur. Zabıt ceridesi ve Resmî Gazete millî emniyet vesikası değildir.

Serbest matbuatta, neşir vasıtalarında bunun yayınlanmasına mesaj vermeyişimizin esbabı, mâruzatının bidayetinde de ifadeye çalıştığım gibi, harfiyen neşir bir kül halinde mâna ifade ettiği için ve hiçbir serbest neşir vasıtası Meclis müzakeratını mahiyetleri ve bünyeleri itibariyle kül halinde neşretmeye müsait bulunmadığı için bunun suiistimale müsait olduğunu düşündük ve mücerret mahiyetleri itibariyle suç teşkil eden sözler buraya girmeyecek. Sair neşir vasıtaları bu Meclis müzakeratı sırasında suç teşkil eden, başkalarının şeref ve haysiyetini rencide edecek galiz, müsteheen, kötü olan bir sözü neşretmeyecek, gazete Meclis müzakeratını neşrecek, işte Meclis müzakeratının neşrinin engellendiği iddiası budur. Yani Meclis müzakeratı sırasında kötü bir söz söylenilse onu engellemiş olmakhğımıza bütün Meclis müzakeratının engellendiği mânası vreilmekte ve böylece empoze edilmektedir. Kaldı ki; mâruzatının bidayetinde de ifade ettiğim gibi adlî mercilerce neşri men olunan sözün sair neşir vasıtalarıyla neşrini kabul etmek Anayasanın 54 ve 58 nci maddelerine sarıh surette ve taban tabana muhalefet etmek demektir. Bu nokta-

ya hiç temas edilmeden muhterem arkadaşımın hakikaten hayranı bulunduğum talakatı ve belâgati ile burada bir facialar sahnesi çizmek ne dereceye kadar vakiya mutabık olur ve ne faydası olur, anlamak çok müşküldür. (Sağdan, hakikaten öyledir sesleri)

REİS — Rica ederim müsaade buyurunuz.

HAMDİ SANCAR (Devamla) — Aziz arkadaşlarım; sözlerimi kısa keseceğim, başta söz verdim. Sırası geldikçe huzurunuzu encümen namına işgale müheyya bulunacağız. Muhterem grup sözcüsü arkadaşlara imkân vermek için şimdilik mâruzatımı burada kesiyorum. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

MEHMET HAZER (Kars) — Mazbata muharririnden bir sual soracağım.

REİS — Müzakerenin hitamından sonra sorabilirsiniz.

Buyurun Cümhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu adına Osman Canatan.

CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA OSMAN CANATAN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, Meclis çalışmalarını tanzim eden Dahilî Nizamnamenin bâzı maddelerini tadil teklifi yüksek huzurunza getirilmiş bulunmaktadır.

Tadil teklifini hazırlayan Sayın D. P. milletvekillerinin, tek parti devrinde tatbik edilen ve çok partili parlâmento hayatında aksaklıkları meydana çıkan İktüzüğü, istifadeli bir hale koymak amacıyla hareket etmiş olmalarını arzu ederdik. Tadilin zaruretinin belirten esbabı mucibe mukni ise de, maddelerde görülen Teşkilâtı Esasiye Kanununa uymayan hükümler, encümeninde vâkı müzakereler sırasında gözden kaçmamış ve bâzı D. P. milletvekilleri dahi tadil ve tashihi lüzumunu belirtmişlerdir. Bu müsterek ruh ve anlayış, Teşkilâtı Esasiye Encümeninin hakiki vasfı olması sebebiyle, memleketimizde yerleşmesi arzu edilen demokratik hayata yeni bir akış vereceği kanaatini doğurduğundan, Parti Grupumuz da teklifin bu vazih hataları giderildiği takdirde ihtiyacı karşılayacağını düşünerek tasvibetmeyi bir vazife ve hizmet telâkki etmiştir. Bu tabii anlayış bir grup kararıyla yıkıldıktan sonradır ki, getirilen ve bugün Heyeti Umumiyyede müzakeresine başlanılan ve aynen kabul edileceğini tahmin ettiğimiz tadil teklifinin de, bundan öncekiler gibi, hürriyetleri tahdit, Mec-

lisin murakabe hakkını tahrip gayesine mâtuf olduğu kanaatini doğurmuş ve tadile iştirakten bizi alıkoymuştur.

Tarih huzurunda, ömrünün çok kısa olduğuna emin olduğumuz bu tahditler devrinin devamınca, grup olarak yapacağımız bu son konuşmada, tahakkuku için çalıştığımız, maalesef adım adım gerilediğimiz hukuk nizamı ve hürriyetler rejimi demokrasiye bu teklif ile vurulan darbeleri açıklamayı bir vazife telâkki etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar, hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamayacağı 103 ncü maddede açıklanmıştır. Huzurunza getirilen tadil teklifi ise, Meclis müzakeresinin intizam içerisinde cereyanını temin, Meclis murakabe hakkının gerektirdiği şekilde istimal edilebilmesi ve Meclis vazifelerini ifası imkânlarının sağlanması esbabı mucibesine dayanmakta ve bu esbabı mucibe ile alâkası bulunmayan ilâve fıkralar ve yapılan değişikliklerle, Anayasanın hiçbir bahane ve sebeple ihmal edilmesine cevaz vermediği, milletvekillinin kürsüdeki mutlak mesuliyeti, Meclis müzakeresinin aleniliği, Meclisin murakabesi, teşriî masuniyet müesseseleri ehemmiyetli surette tahribedilmektedir.

MEHMET HAZER (Kars) — Kâtibin birisi yok, Riyaset Divanı eksiktir, müzakere yapılamaz.

REİS — Kâtip arkadaşımız benden izin aldı, bir dakika dışardadır, geliyor. (Hatibe hitaben) Arkadaşımız gelinceye kadar sözünüzü kesiyorum.)

(Riyaset Divanı Kâtibi Antalya Mebusu Attilâ Konuk kâtiplik makamına geldi.)

Riyaset Divanı tamamlanmıştır konuşmanıza devam ediniz.

CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ MECLİS GRUPU ADINA OSMAN CANATAN (Devamla) — Tadil teklifinin, Yüksek Heyetinizce kabul edilmesi istenilen 188 nci maddesine, inzibati cezalardan madut Meclisten muvakkaten çıkarılma cezasını müstelzim hareketler tadadedildikten sonra, mebusun mutlak mesuliyetsizliğine son verilmiş olduğu endişesine sevk eden fıkra ilâve edildiğini görmekteyiz. Bu fıkra «inzibati cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni olmadığı» yazılıdır. Halbuki Anayasanın 17 nci maddesi «Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve

beyanatından dolayı mesul değildir» hükmünü vaz'etmektedir. Bu mutlak mesuliyetsizlik prensipi yalnız bizim Anayasanın kabul ettiği bir prensip değildir. Bütün demokratik idare tarzını kabul eden devletlerin anayasalarında, içtimai ve siyasi bir zaruret olarak benimsenmiştir. Mutlak masuniyet müessesesi, mebusa, mütalâasını beyan ve fikrini izhar ederken, reyini kullanırken, tam bir emniyet içerisinde bulunmasını temin maksadına mâtuftur. Mebus kürsüde konuşurken 188 ne maddesindeki son fıkrasını hatırlayıp, sözlerinde suç bulunabileceği, ceza göreceği korkusu içerisinde oldukça, Anayasanın 17 ne maddesindeki himayeden mahrum bırakıldığı pek tabii bir keyfiyet olacaktır. Mutlak masuniyet, mebusa tanınmış bir imtiyaz olarak kabul edilemez. İmtiyaz, karşılığı olmaksızın verilen bir serbestidir. Mebusun masuniyeti ise bir haktır. Milletvekilliği vazifesini hakkiyle yapabilmesi için kendisine temin edilen bir imkândır. «Mebus düşünecek, görecek ve söyleyecektir. Fütursuz, endişesiz söyleyecek, mesuliyet kaygusuna, takip ve tevkif edilmek korkusuna kapılmadan söyleyecektir. Bu serbest söyleyebilmek imkânının tahdidi dahi millet hâkimiyetinin temel taşlarından birinin yerinden çıkarılması mânasına gelir. Binaenaleyh, milletin hâkimiyeti prensibinin ayrılmaz bir unsuru olan mutlak masuniyet müessesesine indirilmek istenilen bu darbe elbette müsamaha ve tasvip ile karşılanamaz. Maddeye ilâve edilmek istenilen bu fıkranın başka bir anlamı olduğunu da düşünememekteyiz. Aynı maddenin 4 ne fıkrasındaki «Meclis binaları ve müştemilâtı dâhilinde memnu bir fiili irtikâp etmek» hükmü ile irtibat kurmanın imkânı da yoktur. Zira bu gibi ahvalde İdare âmirleri ve Meclis Reisinin hareket tarzını tedvin eden İktüzükte hüküm mevcuttur. 217 ne madde, yapılacak muameleleri açıkça göstermektedir. Bu sarahat muvacehesinde fıkranın, mâsum gehresiyle, millî hâkimiyet rejiminin ana prensiplerinden sayılan mebusun mutlak masuniyetini kaldıran istisnai bir hüküm vaz'ettiği kanaatini vermektedir. Bu takdirde Anayasanın 17 ne maddesi ise tatbik yeri kalmıyan kuru bir lâfız halinde donmaya mahkûm olacaktır.

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz «Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur» esas hükmünü vaz'etmiştir. Huzurunuzda getirilen taddil teklifinin 147 ne maddesinin sonunda, ilân

mecburiyeti mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerle adlî mercilerce neşri menolunan hususatin sair neşir vasıtalarıyla yayınlanmasına mesağı tazammun etmez denilmekte, 93 neü maddesinde ise, bir mebusun Heyeti Umumiye sarf ettiği galiz, müstehecen sözlerin, elfazı tahkiriyenin Umumi Heyet kararıyle zabıttan çıkartılacağı bildirilmektedir.

147 ne maddeye eklenen fıkra, Anayasanın 20 ne maddesine muhalif ve elfazı tahkiriyenin zabıttan çıkarılmasına dair hüküm de Meclis müzakeratı üzerine konan sansür mahiyetindedir.

Meclis müzakeratının aleniyeti prensibi millî iradeye sınıksı bağlı bir keyfiyet olduğu unutulmamalıdır. Milletin, kendisini temsil eden mebuslarının Meclis dâhilindeki söz ve harekâtını iletip öğrenmesi, verdiği reylerin istediği şekilde istimal edilip edilmediğini bilmesi hakkıdır. Bu hakkını gazete okumak, radyo dinlemekle kullanabilir. Temsil edilenlere Meclis zabıtlarına abone olmak külfetini yüklemek, daha kolay vasıtalarla ittilâ kesbetmek imkânlarını ortadan kaldırmak, Meclis müzakeratının aleniyeti prensibini ihlâl mahiyetindedir. Bu ise milletle vekilleri arasındaki mesafeyi millî ve içtimai menfaatle kabil telif olmayacak derecede açacaktır.

Bu tahdidin İktüzükte tedvin edilmesince de imkânı kanuni olmadığı fikrindeyiz. Zira Dâhili Nizamname, Türkiye Büyük Millet Meclisi müzakereleri ve çalışmalarını tanzim eden kaidelere ibarettir. İç bünye ile alâkahdır. Kanun değildir. Manevi şahsiyete sahip bir Meclisin içerisindeki olayları tanzim gayesinden başka bir mâna taşımayan kaidelerin harici aleme tesir edecek mahiyette hükümleri muhtevi bulunması hukuk esaslarıyla bağdaşamaz.

Kabulü istenilen fıkra ile «mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerin sair neşir vasıtalarıyla yayınlanmasına müsaade edilmemektedir.» Bu çok mâsum gözükten hüküm, efkârı umumiyenin temayülünü büyük bir sabırla aksettirmek gayreti içerisinde bulunan ve esasen mahdud imkânlarla çalışan matbuat mensublarına çekilmez bir çile daha yükliyecektir. Meclis kürsüsünde iktidarın para politikasını beğenmeyen milletvekillerinin samimî tenkidlerini gazetesine aksettirdiği takdirde suç işleyip işlemediğinde tereddüde düşecek bir gazeteciden halk efkârını temsil vazifesini kâmil olarak yapması

elbette beklenemez. Bunda ise millet ve cemiyet zarar görecektir.

Tadil tasarısının esbabı mucibesini ve gayesini yukarıda tebarüz ettirmiştik. Bu zaruretle hiçbir alâka ve münasebeti bulunmayan bir fıkraya temas etmeden geçemiyceğiz. Dahili Nizamnamenin 22 nci maddesinin ikinci fıkrası siyasi partilerin mebuslardan kurulan Meclis Gruplarının mevcudiyetini kabul etmiş, mebus adedini tahdit etmemiştir. 85 nci maddede ise grup namına yapılacak konuşmaların sıraya tâbi olmadığı belirtilmiştir. Gerek 22 nci ve gerekse 85 nci maddede tesadüf edilen bu hak, millî iradenin Meclis çalışmalarında tam mânasıyla temsil ve partilerin Meclis grupları vasıtasıyla herhangi bir meseledeki görüşünü açıklayabilmesini temin için tedvin edilmiştir. Bu yol ile Mecliste milletin murakabe hakkı kâmil şeklini bulur. Tatbikatta milletin büyük bir kısmının kanaat ve düşüncelerini temsil eden partilerin Mecliste pek az milletvekili ile temsil edildikleri ve o grupların yaptığı vazifelerle görüşlerini Meclise aksettirdiği bir vakıadır.

1954 seçimlerinde milletin 3 milyon 500 bin reyini alan bir parti 33 milletvekili, 600 bin reyini alan diğer bir parti ise 4 milletvekili ile Mecliste temsil edilmişlerdir. Bu sistemi ile bir partinin 3 milyon 500 bin rey almış olmasına rağmen 10 milletvekiliyle Meclise girmesi mümkün ve hattâ hiç temsil edilmemesi ihtimali mevcut iken, Meclis gruplarına tanınan hakların mebus adediyle tahdit edilmesi doğru bir yol takip ve millî iradeye hürmet edilmediği zehabını doğurur.

Teklif mehz kabul edilen İtalya, Fransa ve Batı - Almanya Dahili nizamnamelerindeki hükümlerin mevcut sistemimiz içerisine yerleştirilmesi imkânsızdır. Bu memleketlerde, seçimler nispi temsil esasına göre yapılmaktadır. Eğer bugün biz de bu esası kabul etmiş olsaydık 1957 seçimlerinde Cumhuriyetçi Millet Partisi bugünkü mebus adedinin on misli, Hürriyet Partisi ise 5 - 6 misli mebus ile Mecliste temsil edilmiş olacaktı. Nizamnameleri emsal kabul edilen memleketlerde Meclis gruplarının hak ve vazifeleri bizdeki gibi yalnız tercihan konuşulmaktan ibaret değildir. Grup başkanlarının gündem tesbitinde Meclis Riyaset Divanı ile teşriki mesai etmesi ve buna mümasil hâdiselerde Meclis faaliyetine katılması hallerini de içerisine alır.

Görülüyor ki; partilerin Meclis gruplarının mebus adedi ile tahdit lüzumunu hisseden memleketlerin seçim sistemleri, grup faaliyetleri, bizim Anayasamızın kabul ettiği prensip ve millî iradenin Meclise aksediş tarzı ile kabili mukayese değildir. Bünye tamamen değişmedikçe ona yapılacak ilâve ve çıkarılacak uzuvların ıstırapı derin ve tedavisi müşkül rahatsızlıklar tevliededir.

Hamdi Sancar arkadaşımın, İçtüzüğün 22 nci maddesini ele alarak parti Meclis gruplarının en az her encümünde bir mebus üyenin vazife alabileceği miktarda olması lâzımgelceği fikriyle tadil teklifini müdafaası da ikna edici değildir. Encümen, çalışmaları üyelerinin faaliyetleriyle tahdidedilmemiştir. Üye olmayan mebus dahi bu çalışmaya katılır, fikrini söyler, mütalâasını açıklayabilir. Reye iştirak etmemiş olması faaliyette bulunmadığı mânasına gelmez. Encümen Sözcüsü Hamdi Sancar arkadaşımız bu ciheti nazarından kaçırmış olsa gerek.

Şunu da istidraden arz edeyim : 11 nci Dönemin ilk İnikadında idi. Fethi Çelikbaş arkadaşımız Grup faaliyetlerini de mevzu içine alan bir teklifte bulundu. Meclis Riyaset Divanına Gruptan birkaç arkadaşın da ithalini istedi. O zaman bu esbabı mucibe ortada yoktu. Yapılan bu teklifi siz kabul etmemişsiniz. Bu fikir, bugün, bu saatte ortaya atılan bir fikirdir, bundan evvel yoktu.

Birkaç kişiden ibaret parti gruplarının Meclis ekseriyetini teşkil eden milletvekillerine tercihan söz almaları çoğunluğun hakkına tecavüz ve müsavat esasına mugayirdir düşüncesinde olanlar da bulunabilir. Onlara vereceğimiz cevap şudur : Ekseriyete mensubolan milletvekillerinin de bağlı bulundukları bir Meclis grupları vardır. Onlar da bu Grup sözcüleri vasıtasıyla kendilerine rey veren vatandaşların görüş ve düşüncelerini Meclise tercihan aksettirebilirler. Grup teşkiline müsaade edilmeyen partilerin görüş ve düşüncesini aksettirmek imkânı kaldırılsa müsavat ve adaletsizlik o anda başlamaz mı? Parti Meclis grupları kendisine rey veren vatandaşın doğrudan doğruya mümessilidir. Grup sözcülerinin ağzından mensubolduğu partili vatandaşlar konuşur. Geniş halk kitlesine dayanan bir siyasi partinin az milletvekili çıkarması ile onların teşrii vazifeye iştirakini önlemek elbette Anayasaya mugayir olur.

Her türlü müdafaadan mahrum bulunan Parti Meclis gruplarının mebus adedi ile tahdidi teklifi, esbabı mucibe ile de alâka ve münasebeti yoktur. Meclis içerisinde normal faaliyetinde bulunan ve muhalefetin bir kısmını temsilen murakabe vazifesini yapan ve bu teklif ile grup olmaktan çıkarılmak istenen Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisinin bugüne kadar Meclis dâhilinde ve haricindeki faaliyeti Meclis çalışmalarını aksatmamıştır. Hakikat böyle iken ve çok partili Meclis hayatının icaplarına uymak amacıyla İktizûk tadil edilirken bu esbaba ve gayeye taban tabana zıt bir maksada götürecek tadilden kastın ne olduğu cabî dikkattir. Çok partili faaliyete uygun Meclis nizamı isteniyor, iki partinin Meclis gruplarının hayatîyetine nihayet veriliyor. Meclis gruplarının çalışma ve murakabesine tahammül edilmiyorsa, tek parti devrinden şikâyet etmemize ne lüzum vardı? Memlekete çok partili parlâmentonun faydası düşünülüyorsa, onların mevcudiyetine neden nihayet verilmek isteniyor? Bütün bu sual ve cevabın arkasında gizlenen ve itiraf edilmeyen hakikat şudur: Tenkide tahammül iktidarların güç hazmedebileceği bir iştir.

Tenkidden korkan ve çekinen hükümetler bu gibi tedbirlerle emniyetlerini sağlamak isterler. Ama, unutmazınlar ki, hâdiselerin alenen münakaşası ve müzakeresi daima iktidarı kuvvetlendirir. Üstü kapalı kalan işler, için için yanan ve birden alev alıp evin içerisinde bulunanları da yakan bir yangına benzer.

Bir kısım parti gruplarını ilga edici bu hükme muvazi olarak 85 nci maddenin tadili ile de ayakta kalabilen grupların, grup olarak sözü tahdid edilmektedir. Grup adına bir kişi bir defaya mahsus olmak üzere konuşabilecektir. Buna mukabil, iktidara mensup parti, grup adına temsilcisi, encümen reisleri, encümen sözcüleri, Başbakan, Hükümet adına bütün bakanlar konuşacak, her türlü hücumlarda bulunacaktır. Murakabe ile vazifeli muhalif partilerin gruplarının cevap hakkı olmayacaktır. Bu mudur çok partili parlâmento hayatına getirilmek istenilen yenilik? Müsavat? Bu mudur Meclis murakabesinin tahakkuku? Meclisin murakabe hakkını gerektirdiği gibi istimal edebilmesi tahdid edici hükümlerle sağlanamaz. Ona hayatîyet vermekle mümkündür.

Meclis gruplarının kaldırılması ve grup sözcülerinin konuşma imkânlarının tahdidi yanında sual müessesesinin de işlemez hale getirildiği gözden kaçmıyor. İstizahın esasen dondurulmuş bulunması sebebiyle her meselede gerek te-nevvür etmek ve gerekse o hâdisede icra organının görüş ve aplayışını öğrenmek maksadıyla sual müessesesine baş vurulmakta idi. Sual ve istizah müesseseleri icra organını daimî surette uyanık bulunmaya ve memleket işlerini devamlı takibetmeye mecbur eder. Anayasamız, teşri ve icra vazifelerinin Mecliste toplandığı prensibini kabul etmiştir. Teşrii vazifeyi Meclis bizzat, icra salâhiyetini vekilleri marifetiyle yapar. Vekillerinin yaptığı işleri kontrol elbet hakkı, vekillerin Meclise hesap vermesi mecburi vazifesidir. Bu mecburiyete rağmen, vekillerin Meclisten gelen suale cevap vermekten imtinâ edebilmesi tecviz edilemez. Sorulan suale verilecek cevap, umurun menfaati ile alâkalı görüldüğü ahvalde, gizli celsede cevaplandırılmasının hiçbir mahzuru yoktur. Âme menfaatini takdir, doğrudan doğruya Meclise aittir. Âme menfaatini Meclisin ihlâl edeceği neticesine götüren aksi görüş, icra organının kendi kendini inkârına varır. Zira, vekiller Meclisin vazifelisidirler. Lâyüsel değildirler. Meclise hesap vermeye, üzerine aldığı vazifeyi lâyikiyle yaptığını ispata mecburdurlar. Bu mecburiyeti icra organı sorulan sual ve vâkı istizah üzerine, yerine getirir. Arz ettiğimiz gibi istizah yolunun Meclis ekseriyetine sahip partili milletvekillerinin reylerinin devamlı olarak aleyhte tecellisi ile kapanmış bulunması, elbette hak sahiplerinin açık bulunan kapıya, sual müessesesine yöneltmektedir. Onun da tahdidi ve işlemez hale getirilmesi, Meclis murakabesinin mâna ve ehemmiyetini esaslî surette zedelemekten başka bir maksada hizmet etmiyecektir.

153 nci madde; «Reis şifahi suali aynen okutabileceği gibi ruznamedeki yerine işaretle iktifa edebilir» kaydı mevcuttur. Suallerin esbabı mucibeyi muhtevi olmayacağı karargir iken, bir cümleden ibaret sualin zaman kaybına da sebep olmamasına binaen okunmayıp ta yerine işaretle iktifa edilmesi sebebi izaha muhtaçtır. Bu hüküm ile sualin Heyeti Umumiyyede okunmaması ve dolayısıyla Meclis zabıtlarına intikal ettirilmemesi gayesi güdülmüşse, cevaba ve mütalâaya ıtfıla kesbeden vatandaşın zihninde sualin muh-

tevası değişik şekilde yer alır. Açıklıktan kaçınmanın neticesi onu kapamak isteyenlerin lehine bir faide temin etmez.

Teşriî masuniyet müessesesi üzerindeki görüşlerimize gelince: teşriî masuniyet müessesesi; mebusun teşriî vazifesini yapabilmesi için lüzumlu lüzumsuz meşgaleler, tahkikat, ifade, sual, şahadet gibi hallerde Meclisten uzaklaştırılmamasını temin için vaz'edilmiştir. Yanlız seçim bölgesindeki vatandaşları değil, seçildikten sonra milleti temsilen vazife gören mebusun vazifesinden ayrılmasının mahzuru düşünülerek ihdas edilmiştir. Hakikatte, teşriî masuniyet, bundan istifade eden mebus menfaatine değil, Meclis ve millet menfaati içindir. İktüzüğün halihazır hükümlerine göre teşriî masuniyet ancak Anayasanın 12 ve 27 nci maddelerinde gösterilen ahvalde kaldırılabilir. Bu fiillerin de işlendiğine dair ciddi emare ve delilin mevcudiyeti şarttır. Şu halde, evvelâ suçun Anayasanın 12 ve 27 nci maddelerinde gösterilen suç olup olmadığına bakılacak, saniyen ciddi deliller aranacaktır. Bu iki unsurdan biri mevcut değilse teşriî masuniyetin kalkması düşünülmez. Tadil teklifinde ise hiçbir tahdit ve şart konmaksızın, yapılacak tetkikat neticesinde mebusa isnadolunacak eürmün takibi lüzumuna kanaat getirilirse teşriî masuniyet kaldırılacaktır.

Biz teşriî masuniyet prensibi ile hiçbir zaman bir mebusun cemiyet hayatına imtiyazlı bir şahıs haline getirilmesine taraftar değiliz. Ama, bir mebusun da kötü niyet sahiplerinin tertip ve tasnileriyle izaç edilmesinde müsamaha ile karşılanmasına rıza gösterememekteyiz.

Teşriî masuniyetin hangi hallerde kaldırılacağına objektif kıstaslara istinadettirilmesi lüzumunda ısrar etmekteyiz. Tadil teklifinde olduğu gibi, takdire bırakılması, suiistimal edilmemiş olsa dahi böyle bir endişe, milletvekilinin vazifesini hakkiyle yapmasına engel olacaktır. Teşriî masuniyet müessesesinin hududu çok geniş görülüyorsa arz ettiğimiz gibi objektif esaslar vaz'edilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlar, getirilen tadil teklifinin Anayasa ile bağdaşmayan, onu zedeliyen hükümlerini arz etmiş bulunuyoruz. Hiçbir yasak

ve tahdidin cemiyet hayatındaki akışı durduramayacağı, seyrinde bâzı iviceaclar yaratacağı, sonunda, engelleri temizleyip mecrasını bulacağı düşünülürse, bugün huzurunuza getirilen teklifin faydadan ziyade demokratik idareye doğru ilerlemek gayretimizi frenlemekten başka bir işe yaramayacağı ve uzun ömürlü olmayacağı neticesini verir. Mevcut hürriyetlerin tahdidi, Anayasanın dolayısıyla dahi olsa ihlâlini tazammun eden tedbirler almayı itiyat haline getirmemeliyiz. Bugüne kadar buna mümasil alınan kararlar, memlekete bir fayda temin etmemiş, millete huzursuzluk vermekten başka bir işe yaramamıştır. Nesilleri birbirine düşman edecek bir yolda yürümekten, demokratik prensiplere dönülürse muhalefet de, millet de, bilhassa iktidar da hüzura kavuşur. Muhalefeti susturmakla bir şey kazanılmıyacak, bilâkis susan bir milletin gözleminin içerisine bakması sizi daha çok rahatsız edecektir.

Biz her şeye rağmen bütün imkânlardan istifade etmek suretiyle muhalefet vazifemize devamı, vatani ve millî bir borç telâkki etmekteyiz.

Tadil teklifinin demokratik anlayışa uygun bulunmaması Anayasayı birçok hükümleriyle ihlâl etmesi sebebiyle de teklifin reddedilmesini istemekteyiz. (Sağdan, alkışlar)

REİS — Demokrat Parti Meclis Grubu adına Sebati Ataman.

DEMOKRAT PARTİ MECLİS GRUPU ADINA SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) —

Çok muhterem arkadaşlarım, sözlerime Demokrat Parti Grupunda hissedilmekte olan derin bir teessürü ifade etmekle başlamak isterim. Demokrat Parti Grubu, Büyük Millet Meclisinde, milletin yegâne mümessili ve millet namına hakkı hâkimiyeti kullanan tek müessese olan Büyük Millet Meclisinde, Büyük Millet Meclisinin vazifesini selâmetle ifa edebilmesi için en büyük hüsnüniyetle tedbir almak yoluna gidildiği zaman bu büyük hüsnüniyetinin, «vebal, hakikati haykıran hançereleri kısma, Anayasayı çiğneme ve saire» gibi, hakikaten Büyük Millet Meclisinin ekseriyetini teşkil eden bir gruba karşı delilsiz, mesnetsiz olarak serd edilen ağır ithamların derin merareti içindedir. Her yaptığımız hareketin memleket menfaatine ve Büyük Millet Meclisinin vazifesini biraz daha iyi ifa edebilmesi için hüsnüniyetle, ısrar ediyorum, kelimenin üzerin-

de, hüsnüniyetle düşündüğümüz bütün tedbirlerin arkasında asla aklımızdan geçmiyen birtakım şüphelerle karşılaşmak durumunda olursak ve öğer şayet haklı olarak bu tedbirlere karşı icap-sız, mantıksız mukabele ve mukavemetler altında bize isnadedilen hisler ve fikirlerin mümasili bâzı gizli fikirlerin ve emellerin mündemiç olduğunu biz de düşünürsek, bu işin içinden selâmetle, sıhhatle çıkmaya imkân yoktur.

Hakikaten, bir millet ve memleket meselesinin halledilmesi için karşılıklı hüsnüniyet şarttır. Biz Demokrat Parti grubu olarak bu tedbirlerde muhalefete her hangi bir aykırı hareket, suiniyet isnadederek bir tedbir ittihaz ettiğimizin iddiasında değiliz. Muhalefet, Hükümet icraatını birtakım hilelerle, gayrimeşru usullerle baltaladığı için bu tedbirleri getiriyoruz iddiasında da değiliz. Muhalefete bir suiniyet isnad etmiş değiliz. İnsaf buyursunlar bizim getirdiğimiz tedbirleri, kendi gerçevesi içinde muhakeme edip, bunları Anayasanın çiğnemek, hakikatin hañçeresine ilmik geçirmenin vebalini yüklenmek, hürriyet mefhumunu perişan etmek gibi her hangi bir delil ve mesnede istinadetmiyen çok ağır isnatlarla karşılaşmasınlar.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, muhalefet partilerine mensup arkadaşlarımızın beyanatlarını umumiyetle iki kısma ayırmak mümkündür. Bunlar hakikaten icabı ve yeri geldiği zaman ayrı ayrı zamanlarda, ayrı ayrı münasebetlerle söylenmesi icabettiği zaman hakikaten kabul edilmeyecek şeyler değildir. Fakat birbiriyle irtibat haline getirildiği zaman bunların kabul edilmesine imkân yoktur.

Şimdi, Büyük Millet Meclisinin murakabe hakkı hakkında burada hakikaten uzun, çok istifadeli konferanslar dinledik. Fakat sual müessesesi hakkında bu teklifte getirilen ve sual müessesesine verilen şeklin murakabeyi kökünden kaldırdığı hakkında bir iddia ile irtibat haline getirilen bu mütalâalar doğru değildir. Buraya çıkıp afaki olarak murakabe şöyledir, hazırlayıcı safha budur, murakabe muhteremdir, mukaddestir, diye ifade edildi. Fakat bu teklifte sual müessesesine verilen şeklin murakabeyi ortadan kaldırdığı iddiasını takibederek bu sözlerin söylenmesi takdirinde bunlar külliye doğru değildir; bunların yeri yoktur. Bunların yeri olabilmesi için sual müessesesi hakkında bu ge-

tirilen teklifin murakabeyi değil ortadan kaldırmak, zedelediğini ispat etmek lâzımgelir.

C. H. Partisi sözcüsü, sual müessesesinin halen mer'î olan İctüzüğümüzdeki hükümleri ile ve umumiyetle Anayasa hukukunun kabul ettiği sual müessesesinin murakabeyi hazırlayıcı kısma dâhil olduğunu ifade etti, yani sual müessesesi bir malûmat isteme müessesesi olduğunu, bilgi isteme müessesesinden ibaret olduğunu ifade ettiler.

Teklifte yapılan nedir, bilgi istenmesini zorlayacak, önliyecek, hattâ en küçük müşkülât çıkaracak tek bir hüküm var mıdır? Yoktur.

Buyurdular ki, evet sual müessesesi istizah müessesesiyle irtibat halinde mütalâa edilmek lâzımgelir. İstizahın işlememesi muvacehesinde sual müessesesi dejenere edilerek bir nevi hususi istizah, vekille mebus arasında cereyan eden ve neticeye iktiran etmiyen bir nevi istizah haline gelmiştir, buyurdular. Hakikat da budur arkadaşlar. Demek ki; sual müessesesi şu sebepten dejenere edilmiş bir müessesedir. O sebebi izaleye gitmek yerine dejenere edilmiş olan müessesesinin dejenere edilmiş haliyle muhafazasını mı teklif ediyorlar?... Bizim yaptığımız nedir? Dejenere edilmiş bir müesseseyi dejenere etmekten ibarettir. Eğer öteki taraf, kendilerinin işine gelmiyorsa müşahhas bir teklifle gelirler, burada münakaşaya âmadeyiz. Bir kanun teklifi hakkında hüküm verilirken ve bahusus bir kanun teklifi (murakabeyi ortadan kaldırdınız, murakabe imkânlarından mahrum bir Meclis!) hitabının vesilesi ittihaz edilirken, o kanun teklifinde, o teklifte bulunmayan bir hükmün mutlak bulunması lâzımgeldiği iddiası serdedilemez.

Niçin istizah hakkında bir hüküm getirmedi-niz, o halde murakabeyi ortadan kaldırdınız, denemez. Eğer istizahın bugünkü vaziyetiyle murakabe ortadan kalkmış vaziyette ise, bunu biz kaldırmadık.

EMİN SOSYAL (Maraş) — Neden on beş dakikayı beş dakikaya indirdiniz?

SEBATİ ATAMAN (Devamla) — Bendenizin silsilei kelâmımı katetmek dahi mümkün değil, diyemem ama, müşküldür.

Muhterem arkadaşlar; murakabeyi ortadan kaldırdınız, murakabeden mahrum bir Meclis, gibi ağır ithamlar serd ederken, getirilen teklif ile neyin ortadan kaldırıldığını açıkça Türk mil-

letin huzurunda söylemek lazımdır. Söylenmediği takdirde bu itham yersiz bir ithamdır. Bunun adına isnat derler. Demokrat Parti Grubu bu ağır isnadın merareti içindedir.

Sual müessesesi hakkında teklifin getirdiği hususun Meclisin murakabe hakkına asla halel vermediğinde Demokrat Parti Grubu olarak müttetikiz. Muhalefet gruplarından da hiç kimse teklifin murakabe hakkını ne yoldan zedelediğini izah ve ispat etmiş değildir. Yalnız istizah hakkını kullanmak için bir şey düşünülmedi, demişlerdir. Teklif sahibi arkadaşlarımız istizah mevzuunda İktüzüğün öteden beri, 1927 den beri mer'i olan hükümlerini değiştirmek lüzumunu hissetmemişlerdir. Değişmesi lüzumunu hissediyorsanız teklif getirirsiniz, münakaşa ederiz. Bu lüzumu sizler de hissetmiyorsunuz. Çünkü istizah müessesesi tek parti devrinde konulmuş bir müessese olarak burada o şekilde mütalâa edilmiş ve çok partili demokratik hayata girdikten sonra bunun işlemez bir hale geldiği müşahade edilmiş olsaydı 1945 senesinden bu yana bunun değiştirilmesi için iktidarda bulunduğunuz zaman her hangi bir teklif getirmiş olmanız icabederdi.

FAİK AHMED BARUTÇU (Ankara) — 1950 den sonra getirdik, teklifimiz vardır.

SEBATİ ATAMAN (Devamla) — O halde bir daha getiriniz. (Sağdan, soldan, gürültüler)

REİS — Rica ederim karşılıklı konuşmayınız.

SEBATİ ATAMAN (Devamla) — İktidarda iken niçin getirmediğiniz? Getiriniz münakaşa edelim.

Arkadaşlar bize sual müessesesi hakkında, hakikaten demokratik bünyenin icabı olan bu müessese hakkında hükümler getirerek bu yolu tıkadınız, şeklinde bir ithamda bulunmak asla doğru değildir.

Sual müessesesinde yaptığımız bütün şey, bu müesseseyi müterakki Garp demokrasilerinin sual usullerine ve esasen mer'i İktüzüğün ruhuna uygun olarak vazih ve sarıh bir hale getirmekten ibarettir.

C. H. P. Sözcüsü arkadaşımız İngiltere Parlamentosunda yedi bin sual sorulduğunu ve bu yedi bin sual karşısında bunu nizamıyalım dediklerini söyledikten sonra (nizamıyalım diye bir hakkı kaldırmak) tâbirini kullandı.

İnsaf buyursunlar! Şu teklif sual sormak hakkını kaldırıyor mu? (Sağdan, evet sesleri)

REİS — Rica ederim, hatibe müdahale etmeyin.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Kendisi soruyor.

REİS — Siz öyle telâkki etmeyin Emin Bey. Kendisi izah ediyor.

Buyurun.

SEBATİ ATAMAN (Devamla) — B. M. M. nin bir âzasının, herhangi bir mesele hakkında bir malûmat istemek üzere sual sormak hakkını ortadan kaldırmak şöyle dursun zerre kadar zedeleyen mi? Asla Ne yapıyor? Bu hakkın sui-istimal edilmesini önliyecek şekilde İktüzükte mevcut hükümleri tasrih ve tavzih ediyor; Mevcut hükümden farkı nedir? Bunu sarıh olarak ortaya koyalım: İktüzük der ki, sual müessesesi hakkında, maddeler hakkında, bir madde hakkında, diyor ve netice çıkarıyor. Bir mebus - şu ciheti arz etmek isterim, sual müessesesi mebusla vekili karşı karşıya getiren bir müessesedir - eğer bir tek sual tahririnde yüzlerce maddeyi sıralama imkânına sahibolursa bu, mebusla vekil arasında cereyan etmek icabeden söz bu hakkın hududunu aşarak, mebuslar heyeti umumiyenin hakkına tecavüz etmiş olur. Yüzlerce madde getirilebilir. Bir maddede müteaddit sual tahrirleri sormak hakkı mevcuttur. Muhtelif maddeler hakkında malûmat mı istiyorsun? On tane sual tahriri verirsin. Gündeme geçer fakat bir sual tahriri ile meselâ, beş yüz madde sormak doğru değildir, ve bunu sormanın murakaba hakkı ile alâkası yoktur. Bir madde diyor.

Sonra arkadaşlar sual diyor, esbabı mucibesi olmaz. Elbette herkes neden malûmat istiyor? malûmat istemek için esbabı mucibe olur mu? olmaz... Muhtasar olur. Garp İktüzüklerinde «muhtasar» kelimesi mevcuttur. Bir madde hakkında malûmat istemek... Bizim İktüzüğümüzde de malûmat istemekten ibarettir.

Muhalefet arkadaşlarımız geçen devrede sorulan suallere, şifahi suallere uzun zaman cevap verilmediğinden şikâyet eder dururlardı. Şimdi haftada bir defa cevap verileceği hükmünü koyuyoruz.

Murakabe hakkını hazırlayacak olan, sual hakkını takviye eden bir hüküm vaz' ediyoruz. Vekilin cevap vermemesi halinde şu İktüzükte

meskût olan, vekilin cevap vermemesi halini derpiş edip ona da bir zabıta vaz'etmiş oluyoruz. Binaenaleyh teklifin sual müessesesine taallük eden kısımlarında getirilen hükmün, vâkı olan isna-dın tamamen hilâfına murakabe hakkını daha da takviye eden, mebusun sual sorma hakkını daha ziyade tarsin eden bir hüküm mahiyetinde olduğu kanaatindeyiz. Ve bu kanaatimizin aksi iddia ve ispat edilmemiştir.

Muhterem arkadaşlarım, müzakerelerin aleniyeti mevzuuna geliyorum: Bu mevzuda da sanki gelen teklif, B. M. Meclisi müzakerelerinin aleniyeti hakkında Anayasanın sarıh hükmünü zedeler, ihlâl eder mahiyette bir hükümmüş gibi, aleniyetin esbabı mucibes, aleniyetin faziletleri hakkında uzun konferanslar verildi. Biz de B. M. Meclisi müzakerelerinin aleniyetinin demokratik bir müessese olarak fevkalâde lehindeyiz ve bu aleniyetin Demokrat Parti Grubu olarak en aşağı kendileri kadar müdafiiyiz. (Soldan, bravo sesleri) Fakat bu teklifin müzakerelerin aleniyetine asla gölge dahi vurmadiği kanaatindeyiz. Teklifte müzakerelerin aleni olmayacağı hakkında tek bir harf, tek bir hece, tek bir kelime ve tek bir cümle bulunduğu kanaatinde değiliz. Müzakerelerin aleniyeti hakkında söylenen sözlerde deniliyor ki, Anayasa Büyük Millet Meclisi müzakerelerinin harfiyen neşredilmesini emreder. İçtüzükte ne yaptık? Büyük Millet Meclisi müzakerelerinin harfiyen neşredilmiyeceği veya şu tarafı neşredilir veya şu tarafı neşredilmez diye bir hüküm koyduk mu? Koymadık. Zabıtlarda müzakere mefhumuna girdiği hiç kimse tarafından iddia edilmeyecek olan müstehçen kelimelerin ve sözün zabıtlara halen şimdi yazılmamakta bulunan, nokta nokta geçilmekte bulunan (Sağdan, yazılıyor sesleri) - merak edenler varsa hususi olarak gel-sinler emsalini göstereyim - müstehçen, galiz kelimelerin ve munhasıran lâfzı tahkir olarak kullanılan kelimelerin zabıttan çıkarılması mevzuunu derpiş etmiş bulunuyoruz. Bizim kanaatimizce galiz kelime müzakere mefhumuna girmez. Müzakere galiz kelime değildir. Churchill'in sözünden bahsettiler; «uluma» müzakere değildir. Allaha şükür bizim Meclisimizde bu gibi kelimeleri kullanacak arkadaşlarımız zuhur etmiş değildir. Ama İngiltere Parlamentosunda eğer harfiyen zabıt tutulmuşsa «uluma»nın nasıl zapta geçtiğini merak ediyorum. Binaenaleyh

müzakere mevzuu olmayın bazı şeylerin zapta geçirilmemesi mefhumu müzakerelerin aleniyeti mefhumu ile ilgilendirilemez. Bu hüküm, Anayasanın müzakereler alenidir hükmüne asla muğayır değildir. Çünkü, aklîselim sahibi hiç kimse bir müzakere esnasında galiz kelimelerin, bu müzakerenin şümülû dâhilinde olduğunu iddia edemez. Galiz ve müstehçen kelimeler, sırf lâfzı tahkirden ibaret olan kelimeler. Ama bunun Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bir milletvekilinin söylediği ve şayet milletvekili olmayın başka bir kimse söyleseydi suç teşkil edecek olan sözlerin zapta geçirilmesini ve aynen neşredilmesini menedecek bir hüküm bu tasarıda mevcut değildir. Bu zapta geçirilecektir ve harfiyen neşredilecektir. Nedir arkadaşlarımızın söyledikleri? Fıkraı öğrenelim. Demiş ki, bu maddedeki ilân mecburiyeti mücerret mahiyette suç teşkil eden sözlerin sair neşir vasıtasıyla neşrini tazammun etmez. Bu, aleniliğin ihlâli telâkki edilmektedir.

Muhterem arkadaşlar, Anayasanın aleniyet mevzuunda Büyük Millet Meclisi müzakerelerinin aleniliğine mümasil bir hüküm daha mevcuttur. O da 58 nci maddenin birinci fıkrasındaki mahkemelerin aleni olması prensibidir. Büyük Millet Meclisinde müzakerat alenidir. Mahkemelerde de muhakemat alenidir. Aynı prensip. Yani edebiyatı yapıldı ve faziletleri anlatıldı. Hakikaten ölçü, ve gayesi aynı olan prensiptir. Tıpkı Büyük Millet Meclisi faaliyetinin milletın gözü önünde cereyan etmesi lâzımgeldiği gibi muhakemelerin de milletın gözü önünde cereyan etmesi lâzımgelir. Muhakemelerdeki muhakemat safahatı da tıpkı Büyük Millet Meclisi müzakerat safahatı gibi matbuatla neşir edilmesi keyfiyettir.

Şimdi, mahkemelerde taraflardan birisi diğerine ağır hakarete bulunsa ve bir gazete de onu neşretse gazete suç işlemiş olur mu olmaz mı? (Soldan suç işlemiş olur sesleri) Suç işlemiş olur. Çünkü kanunun suç saydığı şeyin, velev iktibas şekliyle olsun, neşri suçtur. Şimdi mahkemelerin aleniliği Anayasanın bir prensibi; Büyük Millet Meclisinin aleniliği, o da Anayasanın bir prensibi. Mahkemedeki alenilikte suç teşkil eden bir hâdisenin matbuatta neşri suç teşkil ederse, Büyük Millet Meclisinde mücerret manasiyle suç teşkil eden bir hâdiseninde gazetelerde neşredilmesine cevaz

verilmemesi lâzımgelir. «Efendim ben bunu Büyük Millet Meclisinde söylendiği için neşrediyorum.» iddiası vâridolmamak lâzımdır. Çünkü Büyük Millet Meclisi kürsüsünde söylenen hakaret addedilebilecek sözlerden dolayı mebusun mesul olmaması imtiyazı mebusun şahsına aittir. Fakat mebusun söyleği söz eğer hakaret ise, o hakareti dışarıda gazetelerin neşretmesi hâdisesi, mebusun ademimesuliyeti ile ilgili olmıyan müstakil bir hâdisedir. Tıpkı mahkemedeki hâdise gibi. Binaenaleyh, bu tasarı ile getirilmiş olan bu hükümle Büyük Millet Meclisi müzakeratının aleniliği prensibi zedelenmiş değildir. Büyük Millet Meclisinin müzakeratının harfiyen neşredilmesi mecburiyeti hakkındaki âmir hüküm de asla ortadan kaldırılmış değildir; o sözler zabıt ceridesiyle neşredilecektir. Zabıt ceridesinde her vatandaş okumak imkânına malik olacaktır. Fakat zabıt ceridesiyle neşrediliyor da niçin gazetelerle neşredilmiyor? Çünkü zabıt ceridesi, emri kanunun muhatabıdır. Anayasanın, harfiyen neşredilir emrinin muhatabı zabıt ceridesidir, gazete değil. Eğer, gazete olmuş olsaydı, bütün gazetelerin harfiyen Meclis müzakerelerini neşretmeleri icabederdi.

(Soldan, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, bu tasarı ile zerrece alâkası olmıyan bir de ademimesuliyeti teşriiye meselesinden bahsedildi. Bu tasarı Anayasanın 17 nci maddesinde mevzu bahis edilen iki müesseseden, ademimesuliyeti teşriiye müessesesine temas etmemiştir. Bu tasarıda ademimesuliyeti teşriiye ile ilgili her hangi bir hüküm yoktur. Buna rağmen mebusun kürsüsündeki beyanatından, mütalâalarından ve reylerinden mesul olmaması prensibi burada yarın saate yakın bir zaman konferans mevzuu oldu. Ademimesuliyeti teşriiye meselesi ile uzaktan, yakından ilgili hiçbir şey yok. Buna rağmen burada kürsü hürriyeti, demokrasinin esası, şu oldu, bu oldu. Hakikatte «teatral» konferans diyebileceğimiz, miting nutku diyebileceğimiz konuşmalar oldu. Bu tasarıya ademimesuliyeti teşriiye ile alâkası yoktur. Masuniyeti teşriiye ile alâkası vardır. Ademimesuliyeti teşriiye başkadır, masuniyeti teşriiye başkadır. Bir mebus Büyük Millet Meclisinde söylediği sözden mesul olmaz. Yani mebusun söylediği söz suç teşkil etmez. Suç teşkil eden fi-

lân diye bir şey var mı? (Sağdan, 188 nci maddenin son fıkrası sesleri) 188 nci maddenin son fıkrası varmış. Sözlerime başlarken arz ve ifade ettiğim gibi Demokrat Parti Grubu hakikaten kendisine atfedilen ağır ve sayanı teessüf suiniyet isnadından dolayı müteessirdir. Demokrat Parti Grubu hava rutubetlidir demek hakkına malik değil mi? Demokrat Parti Grubu mâsumane bir şekilde hakikaten hüsnü niyetle bir tasarrufta bulunurken aklından geçmiyen, hattâ aklından geçmesi kendisine isnad edilmesi mantıkan mümkün olmıyan birtakım ağır suiniyet isnatları altında bulunursa hakikaten insanın içine neden acaba bu kadar mantıksız şeyler üzerinde bu kadar ısrarla duruluyor, diye şüphe geliyor, niçin acaba bu kadar isnatlar altında tutuyorlar? Bakınız arkadaşlar, ne kadar basit. Şimdi Anayasanın 17 nci maddesi sarıh, okuyalım, kendileri de okudular (Madde : 17)

«Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve ızharından dolayı mesul değildir.»

188 nci maddenin son fıkrası :

«Bu inzibati cezanın tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir.» Orada mesul değildir. Burada mesuliyeti mucip fiiller... Niçin bu fıkrayı buraya koydun, niçin bana merhaba dedin, senin aklında bir şey var demek gibi bir şey oluyor. Hakikaten bu kadar mantıksızlık olur. Ne diyor? «Mesuliyeti mucip fiillerden dolayı...» Burada da diyor ki; beyanatından, sözünden, şunundan, bunundan mesul değildir. Bitti.

EMİN SOYSAL (Maras) — Allahtan kork.

REİS — Grupunuz noktai nazarını dermıyan ederken sözü kesilmedi. Kemali sükûnetle dinlenildi. İstirham ederim müzakerelerin devamına mâni olmayın.

SEBATİ ATAMAN (Devamlı) — Bu tasarı ile ademimesuliyeti teşriiye müessesesinin ortadan kaldırıldığı ve saire kabilinden bütün iddiaları kemali şiddetle reddederiz. Bu tasarıya ademimesuliyeti teşriiye müessesesiyle hiçbir alâkası yoktur.

Şimdi gelelim masuniyeti teşriiye meselesine; Arkadaşlar bakın, fevkalâde ehemmiyetli bir

mevzu : masuniyeti teşriiye meselesi. Hakikaten bunun edebiyatı yapıldı. Biz de çıkar da burada, yılların yılı hukuk kitaplarında yazılmış olan bu mevzu hakkında uzun uzun konuşabiliriz. İngiltere’de böyle imiş, Fransa’da böyle imiş diye misaller getirebiliriz. Burada müzakere mevzuu olan, masuniyeti teşriiye mevzuunda İktüzükte mevcut bulunan bir hükmün tadilidir. Bütün mesele bu. Bu tadil hakkında serd edilen mütalâalar nedir? Sarih olarak Anayasaya aykırı olan bir hüküm İktüzükte mevcuttur. Bunu tadil etmek istiyoruz. Biz bu hükmü Anayasaya uygun hâle getirmişiz. Bakın ne diyorlar? Müdafaa ettikleri husus nedir? Haklarını müdafaa edemiyen meclisler şöyle olur, böyle olur. Anayasada Büyük Millet Meclisinin hakkı, 17 nci madde: «Gerek intihabından evvel ve gerek sonra aleyhine cürüm isnad olunan bir mebusun maznunun istievabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin ierası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur.» Heyeti Umumiyenin kararı, ne hakkında? Aleyhine cürüm isnadedilen mebus hakkında. Cürüm yalnız 12 nci maddesiyle 27 nci maddesinde mi gösterilmiş? Ondan başka yok mu? Var. Şu halde İktüzük, Meclisi Âliyi Anayasa ile kendisine verilmiş olan bir haktan mahrum etmiş. Bu hüküm Anayasanın bu cürüm itlakına tamamen aykırı. İspatı, delili... Son fıkra; diyor ki, bir mebusun intihabından evvel veya sonra aleyhine sâdır olmuş. Muhterem arkadaşlar Faik Ahmed Barutçu üstadımız da bunu bildiği için, dikkat buyurmuşsanız, bu nokta üzerinde masuniyet filân deyip deyip geçiştirdi, merkezi sikleti mebusun mesuliyetsizliği üzerinde topladı. Ama bunu biliyordu, söylemedi. Ne diyor 17 nci madde «Bir mebusun intihabından evvel veya sonra aleyhine sâdır olmuş cezai bir hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına talik olunur.» Dikkat buyurun bir mebusun intihabından evvel bir suçtan dolayı mahkûm olmuş bulunması ve hükmün kesbi katiyet etmesi sırasında mebus olması, infazı durdurmakta ve infaz mebusluk sonuna bırakılmaktadır. Mühim olan kısmı, intihabından sonra... intihabından sonra bir hükmün sâdır olması için evvelâ onun masuniyetinin kaldırılması icabeder. Masuniyet kaldırılmadan bu kabili tasavvur mudur? Binaenaleyh hükmün ve ilâmın sâdır olması masuniyet kaldırılmadan mümkün değildir. Hakkında

masuniyetin kaldırılması münhasıran 12 ve 27 nci maddelerin şümülüne taksir edilirse, o mebusun mebusluğu otomatikman sakıt olur. Mebusluk müddetinin hitamı bahis konusu olamaz. O halde Anayasa mânasız olarak mı, bunu koydu buraya? Lâf olsun diye mi koydu? Hayır. Bundan evvelki fıkradaki cürüm itlakının mutlâk olduğunu, 12 ve 27 nci maddelere bunu tahdit ve taksir etmenin doğru olmadığını bildiği için koydu. Mebusluktan ıskatı tazammun etmiyen bir cürümden dolayı mebusun masuniyetinin kaldırılabilceği ve bunun neticesi olarak muhakemesinin icra edilip bir mahkûmiyetle neticelenebileceği derpiş edilmiş ve mahkûmiyetle neticelendiği takdirde hükmün infaz edilmemesi hükmü, mebusluk vazifesinden ıskatı tazammun etmiyen, binaenaleyh sıfatı mebusiyetinin de baki kaldığı bir mebusun cezai bir mahkûmiyete uğramak suretiyle o sıfatı baki iken neticede baki olan bu sıfatın icabı olan vazifesini ifadan fiilen menedilmemesi için vaz’edilmiştir. Masuniyet, cezanın infazını devre sonuna, mebusluğun hitamına talik eder. 12 ve 27 nci maddeler şümülü haricinde kalan cürümlerden dolayı masuniyet kalkabilir. İktüzüğün mevcut hükmü Meclisi Âlinin tasarrufunu tahdidetmektedir. Bu bakımdan bizim yaptığımız iş Anayasa hükmünü is’ad etmekten ibarettir. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar);

Muhterem arkadaşlar, muhalefet partileri sözcüleri tarafından ittifakla kabul edilen husus grup meselesi. Encümen sözcüsü arkadaşımız o kadar mukni izahatta bulundu ki, daha fazla izaha imkân tasavvur edilemez. Yalnız bendeniz şahsan min gayri haddin ve Demokrat Parti Grubu adına da bî hakkın bir ricada bulunmak isterim :

General De Gaull’un parti merkezinden verdiği emirlere itaat etmiyen kırk mebusun söylediği sözleri hatırlıyarak ve bir başka generalin verdiği ve vereceği emirlere de itaat etmemeleri imkân ve ihtimalini de ümid ederek kendilerine sizi buraya millet her şeye «non» demek için göndermedi demek isterim. (Soldan, sürekli alkışlar, bravo sesleri)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Muhterem arkadaşlar; konuşulan kanun teklifi kabul edilebilecek hükümleri ile beraber, kabul edilemeyecek hükümleri bakımından Türkiye Devletinin anayasa sistemini değiştiren hükümleri ihtiva

ediyor. Geçmişte bir hâdise oldu; Milli Korunma Kanunu tadil edilirken bu kanunun **tadilini** teklif eden eski Tokad milletvekillerinden Ahmet Gürkan, kanun 3 ay tatbik edildikten sonra kürsüye geldi, «biz bunun böyle olmasını istemiyorduk» diye sızlandı, arkadaşlar.

Bu itibarla şimdi Nizamnamenin hükümlerini göstermek suretiyle Teşkilâtı Esasiye Komisyonumuzun Büyük Meclise niyabetle vazifesini görmediği ve ona vazifesini nizamname mucibince gördürebilmek için bir takrir takdim ettik. Teklifin gündemden çıkarılarak encümenine iadesini teklif ediyoruz, arkadaşlar.

Arkadaşlar; Meclise sevk edilen kanun lâyhaları olsun, kanun teklifleri olsun, aynı esasa bağlanmış, Nizamnamenin mer'î 66 ncı maddenin ikinci fıkrası şudur : «Her kanun lâyihası kanunun icrasına memur olacak vekiller tarafından tanzim ettirilen bir veya mütaaddit esbabı mucibe mazbatasıyla birlikte Meclis Riyasetine gönderilir veya verilir.

Bu mazbatada iptida lâyihamın heyeti umumiyesi, sonra maddeleri hakkında malûmat verilir.

Esbabı mucibe mazbatasında ilga veya ilâve-i istenilen ahkâmın nelerden ibaret olduğu ve neden değiştirilmelerine veya ilâvelerine lüzum görüldüğü tasrih edilmek meşruttur.

Bu kanun lâyhalarıyla alâkalı madde. Kanun tekliflerine gelince : Bu da 67 ncı maddede yazılı : «Kanun teklifleri dahi yukarıki maddede tarif edildiği vecih üzere yazılmış bir esbabı mucibe mazbatasıyla birlikte Riyasete gönderilir veya verilir.

Şeraitini câmi olmyan teklifleri, aid oldukları encümenler, sahiplerine ikmal ettirmek hakkına haizdirler.»

Şimdi muhterem arkadaşlar, sadece, muhalif mebus olsun, iktidar mebusu olsun, mebusların Meclis çalışmalarıyla ilgili bir İçtüzüğün tadili mevzuubahsolurken takibedilen merasim, prosedür nasıl olmuş; bu maddeler karşısında bunu arz edeceğim.

Kanun teklifine imza koyanlardan bir arkadaş komisyonda âzadır, teklifin mazbata muharrirliğini üzerine almıştır. Komisyon evvelâ tetkik edecekti, Nizamname **gereğince kanun** teklifinin esbabı mucibesini, hakikaten evvelâ umumi birtakım hükümleri koymuş ve sonra

teker teker maddeler hakkında - tadil veya ilgası istenen - fikirler ileri sürmüş mü? Bu mekanizmayı yürütmek için teklif sahiplerinden biri mazbata muharrirliği yapıyor ve teklif süratle komisyondan geçiriliyor. Gerçi komisyonda üç gün konuşulmuş, ama hiçbir esaslı nokta değişmemiştir. Bu bakımdan Teşkilâtı Esasiye Komisyonunun huzurunuza takdim ettiği mazbata ile birlikte bu kanun teklifi, okuduğum maddeler muvacehesinde müzakere edilebilecek karakter ve mahiyette değildir. Eğer, esbabı mucibe olmuş olsaydı komisyonda bulunan bâzı arkadaşlarımız bu esbabı mucibe üzerine dikkatlerini teksif ederek, bugün imza sahibi olan arkadaşlar pekâlâ o zaman tadil teklifinde bulunabilirlerdi. Bu imkânı kaldırmak için bu teklif esbabı mucibeden fevkalâde kısır olarak sevk edilmiş, fakat komisyondan çıkarken birtakım ilâveler yapılmıştır. Belki de bu ilâvelerle söyliyeceğimiz tenkidleri bertaraf etmek maksadı gözetildi. Komisyonlar Büyük Millet Meclisini, niyabetle çalıştıkları için tetkikleri iyi yapılmalıdır. Misalimizde Teşkilâtı Esasiye Encümeni bütün kanunların Teşkilâtı esasiyeye mugayeretini, her komisyon gibi tetkik etmek mecburiyetinde iken, bu mevzu üzerinde, hele Teşkilâtı Esasiye Encümeninin hassasiyetle durması lâzımgeldiği halde teklifin süratle geçirilmesi yolu tutulmuştur. İşte bu doğru değildir. Milli Korunma Kanununun tadilinden sonra tatbikatının, nasıl bu tadilâta taraftar olanları üzdüğünü hatırlatmıştım. İçtüzük gibi mühim bir mevzuda mebusların, iktidarda olsun muhalefette olsun, kim ne derse desin tatbikatının, bu tatbikatı gördükten sonra nasıl bâzı arkadaşların vicdanlarını muazzebedeceği görülecektir. Encümeninde hakiki teklif sahipleri dışında, teklifin raportörlüğünü yapabilecek arkadaşlar olduğu halde bililtizam raportör teklif sahiplerinden seçilmiştir. Hafbuki, Meclise niyabetle çalışan komisyonun, isabetli bir tetkik yapıp, aydınlatıcı bir mazbata hazırlayabilmesini teminen usul bu olmamalıdır. Raportör, teklif sahibi olarak müdellel bir esbabı mucibe ile teklifini hazırlayıp encümeninde âza olan arkadaşların istifadesine arz etmelidir. İçtüzük de esasen bunu âmirdir. Şimdi encümenin bu hatalı hareketini nasıl bir imkân bulup düzeltebiliriz diye düşündüm. Gündeme alınmış bir mevzu Yüksek Heyetinizin kararıyle geri bırakılabilir.

Bendeniz bu teklifin reddine dair bir teklif vermiş değilim. Kabul edilecek esaslar var diyorum. Ama arkadaşlar, tatbikatta göreceğiz ki, Anayasamızın sistemi sadece bir İktüzük tadiliyle tamamen değiştirilmiş olacaktır.

REİS — Fethi Bey, usul hakkında söz aldınız. Heyeti umumiyesi üzerinde konuşuyorsunuz. Takririniz hilâfına usul hakkında konuşmanız için size söz verdim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Efendim usul hakkında konuşuyorum. Takririmin şu anda reye konması lüzumu üzerinde konuşacağım.

Anayasa tadiline gidilmiyor; çünkü Anayasayı tadil etmek için üçte iki ekseriyet lâzım. Üçte iki ekseriyet belki olmayabilir. İskat Kanunu da çıkabilirdi arkadaşlar. Bu itibarla Reis Beye şunu hatırlatırım, bendenizin bu anda konuşmamın sebebi, bu anda gündemden çıkarılması ile ilgili bir teklif gelirse, usuli meseledir, derhal Reisin bu teklifi reye koyması iktizadır. Takrir okunur, eğer münderecatı anlaşılacak olursa, takrir sahibi izahat verir, arkadaşlar da kanaatlerine göre reylerini kullanırlar. Yol kapanmıyor, bilhassa bunun üzerinde duruyorum. Fakat arkadaşlar, arz ettim, geçmiş tatbikat vardır. Millî Korunma Kanununun tadili gibi basit bir şey değildir, muhalefete mensup mebus olsun, iktidara mensup mebus olsun, yarın şu veya bu sebepten dolayı Meclisteki konuşmasından dolayı bir arkadaşın masuniyetinin kaldırılabilmesi, bir diğerinin başka bir sebeple teşriî çalışmalarının güçleştirilmesi gibi hallerle karşılaşılabılır. Günün birinde gayet mâsum konuşmalarından dolayı bir mebusun pekâlâ teşriî masuniyeti kaldırılmak suretiyle hakkında bir muamele yapılabilir ve bu haller mebusların faaliyetini zorlaştırır. Müdafaa ettiğim prensipler, asırlar boyunca yapılan mücadeleler sonunda tebellür etmiş vazifelerdir. Bu itibarla çok mühim bir mevzudur. Çok istirham ediyorum teklifin kabul edilecek yerleri olduğu gibi sırf Teşkilâtı Esasiye Encümeninde hatalı hareket etmek yüzünden kabul edilmemesi zaruri olan esaslar da değiştiriliyor. Bunların tashihine fırsat ve imkân verelim. Reis Beyden rica ediyorum, teklifin gündemden çıkarılmasına dair teklifimiz reye konsun.

REİS — Efendim, arz ettiğim gibi Fethi Çelikbaş arkadaşımız usul hakkında söz isteyince

daha evvel Riyaste göndermiş olduğu takrirdeki mevzuun dışında usulden bahsedecek zannıyla söz verdim. Heyeti aliyenizin malûmudur ki, bütün teklif ve lâyhalar alâkalı encümenlerde ilk evvel Anayasaya mutabakatı bakımından tezekkür edilir, Anayasaya mutabakatı tesbit edildikten sonradır ki, gündeme geçilir.

Bu itibarla Fethi Çelikbaş arkadaşımızın şifahen beyan ettikleri gibi takrirlerini reye vaz'etmeye imkân yoktur.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Esbabı mucibesi var.

REİS — Nüvit Yetkin arkadaşımızın usule mütaallik bir teklifi var, okuyoruz, efendim.

Yüksek Riyasete

Şifahen arz ettiğim sebeplere binaen İktüzük tadili görüşmelerinde İktüzüğün 85 nci maddesine göre söz alanların lehde, aleyhde, üzerinde olmak üzere münavebe ile idaresini arz ve teklif ederim.

Malatya Mebusu

Nüvit Yetkin

REİS — Usulle alâkalı bir tekliftir. 85 nci madde, heyet isterse müzakere olunan meselelerin lehinde, aleyhinde, hakkında münavebe ile söz söylemek takarrür eder, kararı alır.

Arkadaşımızın takrirlerini reylerinize arz ediyorum, takirde, lehinde, aleyhinde hakkında müzakerelere devam edilmesi hususu istenilmektedir. Kabul edenler... Aksini reylerinize arz ediyorum... Kabul etmeyenler... Takrir kabul edilmiştir, efendim. O halde lehde, aleyhde, hakkında münavebe ile söz vereceğim (Sağdan, alıklar)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Benim takririmi niçin reye koymuyorsunuz? Esbabı mucibesi yok.

REİS — Encümen muvafakatini tezekkür etmiş koymuş. Esbabı mucibesini kabul etmiş, mazbataya dercetmiş.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Öyle olsun.

REİS — Şimdi lehte, aleyhte ve üzerinde olmak üzere söz vereceğim. Behzat Bilgin. Ne üzerinde konuşacaksınız?

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Teklifin lehinde konuşacağım.

REİS — Buyurun.

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Çok muhterem arkadaşlar; efendim; bu sabahki bir gazete, bu-

günkü müzakereyi Anayasayı çiğneyen, Meclis üstünlüğü prensibini kaldıran İktüzük teklifi bugün Mecliste görüşülüyor başlığı altında prezante etmiş. Burada gördük ki; muhalefet sözcükleri de tamamen bu düşünceyi jüstifîe edecek şekilde bir ön kararla müzakereleri Anayasaya muğayir, Meclisin hakkı hükümlerini ortadan kaldıran, kürsü masuniyetinin ilgası gibi hakikatle hiçbir ilgisi olmayan ve hiçbir delile de istinad ettirmemiş olan noktalara irca etmeye çalışmışlardır.

Halbuki teklif gayet sarîh esbabı mucibeye istinadedmektedir. Bu esbabı mucibe, Meclis müzakerelerinin selâmeti, intizam içinde cereyanının teminini, murakabe hakkının gerektirdiği şekilde istimalinin teminini ve Meclisin vakar ve haysiyetini gölgeliyecek hususların tekrerrür etmemesinin temini noktalarına inhisar etmektedir.

Muhterem arkadaşlar; buna mukabil muhalefetin de, yani Anayasa Komisyonunda bulunmuş olan muhalif arkadaşlarımızın da bir muhalefet şerhi vardır. Muhterem Barutçu arkadaşım demin konuşurken, bu derece ehemmiyetli bir rapor Meclise sunulurken bunun yüzlerce sayife olması icabederdi mütalâasında bulundular.

Arkadaşlar, meselenin basitliği ve sadeliği açık. Burada, bu tadil tasarısında Meclisin hukuki, normal fonksiyonuna aykırı hiçbir husus mevcut değildir. Meselenin sadeliği yüzlerce sayife rapor yazmayı müstelzim kılmıyor. Buna mukabil bu tadil tekliflerini, Anayasaya aykırı gibi, hakikatı tağyir eden ve meseleyi tamamen ayrı bir zaviyeden arz ederek, tadilleri gizli maksatlara istinad ettiren ve hakikata aykırı bir zaviyeden ele alan bir görüş için muhalefet şerhi olarak yüzlerce sayife belki icabederdi. Acaba Muhterem Barutçu, kendi arkadaşlarının ve kendisinin muhalefet şerhlerini 8 - 10 satır içinde göstermelerini muvafık buluyor ve kabul ediyor da, encümenin raporunu elimizdeki şekilde, müdellel diyebileceğimiz bir şekilde arz etmesini neden kâfi bulmuyorlar. Bunu cidden anhyamadım.

Muhterem arkadaşlar, müzakere ettiğimiz mevzuun, hâdisenin ehemmiyeti aşîkârdır. Nizamname, zâhiren meclislerin dahilî kanunu, birçok zıt temayüllerin çarpıştığı bir heyette

ictimam metotla cereyanına mâtuf hükümler mecmuasıdır. Hakikatte, partilerin elinde te vahhuş edilecek bir alettir. Âmmî nizamının yürüyüşünde ekseriya Anayasadan ziyade nüfuz ve tesiri olur.

Bu mâruzatında otoritesi reddedilemeyecek olan Eugen Pierre'in «*Traité polotique électoral et politique*» ismindeki eserinden istifade etmiş bulunuyorum ve burada arz edeceğim mütalâalarım da yine bu mehzadan istifade edeceğim. İkinci Harbin son yıllarına kadar devam eden 1875 Fransız Anayasasına tekabül etmekle beraber hâlâ, parlamenter ananeler ve usuller bakımından kabili ihticağır. Anayasalar gibi dahilî nizamnameler de sık sık tadile uğrıyacak metinler olmamalıdır. Kaidelerin devamlılığı burada bir zarurettir. Tomas Caferson'un dediği gibi bu kaidelerin akla gelebilecek en mükemmel kaideler olup olmaması mevzu bahis değildir. Ehemmiyeti haiz olan husus bu kaidelere sahibolmak ve Meclis dâhilinde işlerin yürütülmesinin yeknesak olması, reisin kaprisine veya âzadan her hangi birinin maharetine tâbi kalmasındadır. Böyledir diye nizamname hükümlerine dokunmayalım mı? Hayır. Meclis mükerrrer tecrübelerle nizamname hükümlerinden hâzırlarının tamamlanmaya muhtacolduğu veya iyi tahrir edilmediğini müşahede ederse onların tashihinde tereddüdedilmemelidir. Yeter ki bu suretle yapılacak tadilât nizamnamenin kendisinin tedvininde onu ihata eden bütün dikkat ve itina unsurlarına malik olunsun, yani nizamname tadilâtı alelâde bir takrir ile arz edilip reye konulacak yerde nizamnamenin kendisi gibi, aid olduğu encümenlerde uzun uzadıya müzakere edilsin ve bu müzakeratın teminatı altında iyi hazırlanmış bir metin olarak Meclise intikal etsin. Memnuniyetle gördüğümüz şudur ki bu tadilât katiyen fevrî bir hareketle, bir takrirle alelacele Meclise sunulmuş bir metin olmayıp encümende, ifade edildiği veçhile üç celse boyunca dikkatle tetkik edilmiş ve ondan sonra da muhterem mebusların ve grupların mevzuu tetkik edebilmeleri, kendi kanaatlerini tarsin edebilmeleri için kâfi zaman bırakılmıştır. Bu değişiklikler her parlâmentoda parti mülâhazaları yönünden itirazlara uğramışlardır. Meselâ şöyle denir: Şu kadar celse imtidadınca her hangi bir intihap dairesini ne hakla Mecliste tem-

sil edilmek hakkından mahrum ediyorsunuz? Verilecek cevap ekseriya şu olacaktır: Her parlâmentonun, normal faaliyetine mâni olmak için icadedilen vasıtalarından korunmak hakkı ile. Son derece ciddi ve keyfi diye adlandırdığımız bu nizamname tadilâtına gelmiş isek buna bizi mecbur eden zarurettir. Bunu pek iyi bilirsiniz. Her şeyden evvel burada vekâlet vazifemizi hüs-nü ifa etmek istiyoruz. 1879'da Fransız Mebusan Meclisi disiplin hükümlerinin teşdidi sırasında Reisvekili Mösyö Senard hâdiseyi şöyle izah etmiştir: «Bir meclis, sadece var olmak haysiyetiyle kendi kendini korumak ve işleyişini temin etmek hakkını haizdir. O, kanunen müzakere için tesis edilmiş bir heyettir. Müzakerelerinin hürriyetini vikaye için gerekli tedbirleri ittihaz etmek hakkıdır. İntizamdan inhiraf eden âzasını ihracetmek hakkıdır. Müzakereleri ihlal edenlere karşı nizamnamelere ceza müeyyideleri koymak ciddiyetle münakaşa dahi edilemez.»

İngiliz Parlâmentosu, diyor, bizimkilerden - yani Fransa'daki disiplin hükümlerinden - çok daha sert cezalar tatbik etmek hakkını acaba hangi kaynaktan alıyor? Bu kaynak onun bizatihi mevcudiyeti, nizamı temin zaruretidir. Meclis ekseriyetinin âzırsız işlemesi lâzımdır. İntizamsızlıklar hâsıl olabiliyorsa bunları bastırmak mutlak bir icaptır. Bu, ekalliyetlerin hakkını ihlâl etmez. Zira ekalliyetin hakkı içinde ekseriyeti vazife ifa etmekten menetmek yoktur.

Disiplin müesseseleri bahsinde Avam Kamarası ve Amerikan Kongresi diğerlerinden geri kalmazlar. Birleşik Devletler Anayasası gereğince her meclis nizamına uymayan hareket sebebiyle üyelerini cezalandırabilir ve reylerin üçte iki ekseriyetiyle her hangi birini celseder ihraçedebilir.

İngiltere'de Avam Kamarası Reisi ihtar, nizamda davet ve takbih yolu ile hareket eder. Takbihe uymayan üye hakkında meclis, ihraç veya - hattâ - tevkif kararını ittihaza mezdur. Bu suretle mahkûm edilen mebus o celsenin sonuna kadar çekilmeye mecburdur.

Sonra rüfekası hükmünü dinlemek üzere reis kürsüsünün karşısına gelir. Bu hükmü spiker okur. Evvelce mebus bunu diz çökerek dinlemeye mecburdu. 22 Mayıs 1896 celsesinde beş mebus bir hafta müddetle ihacedilmiştir. Dahilî Nizamnamemize yeni müeyyide olarak

girecek olan takbih cezası halinde bir yalılık tahsisatın beşte birinin ve 191 nci maddeye göre nisfinin veya tamamının kesilmesi hususu diğer parlâmentolarda tatbik edilegelen bir haldir. Farnsa'da 1876 da ilga edildikten sonra 1879 da şiddetli hâdiselerden sonra daha sert olarak iade edilmiştir. Bunun esbabı mucibesi olarak yine M. Senard şöyle demiştir: Tahsisat mahrumiyetinden bahsedildi; vazifesini ifa etmiyene karşı bu ceza tabii bir ceza değildir? Hattâ muvaffakiyetler bile Meclisin kendini korumak, müzakerelerini ihlâlden üyelerini menetmek zaruretiyle meşruiyet kesbetmiyor mu? Meclis müzakerelerinin selâmeti cereyanı, kürsü hürriyet ve nezahetinin tamamii muhafazası ve temini hususlarının mevcut nizamname ile yeter derecede sağlanamadığı tecrübe ile sabit bir keyfiyettir. Bu tadilâta bizi mecbur eden gerçekten zarurettir ve zaruret miktarınca teklif olunan tedbirler diğer parlâmentolardaki emsalinden daha ağır değildir.

Muhterem arkadaşlarım, dikkat buyurduğunuz vehile, muhaleftin çok muhterem temsilcileri çok ağır olan ifadelerinde, Anayasayı çiğnemeye ve Meclis hükümranlığını kaldırmaya kadar varan isnatlarında bu hükümleri, diğer her hangi bir memleket parlâmentosu nizamnameleriyle mukayese etmediler. Edemezlerdi, çünkü bugünkü vaziyette bize teklif edilen tadiller tahakkuk ettikten sonra dahi bizim İttüzüğümüz, birçok demokratik parlâmentoların reglmanlarından ve dahilî nizamnamelerinden çok daha hafif kalacaktır ve bunu karşılıklı mukayese ile göstermek mümkündür, muhterem arkadaşlarım.

FERİD MELEN (Van) — Üç ay sonra yeni bir tadil teklifi getirirsiniz.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Böyle bir şey bahis mevzuu değildir. (Soldan, «cevap verme» sesleri) Cevap vermiyorum. Üç ay sonra meselesi... Mesele bu değildir. Mesele burada vaziyetleri mücerret iddialarla değil, hâdiselerle karşılaştırarak müzakere etmektir. İşte parlâmentoların ananesi budur denildiği zaman bunu delilleriyle, tetkikleriyle tesbit etmek icabeder. Muhaleftin buna temas etmiş olmaması ya bu tetkiklerden kendilerini vareste gördüğüne (ben ihtimal vermem. Çünkü aralarında çok kıymetli hukukçular, profesörler olan muhalif arkadaşların bu meselede bendenizin yapabileceğimden çok daha ziyade esaslı tetkiklere muktedir olduklarına kaaniim. Şu

halde tetkikten müstağni kalınacak değil, ellerindeki müstenidat kendi iddialarına yarayamayacağı içindir ki, buraya Avrupa ve Amerika parlamenterlerinden hiçbir misal getirmek cesaretinde olmadılar ve olamazlar arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlar, bu mâruzatımla disiplin müeyyidelerinin hal ve icaba göre takviyesindeki zarureti belirtmiş olduğuma kaaniim. Bununla beraber nizamın teminatı kanaatimce nizamnamedeki müeyyidelerden ziyade Meclis erkânının hareketlerini, bizzat tesbit ve kabul ettikleri şart ve usullere uydurmak azim ve cehdinde mündemiğdir. Fransız Mebusan Meclisi reislerinden Dupink'in haklı olarak dediği gibi, «Parlamento dışına buyuran ve bütün vatandaşlar gibi, bizi de ilzam eden umumi kanundan müstakillen, her meclisin kendi hususi kanunu da vardır. Bu da kendi kendine yüklediği Meclis Dahilî Nizamnamesidir ki, bununla kendi kendine itaat etmek mecburiyetini ihtiyar eder.»

Aynı fikri Alman Raystag Meclis reislerinden Simson da şöyle ifade etmiştir. «Nizamname, bu Meclise mensup bulunmayı şeref bilen ve takatları nispetinde onun şerefini ilâya cehdeden insanlar için yapılmıştır. Bu arzuyu duymıyan için nizamname mutlak surette vâhi bir sözden başka bir şey olamaz. (Soldan, bravo sesleri) Yine bununla ilgili olarak meclis reisinin otoritesini nizamın en esaslı bir mânevi müeyyidesi sayıyoruz. Bu otorite haddizatında meclisin kendi otoritesidir. Çünkü reisi o yüksek makama çıkaran bizim itimadımızdır. Riyaset otoritesinin bir mesnedi bu itimat ise, muhterem arkadaşlarım, diğeri de bu itimadın hem gayesi hem saiki olan vazifede gösterilecek tarafsızlıktır . j

Bilâtefrik cümlemiz o kanaatteyiz ki, Riyasetin bir partiye mensubolması, Riyaset mevkiinde bunu unutmamasına asla mâni değildir. Riyasetin otoritesi bu gelenekle bir kat daha kuvvet iktisabetmektedir. Bu otoritenin bu esaslar dâhilinde muhafazasına Riyasetin mukdim olduğu kadar bizim de müştereken yardımcı olmanız hafif veya sert birçok müeyyidelerin tatbikini lüzumsuz kılar. Şayanı temenni olan da budur. Riyaset mevkiinde de, sık sık, Riyaset vazifesine müdahale etmeyiniz, şeklindeki ihtarlar muhabatbolmanın üzücülüğünü kaydetmek isterim. Gerçekten bu her türlü müdahalenin fevkinde olan ve öyle olunmasının temini bize dü-

şen bir vazifedir. Aşıkârdır ki, Nizamnameye riayeti temin etmekle mükellef olan Reistir ve yalnız Reistir.

Metinlerin tefsiri ve zuhur edecek muhtelif ahvale göre tatbiki ona aittir. Esasen parlamenter disipline ait bir tedbirde Reisin vicdanında bir ihtiraz uyanırsa, Nizamnamede derpiş edilmiyen bir müşkül karşısında kalırsa Meclisten istifsa salâhiyetini kullanır. Bununla beraber Reisin otoritesi her parlâmentoda o kadar titizlik gözetilir ki, Meclis, çok defa Reisin bir tereddüdü izale için Meclis âzasına müracaatını dahi otoriteye bir nevi nakisa sayarak kendi takdirini kullanmasını tercih etmiştir. Burada misal olarak Fransa'nın tanınmış devlet adamı ve Meclis Riyasetindeki müdahaleleriyle parlamenter hukuka me haz olarak alınan Gambetta'yı zikredebiliriz. Muayyen bir disiplin cezasının tatbikinde iki madde arasında vicdanen tereddüt ettiği için Meclisten istifsa etmek istiyor. O zaman Meclisin tanınmış hukukçularından olan bazı arkadaşları, «hayır diyorlar, bu Reisin salâhiyeti dâhilinde bir mevzudur, buna Meclisi karıştırmak doğru değildir. Kendi takdirini kullanmalıdır.» Reis diyor ki, «Böyle olmasını arzu ettiğiniz için peki. Tatbik edilecek falan madde olduğunu söylemiştim. O maddeyi tatbik ediyorum.»

Muhterem arkadaşlar, burada çok kıymetli Barutçu arkadaşımız Reisin tarafsızlığından ve vazifesinden bahsettiler ve sanki geçmişteki bütün intizamsızlıklar, hepimizin hâtrasını muhafaza ettiğimiz şayanı esef hâdiseler Reisin tarafsızlığındaki kusurdan doğmuş gibi yanlış olan ve belki şimdi tekrar etmiyecekleri bir ifade kullandılar. Muhterem reislerimizin tarafsızlıkla vazifelerini ifa etmeleri lüzumuna hepimiz kaaniiz. Bununla beraber bu vazife tek başına karşılanır bir vazife değildir. Bu vazifenin ifası için kürsüde söz söyleyen arkadaşlar ve onları dinliyen arkadaşlar için Reisin hitaplarına, ricalarına ve ihtarlarına hürmetle, mutavaatle mukabele ile mükellef bulundukları takdirde bu vazife karşılanabilir. Bu yapılmadığı takdirde, burada her kes Reisin ihtarına hürmet etmezse, bu bir itiyat haline gelirse, böyle bir Mecliste disiplinden eser kalmaz ve teessürle hatırladığımız hâdiseler tekrür eder. Bu da Reisin ihtarlarına, Yüksek Meclisin Nizamnameye itibar etmesi için sarf ettiği emeklere kâfi derecede iştirak edilmemesin.

den ileri gelir. Riyasetin ikazlarına, ihtarlarına karşı yapılan itirazlardır, münakaşalardır ki, netice itibariyle Başkan Simson'un kaydettiği gibi Nizamnameyi vaki sözler menzilesine düşürebilir. Bu Yüksek Heyet içinde buna razı olabilecek şu veya bu tarafta hiçbir kimse bulunmıyacağına eminim arkadaşlar.

İkinci mesele olarak Meclis gruplarının vaziyeti geliyor.

Bu mevzuda parti mülâhazaları ancak Dahili Nizamnamemizin hudutları içinde değeriktisabeder. Dahili Nizamnamenin 22 nci maddesine göre partilerin Meclis Grupları, encümenler gibi, Meclisin çalışmalarıyla alâkalı faaliyette bulunan Meclis uzuvlarıdır. Malûmdur ki; onlar ve bunların mevcudiyeti aynı maddeye istinadedir. Yoksa Meclis dışı bir realite olan parti mensuplarının adedi veya intihaptaki her hangi bir partiye teveccüh eden reylerin miktarı bu mevzu ile zerrece alâkası olmıyan hususlardır. Her hangi bir siyasi partinin taraftarları memleket dâhilinde yeknesak olarak dağıldığı için bilfarz umumi reylerin % 5 ini memleket çapında topladığı halde, Mecliste bir tek mebusa malik olmaması ekseriyet sistemi ile yapılan seçimler gibi, nispi usul dâhilinde yapılan seçimlerde de pekâlâ mümkündür. Almanya'yı misal olarak zikretmek gayet kolaydır.

Buna mukabil rejijonalist bir parti bir tarafta, bir vilâyet veya bir bölgede toplandığı için sayısı daha az nispette rey ile Mecliste yüzde beşten fazla bir kuvveti haiz olması da ekseriyet sistemi dâhilinde kabili tasavvurdur. Fakat bunların Meclis çalışmaları ile ne alâkası olabilir? Burada bahis mevzuu olan cihet, Meclis çalışmalarına toplu olarak iştirak ve hizmet edebilecek durumda olmaktır, çok sayıda mebusun görüşlerini hepsi adına arz etmek suretiyle müzakereleri kolaylaştırmak ve vuzuha kavuşturmaktır. Meseleleri o çok sayıda mebusla tezekkür ederek bundan neticeler istihsal etmek, bu neticeleri kanun teklifleri veya diğer suretle Meclise intikal ettirmektir. Grupların kendilerine temin edilen rüçhaniyetin eshabı mucibesi de bundan ibarettir. Yani Meclis vazifelerini kolaylaştırmaktan ibarettir ve bunun Meclis dışındaki taraftar sayısı veya elde edilen rey miktarıyla elbette hiçbir münasebeti mülâhaza edilemez. Aksi düşünülürse tek mebusan da bir Grup olacaktır, iki, üç veya dört meb-

ustan da. Grup mefhumunun ruhu kadar kelimenin lûgat mânası da tamamen bir tarafa atılmadan bunu tasavvur etmek dahi mümkün olmaz. Şimdiye kadar devam etmiş olması bir defa sayılmamalıdır. Disiplin bahsinde müşahade ettiğimiz gibi birçok şeyler şimdiye kadar olagelmıştır. Fakat olanın mutlak surette devamı icabetmez. Yukarda arz ettik : Meclis, mükerrer tecrübeleriyle Nizamname hükümlerinden bâzılarının tamamlanmaya muhtacolduğunu veya iyi tahrir edilmediğini görürse onların tashihinde tererdüdetmemelidir, mahzurları sabit olan hususları devam ettirmemelidir. Bu mahzurlar nelerdir? Hep biliyorsunuz, bu kürsü, yani Millet Meclisinin kürsüsü, milletvekilleri kürsüsü en ehemmiyetli müzakerelerde fiilen Grup sözcülerinin kürsüsü haline inkılâbetmiştir. Bunların tekaddüm hakkı bozulmasın diye mebusların söz hakkı çok defa işlemez olmuştur. Müzakereleri kısaltmaya, aydınlatmaya mâtuf olan ve başkaca hikmeti vücudu bulunmıyan gruplar ve Grup sözcülükleri maalesef vakit vakit bilâkis müzakerelerin tavikine ve söz düellolarına vasıta olarak kullanılmıştır. Vuzuh yoluyla fikirleri yatıştırarak ve asgari mutabakatlar teminine yarıyacak yerde iğlak yoluyla sınırları tahrike ve mevzuları karartmaya, perdelemeye maalesef vasıta kılınabilmektedir.

İşte mükerrer tecrübelerle sabit olan bu hakikatın, Dahili Nizamnamenin ruhuna göre değerlendirilmesi, dolayısıyla gruplarda Meclis çalışmalarıyla alâkalı çalışmalarının gerektirdiği asgari bir aded aranması elbette doğrudur. Diğer parlâmentolarda cari teamüllerin de bu merkezde olduğu ve teamüllerin hiçbir şekilde intihap sistemine bağlı olmadığı malûmdur.

Muhterem arkadaşlarım, bunu temsil usulüne bağlamak istiyen arkadaşlarımız da pekâlâ bilirler ki, aynı usul ekseriyeti temsil rejimine tâbi memleketlerde de aynı şekil mevcuttur. Acaba Fransa'da ekseriyet sistemine bağlı bulunduğu devir olsun, miks sistemine bağlı bulunduğu devir olsun 3 - 5 kişiden ibaret grup gösterebilirler mi? Acaba İngiltere'de mutlak ekseriyet sisteminin câri olduğu bu memlekette parlâmentoda 3 - 5 kişilik grup gösterebilir mi, var mıdır? Hattâ İngiltere Parlâmentosu yalnız iki grubu kabul eder. Bu da kralın iktidar partisiyle, kralın muhalefet partisinden

den ibarettir. Bunun dışında adedi 30 - 40 - 50 dahi olsa grup teşkil edemiyen İngiliz Parlamentosudur. Bu durum karşısında grupları sanki 50 - 500 bin insanın Mecliste portparolü imiş gibi göstermeye çalışmak hakikatlerin tamamen hilâfına vaziyet almak olur. Aksi halde gruplara tanılan ruhaniyet, bir grup hakkında kabul edilen hukuku mahsusa, tamamen ferdî bir imtiyaz halini alır ki, heyeti umumiye'nin buna mümaşatkâr olması düşünülemez.

Üçüncü nokta zabıtlara taallûk eden 147'nci maddedir. Buraya yapılan ilâve şudur: Bu maddedeki ilân mecburiyeti mahiyeti itibarıyla suç teşkil eden sözlerle, adli mercilerce menolunan hususâtın sair neşir vasıtalarıyla yayılmasına mesâğ kabul etmez. Meclislerin bu meselede geçirdikleri safhalar malûmdur. Meclisler zaman zaman müzakerelerin haricte neşirini zararlı görmüşler, hazırlanılan kompte - rendu'lerin neşirini mecburi kılmışlardır. Her iki görüşün, bugünkü demokratik anlayışa intibak etmediği izahı vârestedir. Bugün bizde ve hemen bütün demokratik memleketlerde cari olan husus, müzakerelerin âleniyeti ve umumi efkâr aynen intikali şeklidir.

Üçüncü şahısları ilgilendiren bir hususun munhasıran Meclisin iç bünyesine taallûk eden Dahilî Nizamnamede yer alamıyacağı iddia edildi. Bu, hakikatte Meclisin kendi nizamı dışında mütalâa edilebilecek bir hâdise değildir. Meclis, müzakerelerinin harfiyen neşir ve ilân hususunda yaz'dığı usulün, bu müzakerattan bir kısmının teçriledilmek suretiyle aksettirmesinden doğabilecek her hangi bir suça mesâğ mahiyetinde olmadığını tasrih etmiş oluyor.

Buna mümasıl bir hüküm eski Fransız Anayasasının 18'nci maddesinde mevcuttur. Der ki: «Âleni celselerin compte - rendu'sü, iyi niyetle yapılmış olmak şartıyla, hiçbir takibata mevzu olamaz.»

Bize getirilen hükümle bunun arasında ancak bir redaksiyon farkı vardır. Eğer gazeteler Meclis müzakerelerini - zabıt ceridesinde olduğu gibi - manset veya serlevha koymadan harfiyen neşretmek imkânına malik bulunsalar veya bunu isteseler, zabıt ceridesinden ne farkları olur? Halbuki gazete kendine göre bir hulâsa yapacaktır. Elbet bu hulâsanın hüsnüniyetle yapılmış ve objektif olması şarttır. Fransız Anayasası, böyle olmadığı takdirde takibat yapılacağını,

18'nci maddenin mefhumu muhalifiyle tesbit etmiştir. Dahilî Nizamnamemiz ise «mücerret suç teşkil eden sözlerin ve adli mercilerce neşir menolunan hususâtın» Meclis kürsüsünden aksettirilmek suretiyle neşrine teşebbüs gibi bir suiistimali nevama himayesi altına alamıyacağını ve şu halde meselenin hâkimlerin yüksek takdirine aidolacağını tavzih etmiş olacaktır. Bunun Meclis müzakerelerinin sadakatle naklini, yani iyi niyetle matbuata intikalini hiçbir suretle önlemiş olmıyacağı aşîkârdır.

Sual müessesesine geçiyorum :

Birçok parlâmentolarda sual nispeten yeni bir müessesedir. Evvelce vekillere ancak istizah tariki ile sual tevcih edilirdi. Sir Reginald Pargrave'ın Avam Kamarası hakkında çok dikkate şayan eserindeki şu sözlerle dikkat buyurulsun.

«Eski zamanlarda parlâmento istizahları ancak umumi ve millî ehemmiyeti haiz meselelere şâmil idi. Halen bu hak çok başka şekilde istimal edilmekle beraber, yine de faidesi tabîi inkâr edilemez. Bu, siyasi atmosferin nevama bir tasfiye ve deşarj vasıtasıdır. Fakat mebusların Hükümetten sual sormak hakkının - faide ve ehemmiyetini kabul etmekle beraber - suiistimal edildiği itiraf edilmelidir. Geçen devrede 1878 Avam Kamarasının gündemine giren suallerin miktarı misli namesbuk derecededir. 1343 adet. Bir o kadar da cevap buna ilâve edilsin. Bir de suali teyiden ilâve edilen mülâhazalar v. s. Her sual için cevap dâhil ancak üç dakika hesab ederseniz, mübalâğa ettiğimize hükmedilmemelidir.

[Bu sırada Riyaset mevkiine Agâh Erozan, kâtiplik mevkilerine de Zonguldak Mebusu M. Saraç ve Antalya Mebusu A. Konuk geçtiler.]

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Arkadaşlar, birçok parlâmentolarda sual müessesesi nispeten yeni bir müessesesidir. Evvelce vekillere ancak...

FERİD MELEN (Van) — Yarım saat oldu Reis Bey!

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Ancak istizah tarikiyle sual tevcih edilmekte idi. Bugün hâlâ bütün parlâmentolarda sual müessesesi suiistimale....

REİS — Behzat Bey, bir dakikanızı rica edeceğim. Ferid Melen arkadaşımız yazılı okuduğunuz iddia ederek 20 dakikalık zamanla mukayyet olduğunuzu hatırlatmaktadır. Fakat Riyaset, arkadaşımızın notlarına arasına baktığı ve not dışında konuşmakta olduğunu tesbit etmek-

tedir. Bu itibarla aynen okunması veya kâtiye okutturulması kaydıyla sözlerin 20 dakikayı geçmemesi Dahilî Nizamnamenin 88 nci maddesinin sarahati cümlesindendir. Tatbik edilebilir. Behzat Bey arkadaşımızın konuşma tarzı ise Dahilî Nizamnamenin 88 nci maddesine uymamaktadır.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Efendim, sözlü soru müessesesi hakikaten parlâmentolara nisbeten yeni ithal edilmiş bir müessesedir.

Ferid Melen arkadaşın mâzur görsünler, arada sırada notlarıma müracaat etmek mecburiyetinde kalacağım.

Bu gün Fransa'da, sözlü sorunun ancak nazım muvafakatiyle kabul edilmesi hususu vardır. Yani sualime cevap vermekten imtina etmek şöyle dursun Fransa'da mebus sözlü soru tevcih etmek için mukaddema nazım muvafakatini alır.

İngiltere'deki vaziyet nedir? İngiltere'deki vaziyeti burada sayın Hürriyet Partisinin sözcülüğünü yapan arkadaşımız, senede 30 bin sual tevcih edilmek suretiyle tefsir ettiler ve bunun asgari bir dakikadan senede 500 saate mal olduğunu ifade ettiler.

Şimdi bu vaziyetin bir İngiliz parlâmento muhabiri ağzından nasıl tefsir edildiğini kaydedeceğim. Sir Reginald Palgrave, Avam Kamarası hakkındaki eserinde diyor ki: (Eski zamanlarda parlâmento istihzaları ancak umumi ve millî meselelerde şâmil idi. Hâlen bu hak, çok başka şekilde istimal edilmekle beraber yine de faydası inkâr edilemez. Bu, siyasi atmosferin nevema bir tasfiyesi ve deşarj vasıtasıdır.

Fakat mebusların Hükümetten sual sormak hakkının ehemmiyetini babul edilmekle beraber suiistimal edildiği de itiraf etmelidir. Geçen devrede Avam Kamarasının gündemine giren suallerin miktarı namesbuk derecededir. 1343 aded. Bir o kadar da cevap buna ilâve edilsin. Bir de suali teyiden ilâve edilen mülahazalar, v. s.

Her sual için, cevap dâhil. Ancak üç dakika hesabedersek mübalâğa ettiğimize hükmedilmelidir. Bu hesaba göre bahis mevzuu hakkın istimali, geçen devre 66 saatten az zaman almamıştır. Çok fazla (!) Bulunsun ki, sorulan suallerin ekserisi nizamnameden az çok umumi ehemmiyet ve mevzuda yükseklik arıyan şeraitine de uygun değildir.»

Şimdi muhterem arkadaşlar, hal ve keyfiyet böyle.. İngiltere'de - dikkat buyurmuştunuzdur, bu metin de teyidediyor - sual, cevap hattâ bâzı munzam mütalâaların üç dakikada cereyan ettiğini müellif nazarı dikkate alıyor ve bunun senede 66 saat Meclisi işgal ettiğini ileri sürerek bunun fazla olduğunu beyan ediyor. Acaba Sir Reginald bizim Büyük Millet Meclisimizde bu suallerin çok defa bütün bir celseyi başından nihayete kadar işgal ettiğini, beş, altı saat sürdüğünü, defalarca kürsüye çıkıp inmeler, sual sahibi ile Vekil arasında söz düellosu mahiyetini almış olduğunu bilseydi, burada okuduğum stasyondaki çok esprili şikâyetini yapar mıydı arkadaşlarımız?

Arkadaşlar; şimdi burada dikkat buyurmuştunuzdur, sual müessesesinin dejenere olmuş vaziyetini sözcülerin hiçbirisi inkârda bulunmadı. Yalnız bir ferce, bir mazeret olarak dediler ki: «Ne yapalım, istizah müessesesi işlemiyor, bizde sual müessesesini istizah müessesesi olarak kullanmaya mecbur kaldık.»

Muhterem arkadaşlarımız; Nizamnameye uymayı şiar edinen bir Mecliste böyle bir mazeret serd edilmesi şayanı kabul müdür? Diyorlar ki, «İstizah müessesesi işlemiyor. 1947 den beri iktidarda bulundukları zamandan beri bunu tâdil edebilerlerdi. Buna lüzum görmemişlerde, iktidardan düşüp muhalefete geçtikleri zaman yine bu imkâna sahip idiler ve bunu düşünmediler. Bir müessese iyi işlemiyor diye diğer bir müesseseyi gayesine aykırı işletmek mazeret teşkil etmez. Kaldı ki, kendilerine soralım, neden sual müessesesini istizah müessesesinin paravanı arkasında telâkki ediyorlar? İstizah müessesesinin sual müessesesi şeklinde kullanıldığını nerede görmüşler? İstizah müessesesi vardır, kolaydır diye her gün istizaha müracaat edildiği hattâ her hafta istizaha müracaat edildiği, birbirini takiben 15 - 20 hattâ 30 - 40 istizahın vukubulduğu hangi memlekette görülmüştür? Bunu söylerler mi? Binaenaleyh burada istizah müessesesinin işlememesi bahis mevzuu değildir. İstizah müessesesi mevzuatımızda mevcuttur, mevzuatımız dâhilinde işlemektedir. Demin arz ettiğim Sir Reginald Palgrave'in dediği gibi, istizah müessesesinin dahi suiistimal edildiği müşahade edilmiştir. Eğer bu müesseseyi dejenere ettirmeyecek şekilde kullanmak isterlerse bu müessesenin işlememesi için hiçbir sebep mevcut değildir.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, 156 ncı madde ile masuniyeti teşriye müessesesine getirilmekte olan tadile temas etmek istiyeceğim. Bu tadili arkadaşlarım vâzihan gösterdiler. Hakikatta Dahilî Nizamnamemizde Anayasaya sarahaten aykırı olarak mevcut bir hükmün Anayasanın ruhuna ve metnine ırea edilmesinden ibarettir. Bunu zannediyorum ki, arkadaşlarımız inkâr edemezler.

Teşriî masuniyetin kaldırılabilmesi için bizim İç Tüzüğümüzde atıf yapılan ikinci madde yani, mebus intihabedilmek için lüzumlu evsafı haiz bulunması yahut mebusluğun sükutunu intaceden cürüm ve sebeplerin mevcut bulunması masuniyetle alâkalı değildir. Bunlardan birinci madde yani Türk tebaası olmamak, okuma yazma bilmemek v.s. mebusluk sıfatının iktisabına manî olan hususlardır, öyle bir kimse esasen Mecliste bulunmaz.

İkinci şık, ihanet suçunda bulunmuş veya bunlara benzer suçlar işlemiş bir kimse ise zaten mebusluğu sâkit olacaktır. Onun için bunlar hakkında teşriî masuniyet mevzuubahis değildir. Sebati Ataman arkadaşımız burada fıkrayı okudu, teşriî masuniyetin ref'i keyfiyeti bizde bütün diğer parlâmentolarda olduğu gibi Meclisin mutlak takdîrine bırakılmış bir keyfiyettir.

Burada yine özür dileyerek Eugène Pierre'den bir not nakledeceğim. Eugène Pierre diyor ki; «Hâdiseler üzerinde yüksek mahiyette bir menfaat düşünmek suretiyle Meclis karar verir. Ve burada 1870 ten 1890 senesine kadar Meclis tarafından tetkik edilmiş ve hükme bağlanmış olan teşriî masuniyetlerin ref'i hususunu...

FERİD MELEN (Van) — O zaman otomobil yok idi.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Bu bir sebep teşkil ediyor. Bu Dahilî Nizamname Fransa'da İkinci Harbin nihayetine kadar mer'î olan Dahilî Nizamnamedir. Bu Dahilî Nizamname Fransa'nın demokratik olarak kabul edilmiş olan Dahilî Nizamnamesidir. Bu Dahilî Nizamnameye göre, kabul edilen ve reddedilen masuniyet ref'i hâdiselerini burada kısaca zikredeceğim.

Biliyorsunuz ki, Fransız Meclisi Mebusanına sadece adalet tarafından değil, doğrudan

doğruya dâvacı tarafından da masuniyetin ref'i talepleri intikal etmektedir. Müddeiumumilik bir düello meselesinden dolayı dâva açmış, takibata müsaade verilmiştir. Av kazası hakkında, av suçu mevzuunda bir talep gelmiş, kabul etmiyor. Doğrudan doğruya şikâyet vâkı olmuş; zem hâdisesi, reddediliyor. Paris Valiliği tarafından 20 Şubat hâdiselerine iştirakten takibi istenmiş, müsaade edilmiş. Ahlâka mugayir hâdiselerden takibata müsaade ediyor. Darp hâdiselerinde müsaade ediyor. Velhasıl bunun içinde 70 - 80 dâva, hâdisi zikredilmiştir. Ekseriyet itibariyle kabul ediyor. Av suçları gibi taksirli suçlarda müsaade edilmiyor.

Şimdi, Fransız Parlâmentosundaki bu rejimi, yarım asır devam etmiş olan ve bugün de devam ettiğine kaani bulunduğum bu rejimi, bizim masuniyeti teşriye müessesesiyle, munhasıran İftüzükte gösterilmiş olan haller dışında Meclisin takdîr hakkını reddeden vaziyetle mukayese edebiliriz.

Diğer memleketlerdeki vaziyetler daha ziyade şayanı takdirdir. Muhterem arkadaşlar, meselâ, İsveç'te Riksdag üyelerinin âdeta masuniyetleri dahi yoktur. Bunların tek hukuku mahsusları, mebus olarak, sorgu tahkikatı başlamadan önce tevkif edilmemektir. Yani bunların tevkif edilmeleri için sorgu hâkiminin karar vermiş olması şarttır. Fransa'da masuniyet müessesesi Meclisin hali içtimada olduğu zamana munhasırdır. Meclis tatile geçtiği zaman bu müessese işlemez. Meclisin tatiline yakın zamanda gelen talepler için karar verilmez. Nasıl olsa Meclis tatile girince hakkında takibat yapılır ve tevkif edilir. İşte bütün bu noktalara da Öjen Piyer'in notlarına müracaat ettim. Fransa'yı yukarda arz ettim. İsveç'te sorgu hâkiminin müsaadesi şarttır. Amerika'da tamamen Fransa'da olduğu gibi Meclisin içtimaı zamanına munhasırdır. Her halde Amerika'nın demokratik bir memleket olmadığı iddia edilemez. Orada öyle ki, bu hüküm, Meclise gidış ve Meclisten dairei intihabiyesine dönüş zamanı da dâhil olmak üzere, Meclisin içtima zamanlarına munhasırdır. Hattâ orada mebuslar takibedilmemek için dairei intihabiyelerine mümkün olduğu kadar uzun ve dolambaçlı yollarından giderler. Bunu da bir tefsir kararı caiz telâkki etmiştir.

İngiltere'deki haklar ve masuniyet müessesesi Haklar Bill'inin dokuzuncu maddesinde : «Parlâmentoda söz, müzakere ve usul hürriyeti ihlâl olunamaz; bu hürriyet hiçbir adalet mercisinde ve ne de Parlâmento dışında hiçbir yerde münakaşa edilemez.»

Bunu kaydetmekle masuniyet meselesinden kürsü mesuliyetsizliği meselesine yani teşrii ademi mesuliyet meselesine intikal etmiş bulunuyoruz.

Bir defa bizde ilâve edilen hükmün teşrii ademimesuliyete gölge iras edecek bir mahiyette olup olmadığını tetkik etmeden evvel diğer memleketlerde cari usullere göz atmak yerinde olur. Demin İngiltere'deki Haklar Kanununun maddesini zikrettim. Şimdi İsveç'ten misal vereyim. İsveç Anayasasının 110 neu maddesine göre bir âzanın mebus sıfatıyla söylediği sözlerden, yaptığı hareketlerden dolayı mensubu bulunduğu Meclis âzanın yedide beş ekseriyeti kabul etmedikçe takibolunamaz. Bizde de böyle bir şey olsun diye zikretmiyorum. Bizde teşrii ademimesuliyet ve kürsü masuniyetsizliği mefhumu tamamen muhafaza edilmiştir, ama bu teşrii ademimesuliyet dahi birçok memleketlerde prensibolarak münakaşa edilmiş bir keyfiyettir. Misal: İsveç... İsveç'te Meclis üyelerinin yedide beşi bir mebusun mütalâasından dolayı, şusundan, busundan dolayı mesuliyetine karar verebiliyor.

Danimarka Anayasası aynı meâldedir.

İsviçre... İsviçre'nin demokratik olmadığı iddia edilemez. İsviçre'de teşrii vazifeye mütaallik takibat (bunları Eugène Pierre kürsü masuniyeti maddesinde zikrediyor.) Federal Asamblenin yani her iki meclisin müşterek kararına bağlıdır. İsviçre'de mebusun kürsüde söylediği sözden dolayı Asamble Federale kararı verdiği takdirde takibat yapılır.

Hollânda Krallıktır. Ama demokratik, hem de çok demokratik bir krallıktır. Mebuslar meslekî suç halinde Temyiz Mahkemesince muhakeme edilirler. Bu iki şekil de talep vukuunda mevzuubahsolur. Bu iki talep ya savcılıktan gelir veya ikinci Meclisin emri ile olur.

Bütün bu hâdiseler kürsü masuniyeti, beyan masuniyeti keyfiyetinin rölâtif olduğunu gösteriyor. Bizim Anayasamız buna ait çok iyi bir hüküm vaz'etmiştir. Bizdeki hüküm Fransız Anayasasınıninkinin aynıdır, hep tekrar ediyorum,

bahsettiğim Fransız Anayasası 1875 Anayasasıdır. O hüküm der ki; (Hiç bir mebus söz ve reyinden dolayı mesul edilemez.) Hüküm bundan ibarettir.

Şimdi bizde maddeye ilâve edilmiş olan fıkraya geçelim. Dört bendi ihtiva eden bu fıkra şudur: Bu inzıbatî cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir.

Anayasa ne diyor: (Mebus kürsüdeki fikir, mütalâa ve beyanından dolayı mesul değildir.) Biz son fıkrayı ilâve etmekle mebusun rey, mütalâa ve beyanını mesuliyet hududu altına mı alıyoruz?

FERİD MELEN (Van) — Haşivdir.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Haşiv değildir. Rey ve mütalâa, opinion, ve vote'undan dolayı hiçbir zaman mebus mesul olmaz. Fakat mebusun bigayrihakkın, hileli bir şekilde rey ve mütalâa ile alâkası olmayan bâzı fiil ve hareketler dolayısıyla değil. Bunda bâzı gayeler güdülmüş olabilir. Kürsüye çıkmış olmanın verdiği bir fırsatı başka yolda, hileli olarak başka bir maksatla kullanmış olmak bahis mevzuu olabilir. Bu hâdisi Amerikan Anayasasında da mevcuttur. Mebus orada da mesul değildir. Hiyaneti vataniye cürmü ile «fe'lonie» müstesna. Yani yemininde hânis olmak, Cumhuriyet aleyhine, kanunların aleyhine çalışmak müstesna. Binaenaleyh orası dahi bunun tatbikatından kendilerini vâreste tutmuyor.

Şimdi nedir buradaki fıkralar? Müsadereleriyle o fıkraları aşağıdan yukarıya okuyayım : (Meclis binaları ve müstemilâtı dâhilinden memnu bir fiili irtikâbetmek.) Meclis binaları ve müstemilâtı dâhilinde memnu bir fiili irtikâbeden bir mebus hakkında takibat yapmamak bahis mevzuu mudur? Değildir. Binaenaleyh, ilâve edilen fıkranın bunun ile bir alâkası olduğunu arkadaşlarımız hiç olmazsa kabul ederler.

Üçüncü bente geçiyorum: (Heyeti Umumiye müzakerelerinde halkı cebrî muamelelere, dahilî kıyam ve isyanlara veyahut Teşkilâtı Esasiye ahkâmına tecavüze teşvik etmek.)

Muhterem arkadaşlar, burada Faik Ahmed Barutçu Beyefendi, kendi lisanından nasıl çıktığına hayret ettiğim mütalâalar dermeyen ettirler. Yani mebus bu kürsüye çıkacak halkı isya-

na, Anayasayı parçalamaya... (Sağdan: «Ne mü-nasebet, bunları nereden çıkarıyorsun?», sesleri)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Mehaz memleketlerde böyle değil.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Halkı is-yana, Anayasamız karşısında harekete teşvik edecek. Bu nasıl takibedilir, dediler. Çünkü, kendi anlayışına göre mebus bu kürsüde ne söy-lerse söylesin takibe müstelzim değildir. Bizim demokratik sisteme dâhil olabilmemiz için, ken-di dilhahlarına göre hiçbir şeyin takibi müstel-zim olmaması lâzımdır. (Sağdan, gürültüler, «17 nei madde» sesleri) 17 nei madde öyle de-ğildir. 17 nei madde mebusun rey ve mütalâa-sından dolayı mesul olması... (Sağdan, gürültü-ler) Fakat, Anayasamız 17 maddeden ibaret değildir. Anayasamızın 1 nei maddesi vardır. Türkiye'nin Cumhuriyet olduğunu ifade eder. Mebusun yemini vardır, Cumhuriyet esasları-na riayet etmek hususunda yemini vardır. (Sağdan, «doğru, iyi ya» sesleri)

Muhterem arkadaşlar, bilfarz cumhuriyet-çi olmamak veya saltanat taraftarı olmak, Mec-lisin dışında bir insan için kabili tasavvurdur, mümkündür, kimse bir şey diyemez. Cumhuri-yeti sevmiyor, saltanat taraftarıdır denilir ve geçilir. Fakat Mecliste bir mebusun saltanat taraftarı olması asla mümkün değildir. Çünkü bu kürsüye çıkmış olan insan, mebus, Cumhuri-yet esaslarından ayrılmıyacağına yemin etmiş-tir. Bundan inhiraf ettiği anda yeminine hanis olduğu için zaten mebusluğu sakıt olur. (Sol-dan, alkışlar, bravo sesleri)

Çünkü cumhuriyetçilik kuru bir söz de-ğildir. Cumhuriyetçiliğin içinde bu memleketin ka-nunlarına riayet mefhumu da vardır. Bakınız 17 nei maddeye, bundan istifade ederek çık-a-cak buraya, halkı isyana teşvik edecek ve bu-nun hiçbir mesuliyeti olmayacak. Bunu burada ifade ettiler. (Sağdan «öyle değil» sesleri) Bu-nu daha açık olarak ifade etseler ve deselerdi ki, bir mebusun kürsüden Anayasa aleyhinde bulunması, halkı isyana teşvik etmesi, komünizm lehinde bulunması dahi teeviz edilebilir... (Sağ-dan, şiddetli gürültüler) Çünkü halkı isyana teşvik etmekle komünizm arasında bir fark yoktur. Müsaade buyurun. Biz sizi sükûnetle dinledik.

Faik Ahmed Bey, mebusun mesuliyetsizli-ğinin mutlak olduğunu söyledi. Bu hakikaten

mutlak ise her şey için mutlakdır ve her şeye şâ-mildir. Değilse bâzı şeylere şâmil değildir. Bu şeylerden birisi, aşağıdan yukarı doğru okuyo-rum: «Heyeti Umumiye müzakerelerinde halkı cebrî muamelelere, dahilî kıyam ve isyanlara veyahut Teşkilâtı Esasiye Kanunu ahkâmına tecavüze teşvik etmek.» tir.

Daha önceki metne geçiyorum: Aynı ini-katta iki kere takbih cezasına uğramak. Büyük Millet Meclisini, Reisicumhuru, Meclis Reisini, reisvekillerini, hükümeti, hükümet âzasından bir veya birkaçını tahkir, tehdidetmek... Şimdi burada mütalâa olarak değil, mütalâa olarak şunun, bunun aleyhinde olabilir. İstitraden kaydedeyim, Avrupa parlâmentolarında me-suliyetsiz olan reisicumhurun mütalâa olarak dahi isminin zikredilmesine, içtüzük mucibince riyaset müsaade etmez.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Fransa'da reisicumhuru iskat ettiler.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Millerand'ı düşürdüler, anayasaya riayet etmediği için. Müsaade buyurun Millerand'ı düşürürken ta-kibettikleri usule dikkat buyursunlar. Fransız Reisicumhurunu düşürmek için müzakere açıp reisicumhur aleyhinde mi konuştular? Olan şu: Bloc National düşüyor, Cartel de Gauche ikti-dara geliyor. Reisicumhurun antidemokratik hareketine karşı ellerinde tek vasıta var, hü-kümeti teşkil etmemek. Reisicumhur ekseriyet partisini kabinenin kurulmasına memur ediyor, onlar itizar ediyor, hükümet teşkil edilmiyor. Bir diğerini dâvet ediyor, yine bu cenah itizar ediyor, kabine teşkil edilemiyor. Nihayet sağ cenahtan Maréchal'i kabineyi teşkile davet edi-yor. O da itimat reyi alamıyor. Yeniden bir baş-kasına kabine teşkili vazifesi veriliyor, fakat yi-ne itimat reyi almamıyor. Meclis Reisicumhura ekseriyet partisinden namzet vermiyor. Reisi-cumhur işte bu şekilde düşüyor, yani istifa edi-yor, Sayın Fethi Çelikbaş. Yoksa meclis kürsü-sünden hele bir reisicumhuru «disküte» etmek, hakarete bulunmak katiyen mevzuubahis de-ğil. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Şimdi efendim, kürsü mesuliyetsizliği vazi-yeti budur. Bu Amerika'da, Fransa'da, Holân-da'da, İsveç'te, Danimarka'da böyledir. Hattâ çok daha ağır olan hükümler vardır. Biz ne ge-tirdik. Biz diyoruz ki, bir mebus kürsüde

konuşmıyacak, mebus mütalâasını beyan etmiyecek, mebusu Hükümeti hırpalamıyacak, demiyoruz. Biz sadece mebusun hakaret etmek hakkını kabul etmiyoruz. Tasrih ediyorum, Büyük Millet Meclisine hakaret halinde bunun takibi, Meclisin kendi takdirine bırakılmıştır. Bu kürsüden Hükümet aleyhinde kullanılması lâzımgelen fakat kullanılması mümkün olan bir kelime tahkiriye Meclis kürsüsünde mesuliyetsizlik dışında görmek fikrinde değiliz. Mesele bu değil. Fakat Türkiye'nin mevcudiyetinin esası, Cumhuriyetin esası olan Büyük Millet Meclisinin bu kürsüden tahkir edilebileceğini biz kabul etmiyoruz. (Soldan, bravo sesleri) Böyle bir tahkirin parlâmentonun vazifeleri ile ilgili bir keyfiyet olabileceğini ise mantıkla kabili telif görmüyoruz. Parlmanter vazifesini ifa eden bir mebusun her şeyden evvel vazifesi, üyesi bulunduğu Meclisi tevkir ile yâdetmek, Meclise itibar vermektir. (Soldan, bravo sesleri) O Mecliste şerefi, itibarı olunan mebusun esasen o Mecliste yeri yoktur. (Soldan, alkışlar) Yani Büyük Millet Meclisine tevehh edilecek bir hakaret elbette Meclisin takdiri etmesi lâzımgelen bir husustur. Ne diyoruz arkadaşlar biz?.. Bu vaziyette dahi otomatik olarak bir mebusun masuniyeti ref edilebilir mi? Hayır. Meclisin takdir etmesi lâzımdır. Meclis, son derece istisna teşkil ettiğine emin bulunduğu, Muhterem Meclisimizde vâkı oluyacağını ümidettiğim böyle bir hâdise karşısında bir hareket zaruretinin hissederse o zaman karar verir, kararının ne olduğunu ifade eder. Meclis kararından sonra hepimizin mevkii ihtiramda tuttuğu, mevkii ihtiramda tutmakta devam edeceği adalet kararı gelecektir. Binaenaleyh bu kadar müeyyidelere, bu kadar teminata, bu kadar sıkı şeraite bağlı olan ve bu kadar istisnai hallere munhasır bir hali anti-parlmanter diye nasıl tavsif ediyorlar?

Maalesef görüyoruz ki, en hafif tenkid, Anayasaya aykırı tenkidi olmuştur. Başka şey söylemeye lüzum kalmadı. Beğenmediğiniz kanun hakkında verdiğiniz tek hüküm Anayasaya aykırı demekten ibaret kalıyor.

Muhterem arkadaşlar; bir kanunun Anayasaya aykırı olması mümkün müdür? Bir kanun Anayasaya aykırı olması mümkün olmaz, çünkü; bu Meclis Anayasanın nighbanıdır. Bu Meclis kanun çıkarırken herşeyden önce onun Anayasaya

uygunluğunu tesbit etmekle mükelleftir ve etmektedir. O halde her hâdisede kanun Anayasaya aykırıdır demenin arkasında Meclisin bütünlüğüne karşı bir hürmetsizlik mevcudolduğunu müsaadeleriyle kabul etsinler. Bu Meclis kürsüsünde, Meclisin kabul ettiği, Meclisin süzgecinden geçmiş bir kanunun Anayasaya aykırı olduğunu mütemadiyen iddia etmeye bir mebus viedanen mezun değildir. (Sağdan, «ooo sesleri, gülüşmeler»)

REİS — Behzat Bey; lütfen Heyeti Umumiye hitabediniz.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Bendeniz Heyeti Umumiye hitabediyorum.

Bendeniz bir hukuku esasiye profesörünün bunu tenkid edemeyeceğini söylemedim; bendeniz bunu bir gazetecinin tenkid edemeyeceğini söylemedim, bendeniz bu gibi ifadelerin bu kürsüde mâkes bulamıyacağını söyledim. Kanunu bir ekseriyet veya muhalefet partisi çıkaramaz, kanunu Meclisin ekseriyeti çıkarır, kanunlar Meclis adına çıkar.

Bendeniz bu doktrin üzerinde uzunboyu konuşacak değilim. Muhterem Çelikbaş Anayasaya aykırı gördüğü zaman bir tadil teklifiyle gelir, Anayasaya uygunluğu hususu tetkik edilir, eğer teklif kabul edilmezse o zaman Heyeti Umumiye'nin kararına uymak icabeder. Bunun dışında dışardan tenkid etmek, doktriner münakaşalar yapmak mümkündür, fakat her hâdiseyi trajik bir mahiyete sokarak, Anayasayı yıkiyorsunuz, Meclisin hükümlerliliği bakımından ortada hiçbir şey bırakmıyorsunuz gibi dikkatle alâkası olmıyan mütalâalar serd etmek doğru değildir. Zaten bize bu hususlarda bir tek delil gösteremediler. Biz ise bunun cihanda tatbikatını gösterdik. O halde Anayasaya aykırılığı nerede? Biz muhterem arkadaşlarımız yalnız ve yalnız bu Meclisin nizamı içinde müzakeresini, vakar ve itibarını korumak kasdiyle hareket ediyoruz. Bu teklif edilen kanunda ekalliyetin haklarını zedeliyecek hiçbir şey yoktur. Bu kanunun kendilerine karşı bir hareket kasdiyle hazırlandığı şeklinde bu kürsüden beyan etmeye hak ve salâhiyetleri yoktur. (Sağdan, «vardır» sesleri) Bendenizin parlamento usullerine, nasıl işlediğine vukufu olmadığını gösterir, söz söyliyken kimselere verilecek cevabım yoktur. Burası hiç şüphesiz ilk mektep değildir, üniversite de değildir, ilk mektep ve üniversitenin çok üstündedir. Burası Türkiye Bü-

yük Millet Meclisidir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde hâdiselerin müzakerelerini nizam ve intizam dâhilinde cereyan etmesi, bu hususta müzakere usullerinin mevcudolması lâzımdır. Yalnız T. B. M. Meclisinde değil, bütün dünya parlâmentolarında böyledir. Arz ettim, hattâ bizimkinden çok şiddetli telâkki edilebilecek hükümler bizden evvel demokrasi yolunda mesafeler almış ileri demokrasilerde mevcuttur. İstenilen Meclis müzakeratının bir usul içinde cereyan etmesi arkadaşların birbirlerini tesamüh ile müsâmaha ile dinlemeleri, arkadaşların birbirlerinin sözlerini kesmemeleri, fikirlere sıra kapaklarını yumrukluyarak mukabele etmemeleridir. (Sağdan «önce siz yaptınız» sesleri)

REİS — Müsaade buyurun.

BEHZAT BİLGİN (Devanla) — Bendeniz, arkadaşlarım diyorum. Fikirlere sıra kapaklarıyla istihsal edilecek gürültülerin bir cevap teşkil etmiyeceğini takdir etmeleri, hulâsa bu Meclisteki müzakerelerin ve kendini sayan bütün parlâmentolardaki müzakereler gibi bizde de vakar ve müsâmaha dâhilinde fikir münakaşası olarak cereyanını arzu ettiğimiz için, hatırlarda olan ve kötü olabilecek hâdiselerin tekerrür etmemesi için, Meclisin çalışması için bunları istiyor ve muvafık buluyoruz. B. M. Meclisinin serbest çalışabilmesi işi, bizim reklâme ettiğimiz hürriyetlerin en birincisidir. B. M. Meclisi çalışmazsa hiçbir şey çalışmaz ve hiçbir şey ayakta kalmaz, muhterem arkadaşlarım. (Soldan, şiddetli alkışlar)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Reis Bey, Grup Reisi olarak söz istiyorum.

REİS — Mehmet Daim Süalp, lehte mi aleyhte mi Beyefendi? Lehte. Suphi Baykam lehte mi aleyhte mi?

SUPHİ BAYKAM (Adana) — Aleyhte. Yalnız söz hakkımı Turhan Feyzioğlu arkadaşına veriyorum. (Soldan, «Ooo» sesleri) (Olmaz, olmaz sesleri)

REİS — Müsaade buyurun, efendim. Nizamname sarıhtır. Arkadaşımız söz hakkını bir başkasına verebilir. (Sağdan, bravo sesleri) Buyurun, Turhan Bey.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Reis Bey, Grup Reisi olarak söz istedim.

REİS — Başka bir arkadaş söz verdikten sonra talepte bulunduğunuz için, şu anda size söz

veremem. Arkadaşımız kürsüye gelmiştir, söz talebinize ayrıca cevap vereceğim efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Çok muhterem arkadaşlarım; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarihi celselerinden birini yaşamaktadır. Anayasamızın tamamlayıcısı olan ve rejimin temelini ilgilendiren bir değişiklik teklifini müzakere ediyoruz.

Benden önce Demokrat Parti Meclis Grubu adına konuşan Sayın Sebati Ataman arkadaşım ve biraz önce konuşan Behzat Bilgin arkadaşım getirilmiş olan tadil teklifinin hiçbir suretle Anayasamızı ihlâl etmediğini ve ayrıca hiçbir suretle demokratik rejimin temel prensiplerine aykırı bir hüküm taşımadığını izah ve ispat oylunda bâzı mütalâalar serd ettiler. Bunlara arzı cevabedeceğim :

Getirilen tadil teklifinde istinadedilen noktaların yanlış olduğunu birer birer heyete arz etmeye çalışacağım.

Birtakım mehazlara istinadettirilmek istenen tadil teklifi, hem Anayasamıza aykırıdır, hem de demokrasi rejiminin temel prensipleriyle taban tabana zıt hükümler taşımaktadır. Ayrıca, tarihi ihtiyaçlarımıza ve memleketin bünyesine aykırıdır.

Evvelâ şunu arz edeyim ki, 1927 senesinde, tek parti devrinde yapılmış olan İctüzüğümüzün bugünkü çok partili rejimin icap ve ihtiyaçlarına tam mânasıyla tekabül etmediği hususunda aramızda fikir birliği vardır. Bu İctüzüğün çok partili demokratik hayatın icaplarına uydurulması hususunda bu kürsüden, geçen yıl bütçe müzakereleri sırasında ve daha önceki yıllarda, muhalefet milletvekilleri tarafından birçok temenniler izhar edilmiştir. Muhterem Reisvekili Fikri Apaydın'ın, Büyük Millet Meclisi bütçesi konuşulduğu gün, muhalefet hatiplerinin İctüzüğün noksanları ile alâkalı sualine verdiği cevapta söylediği sözler son derece saygı dikkattir. O zaman muhalefet hatipleri gensoru müessesesinin işlemeyişi üzerinde durmuşlar, gruplarının hakları üzerinde durmuşlar, çok partiyi benimsemiş memleketlerin İctüzüğünde bulunduğu halde bizim İctüzüğümüzde bulunmayan hükümlerin konması yolunda temenniler izhar etmişlerdi. Sayın Fikri Apaydın'ın bu hususta söylemiş olduğu sözleri zabıttan okuyorum: «Gayrikabili inkârdır ki, bâzı maddelerini gördüğü tadiller istisna edilirse (ki bu söz mu-

halif partilere 1947 den sonra grup teşkili hakkını tanıyan hükümle ilgilidir) Meclis Dahili Nizamnamesi tek parti hükümlerine olduğu esnada Meclisin sevk ve idaresine ait bir nizamnamedir. Bu hakikat zâhir ve bâhir olarak meydandadır. Bu husus çok partili hayata intibak edilecek bir zaruretin ifadesidir. Çok partili Meclis hayatında ve Meclis müzakerelerinin sevk idaresinde ihtiyaca tekabül edecek hükmü muhtevi bir nizamnamenin hazırlanmasına mâtuf mesai mevcuttur.» Demek ki, Riyaset Makamınca, daha geçen yıl, böyle bir nizamnamenin hazırlanmasına başlanıldığı ifade edilmişti. Fikri Apaydın'ın sözlerini okumaya devam ediyorum. «Arkadaşlarımızın bir kısım tenkidleri yerindedir. (Sağdan, alkışlar) Doğrudur ve bunlar üzerinde çalışılmaktadır.»

Şimdi, komisyon adına konuşacak arkadaşın şunu sorabilir miyim Sayın Başkanvekili Fikri Apaydın'ın «hakikaten muhalif mebuslardan bazılarının yaptıkları tenkidler yerindedir, çok partili hayata uymamaktadır, bunların nazarı itibara alınması lâzımdır ve alınacaktır» sözüne uygun olarak hangi yeni hükümler getirilmiştir? Bu tâdil teklifinde, muhalefet mebuslarının gensoru ile veya diğer şikâyet ettikleri hususlarla ilgili ve Makamı Riyasetin de tasdik ettiği tenkidlerinden hangisi nazarı itibara alınmıştır? Hiç birisi.

Muhterem arkadaşlarım, tâdil tasarısı tamamen tek taraflı olarak hazırlanmıştır. Munhasıran iktidar partisi çoğunluğunun ve Hükümetin bazı şikâyetlerini karşılayacak ve icranın durumunu büsbütün takviye edecek bir istikamette hazırlanmıştır. Muhalefetin yıllardan beri yapageldiği haklı şikâyetlerden hiçbirisini karşılayacak en ufak bir değişiklik bu İçtüzük tâdil projesinde mevcut değildir.

Muhterem arkadaşlar; İçtüzüğü tâdil teklifinin ele aldığı mevzulardan biri, Meclis gruplarının teşekkülü ve Meclis grup başkanlarının ve sözcülerinin söz sırasına taallük etmektedir. Malûmu âliniz, partilere Meclis grupları kurmak hakkını tanıyan hüküm, İçtüzüğümüze 18 Haziran 1947 tarihinde girmiştir. Esefle ve elemle ifade etmek mecburiyetindeyim ki, 1947 senesinde, yani bundan 10 sene evvel muhalefet partileri Meclis gruplarına tanınmış olan hak, demokratik hayata intibak bakımından çok fazla mesafe almamız icabeden bir

merhalede, aşırı şekilde darlatılmaktadır. Hakikaten, 10 sene evvelki duruma nazaran muhalefete ve muhalefet gruplarına tanınan haklar bakımından daha geriye gidişi tazayınun eden bir teklif, demokratik rejim bakımından ileriye doğru atılmış bir adım telâkki edilemez.

Grup teşkili bakımından benden önce konuşan ve yabancı memleketlerden bahseden Demokrat partili arkadaşlarımız birtakım mehaz zikrettiler. Fakat meseleyi insafla mütalâa edersek, İtalya'dan ve Fransa'dan getirilen misaller, onların seçim sistemlerini ve içtüzüklerinin diğer hükümlerini nazara almadan kıymetlendirilemez. Bir maddenin bir tek fıkrasının tercümesiyle iktifa edilir, altı ve üstü ihmal olunursa, getirilen hükümlerin edilen bu mehazların o memleketlerden alındığını söylemek mümkün olur mu?

Mevcut seçim sistemimize göre, hakikatı açıkça ve rakamla ifade ediyorum, Demokrat Partili milletvekilleri bu Büyük Meclisin kapısından içeri, mebus başına, vasatı on bin rey ile girmişlerdir. Fakat, Hü. P. ve C. M. P. nin bütün Türkiyede topladıkları rey düşünülürse, bir Millet Partili veya bir Hürriyet Partili milletvekili bu Meclisin kapısından içeri 150 hattâ 160 bin rey ile girmiştir. (Soldan gürültüler ve Halk Partisi mebusları kaç rey ile girdiler, onu da söyle sesleri) Söylemeyeceğim. Her C. H. Partili mebusun ardında bir D. P. linin birkaç misli rey var. Nispi temsilin cari olduğu memleketlerin İçtüzüğünü misal olarak alırken, bunu da düşünmek lâzımdır. Fransa ve İtalya'nın seçim sistemi bizde de cari olsaydı, elbetteki Cumhuriyetçi Millet Partisinin ve Hürriyet Partisinin mebus sayıları 4 den çok fazla olacaktı. Bu gün gibi hakikatı inkâr etmek mümkün mü? (Soldan gürültüler)

İtiraz eden Hüseyin Bayri arkadaşımıza, «Sen de mi Brütüs» demekten kendimi alamıyacağım. Sınıf arkadaşlığı hatırıda mı yok? Bir nokta daha var, arkadaşlarım. İtalyan İçtüzüğünü mehaz olarak almış olduklarını söyleyen muhterem teklif sahiplerine Anayasa Encümeninde şu hakikatı hatırlatmıştım: İtalyan İçtüzüğünde her ne kadar grup teşkil etmek için asgari bir mebus sayısı lâzım ise de, başka bir fıkrası daha vardır. Orada denir ki,

eğer siyasi bir parti memleket sahnında, haydi kulaklara daha hoş gelsin diye vatan sahnında diyelim teşkilâtî ise, mütâazzız ise, Meclise sokmuş olduğu mebus sayısı önceki fıkrada belirtilen mebus sayısından daha az olsa bile grup teşkili mümkün olur.

NUSRET KİRİŞCİOĞLU (Zonguldak) — Asgari on...

REİS — Müsaade buyurun efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Demek ki, hiç değilse seçim sistemimizin İtalyan ve Fransız sistemlerinden çok farklı olması dolayısıyla tahaddüs eden gayritabîi bir vaziyeti telâfi etmek için, İtalyan İktisadındaki bu ikinci fıkranın da alınması daha insafli olur kanaatindeyim.

Arkadaşlarım, Grup sözcülerinin konuşma hakkına gelince : Grup sözcülerinin yalnız bir defa terehan söz almaları hakkındaki hüküm, muhalefetle iktidarın görüşlerini bu kürsüde savunabilmeleri bakımından hakikaten çok büyük bir eşitsizlik yaratacaktır. Hükümet istediği zaman konuşacak. Başvekil ve vekiller hepsi dâhil olmak üzere. Hepsinin Grup toplantılarında namzetlikleri önceden tasvibedilmiş bulunan ve her biri Demokrat Partiye mensubolan komisyon başkan ve sözcüleri de keza sıraya tâbi olmadan konuşabileceklerdir. Ayrıca, Demokrat Parti Meclis Grubu sözcüsü de, sıraya tâbi olmadan bir defa söz almak hakkını haiz olacaktır. İktidarı ve iktidar görüşünü savunması kuvvetle muhtemel olan komisyon başkanlarının ve sözcülerinin defaatle söz almalarına mukabil, muhalefet partilerinden yalnız birinin tek bir sözcüsü, bir tek defa, sıraya tâbi olmaksızın söz alabilecek, mütalâalarına verilmiş olan cevaplara kifayeti müzakere takriri yüzünden çok defa mukabele etmek imkânına sahipolamayacaktır. Meclis müzakerelerinde hakikatlerin daha da tebellür etmesi bakımından, daha 1947 senesinde muhalefet gruplarına tanınmış olan bir hakkın bu derece daraltılmasını tazammun eden şu değişikliği kabul etmemek icabeder kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım, sözlü sorular bahsine geçiyorum. Dendi ki; Meclis murakabesinin hiçbir şekilde tahdidi bahis mevzuu değildir. Dendi ki; Demokrat Parti Meclis Grubunun da, teklif sahiplerinin de böyle bir düşün-

ceden tamamen uzak olduklarının bilinmesi lâzımdır.

Biz de, teklif sahiplerinin böyle bir düşünceden tamamiyle uzak olarak hareket ettiklerine inanmayı çok arzu ederdik. Ne çare ki, getirilmiş olan teklifler bizde aksi kanaati uyandırmaktadır.

Arkadaşlarım, evvelâ şunu arz edeyim ki; benden evvel konuşan Behzat Bilgin arkadaşımızın Fransız İktisadında, sözlü soruya cevap verip vermemeyi bakanın takdirine bırakan bir hüküm bulunduğu yolundaki iddiaları hakikate aykırıdır. (Sağdan alkışlar) İşte elimde, 1956 Ocak ayında basılmış, altıncı tabı, Fransız Meclisinin İktisadı. Behzat Bilgin arkadaşımızın emrine âmadedir, gelsin, söylesin hangi maddesi bakana böyle bir salâhiyet vermiştir? Sözlerini geri alayım. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Bundan başka, gene Fransa'da teşriî masuniyetten bahsederken, yalnız parlâmentonun hali iktimada bulunduğu aylarda teşriî masuniyetin mevzuubahsolduğunu iddia ettiler. İşte Fransız Anayasasının 22 nci maddesi; «Parlâmento âzalarından her hangi biri mebusluk sıfatı devam ettiği müddetçe... İlahiri...» Parlâmento hali iktimada olduğu müddetçe değil. Mebusluk sıfatı devam ettiği müddetçe!.. Aksini iddia ediyorlarsa Anayasasının hangi maddesine dayanmışlardır, lütfen izah etsinler. (Sağdan, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım; soru ve gensoru bir arada mütalâa edilmesi lâzımgelen müesseselerdir. Soruların Türkiye Büyük Millet Meclisinin vaktini geniş ölçüde aldığı iddia edilmektedir. Hakikaten Meclis Grupumuz adına konuşan Sayın Grup Başkanvekilimizin de ifade ettikleri ve Anayasa Komisyonunda hepimizin samimiyetle ifade ettiğimiz gibi, soru müessesesi, yalnız 1950 den bu yana değil, 1946 yılından bu yana hakiki maksadını, başka memleketlerdeki soru müessesesine nazaran, bir hayli aşmıştır. Bunu kabul ediyoruz. Soru müessesesinin gayritabîi bir mecraya akmasının sebebi gensoru müessesesinin fiilen işliyemez bir hale gelmiş olmasıdır. Buna rağmen soru müessesesinin bizde başka memleketlere nazaran çok fazla işlediği yolundaki iddialar hayli mübalâğalıdır. İngiltere parlâmentosunda bir yıl içinde binlerce soru sorulur.

Bir arkadaşım ifade etti; 1954 ten 1957 yılına kadar, C. H. Partisi mebusları tarafından so-

rulmuş ve burada müzakere edilmiş olan sözlü soruların yekûnu sadece 96 dan ibarettir dedi. (Soldan, doğru değil, sesleri) Hesabını siz yaparsınız.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin haftada 3 gün toplanmasına mukabil İngiltere'de parlamento daha sık toplanır. Fransız parlamentosundan çok bahsetti Behzat Bilgin arkadaşım. Her halde Fransız İçtüzüğü'nün toplantı günlerini alâkadar eden maddesini de okumuş olmalıdır. Orada parlamento bizde olduğu gibi 3 gün öğleden sonra toplanmaz. Ayrıca Salı günleri de, öğleden evvel ve öğleden sonra olmak üzere, iki de fa toplanır.

Arkadaşlarım, hesaba vurduğumuzda sözlü soruların müzakere ve münakaşası için oldukça az zamanın ayrıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisini haftada bir gün daha toplarsak ve bu suretle millet temsilcilerinin murakabe hakkını kullanmak için verdikleri sözlü soruları o gün müzakere edersek, bu hakkı tahdidetmekten daha iyi bir yola gitmiş olmaz mıyız, arkadaşlar? (Sağdan, alkışlar.) Soruların vakit aldığından mı şikâyet ediyoruz? İngiltere'de, Fransa'da olduğu kadar sık toplanalım, o halde.

Getiriyor teklifte sözlü soru müessesesinin, müddet tahdidi dışında hiçbir şekilde tahdide tâbi olmadığını ifade eden Sebati Ataman arkadaşımıza, İçtüzük teklifinin son derece tehlikeli telâkki ettiğimiz iki hükmünü hatırlatmak isterim. Birincisi; Vekilin «Menafii umumiye ile alâkalı olduğu için sözlü soruya cevap vermiyorum» diyerek soruya cevap vermemesidir. İkincisi şudur: Vekil iki celse bulunmaz veya cevap vermezse, soru sahibi üçüncü celsede سوالini istizaha çevirebilir. Bu hüküm ilk bakışta, Fransa'dan iktibas edilmiş fevkalâde demokratik bir hüküm hissini uyandırmakta işe de, aslında bir tehlike ihtiva etmektedir. Fransa'da vekil iki celse bulunmaz veya cevap vermezse, mebus derhal o celsede سوالinin istizaha kalbini talebedebilir. Fakat bunu yapan mebus yine İçtüzüğe göre, istizah takriiriyle ilgili olarak söz alabilir, müzakere açılır.

Arkadaşlarım, müzakere açılması demek, vekili o mevzuda bir mebusla karşı karşıya bırakmak yerine, birçok mebuslarla karşı karşıya bırakmak demektir. Yani vekil iki celse cevap vermediği takdirde suale nazaran daha şumullü bir murakabe ile karşı karşıya gelir.

Biz bunu tercüme ediyoruz; gûya ileri bir adım atıyoruz. Aslında, suale cevap vermeye mecbur ikne, vekil bir celse gelmiyor, ikinci celsede yine gelmiyor; üçüncü celsede müzakeresiz reye başvuluyor. Gensoru açılması talebinin müzakeresiz reye vaz'ına dair olan bugünkü Tüzük hükmüne, yani hem sizin grupunuzun, hem de bizim grupun şikâyet ettiği hükme göre, müzakeresiz reye başvuruluyor. Neticede, bakıyoruz, sual konusu mesele hakkında ne efkârı umumiye, ne de Büyük Meclis bir tek kelime duymadan ve mevzu hiçbir şekilde müzakere edilmeden takrir reddediliyor. İşte, teklifin getirdiği sözde demokratik yenilik budur. Bu ileriye doğru atılmış bir adım değildir. Bakan, menafii umumiye'yi zikretmek inkâmına sığmamıyacağı hallerde, bu yeni hükümden faydalanacaktır: Sadece sual okunduğu sırada iki celse koridora çıkmak suretiyle suali cevaplandırmamak için açık kapı bulacaktır. Çünkü istizah müessesesi bizde başka türlü işler, Fransa'da başka türlü işler.

Muhterem arkadaşlar, istizah takririnin müzakere mevzuu dahi edilmeksizin reye vaz'ı hakkındaki hüküm 1293 Kanunî Esasisi zamanında yapılmış olan Nizamnamei Dahiliye konmuştu. O zaman münakaşa, murakabe ve tenkid mefhumları yer etmemişti. 1908 Meşrutiyetinde, Anayasa değiştirilirken, Dahili Nizamnamenin bu hükmü de değiştirilmek istendi. Fakat her nedense değiştirilmesine muvafak olunamadı. 1927 de bugün mer'î olan Dahili Nizamname yapılırken, bu hüküm saltanat devri Nizamnamesinden aynen Cumhuriyet devri Nizamnamesine aktarılmıştır. Fakat arkadaşlar, çok partili rejime girdikten sonra, Barutçu arkadaşımızın da ifade ettiği gibi mebus artık bir tek grupun mebusu olmak durumundan çıkmıştır. Siyasi münakaşalar partilerarası mahiyet taşımaya başladıktan sonra, müzakeresiz, reye başvurma'nın amelî ve fiilî neticesi şu olmaktadır: Gensoru talebi, iktidar partisinin Meclis Grubunda bir disiplin kararına, önceden alınmış bir karara bağlanmaktadır. Bu suretle, Türkiye Büyük Millet Meclisinde hiçbir münakaşa yapılmadan, peşinen reddedilmektedir. 1950 senesinden bu yana, gensoru müessesesi fiilen işlemiş midir, arkadaşlar?

İngiltere'den misal getiren ve sözlü soruların saatleri, dakikaları üzerinde mütalâa be-

yan eden arkadaşların, İngiltere’de sık sık umumi müzakerelerin açıldığını da bilmeleri icabeder. Türkiye’de ise, Kore harbi münasebetye verilmiş bir gensoru talebinin müzakeresi dışında, yedi senede ne iç, ne de dış politika konularında bir tek gensorunun müzakere edilmesine imkân hâsıl olmamıştır. «İstizah müessesini işler hale getirmek için teklifte bulundu-nuz mu, amelî teklif getirmedi-niz» diyen Demokrat Partili arkadaşlara, 1953 senesinde Trabzon Mebusu Faik Ahmed Barutçu ve iki arkadaşının yaptıkları teklifi hatırlatırım. Faik Ahmed Barutçu ve iki arkadaşının yaptıkları İçtüzük tadil teklifi. Bu teklif hem soru müessesesini, hakikaten çığırından çıkmış olan soru müessesesini yeniden mecrasına sokmak için bazı lüzumlu tahdit hükümleri getirmekte; hem de gensoru imkânını açmak suretiyle Meclis murakabesinin hakkiyle işlemlerini sağlayacak yenilikleri ihtiva etmekte idi. Maalesef kabul olunmadı. Binaenaleyh «teklif getirdiniz mi?» ithamının muhalefete yapılmaması lâzımdır.

Geçen Devrede, Turan Güneş arkadaşımızın hem soru ve hem de gensoruyu ilgilendiren bir İçtüzük tadil teklifi de Anayasa Komisyonuna havale edilmişti. (Soldan, düştü, düştü sesleri)

Esefle belirtmeye mecburuz ki arkadaşlar, iktidarın görüşünü aksettiren bu gibi hürriyet kısıtı teklifler büyük bir süratle Anayasa Komisyonunda müzakere edilebilmekte ve iki gün içinde, kifayeti müzakere takrirleriyle, çabucak neticeye bağlanmaktadır. Buna mukabil geçen Devrelerde muhalefet tarafından verilmiş olan teklifler uzun zaman bir türlü gün ışığı göremiyerek, müzakere imkânı dahi bulunamıyarak, kadük olmuştur. Bu teklifler kadük olmasaydı, şimdiye kadar belki de gensoru meselesi halledilmiş olacaktı ve belki de bugün kıymetli vakitlerinizi, Meclisin kıymetli vakitlerini başka me-vzularda kullanacaktık.

Büyük bir ehemmiyet taşıyan ve Anayasa prensipleriyle doğrudan doğruya ilgili bulunan başka bir konuya, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünün masuniyeti ve burada söylenmiş olan sözlerin matbuatça neşri konusuna geçiyorum. Demokrat Parti Meclis Grubu adına konuşan arkadaşım tarafından bu kürsüde ifade edilmiştir ki; mevcut İçtüzük tadil teklifi hiçbir zaman Anayasanın 17 nci maddesinin birinci fıkrasını ilgilendirmemektedir. «Nereden çıkardı-

nız bunu?.. Teklifte 17 nci madde ile alâkalı bir harf var mıdır?» dedi. Daha sonra konuşan Behzat Bilgin arkadaşımız ise, geldi buraya, uzun uzadıya teklifin; Anayasanın 17 nci maddesiyle ilgili olduğunu ve fakat 17 nci maddenin şu şu şekilde anlaşılması lâzımgeldiğini ifade ve iddia etti. Acaba komisyon sözcüsü, arkadaşımız Behzat Bilgin’in, tadilin 17 nci madde ile ilgili olduğuna dair beyanatına mı iştirak etmektedir, yoksa Sebati Ataman arkadaşımızın bu kanun teklifinin 17 nci maddenin birinci fıkrası ile asla ve kat’a alâkası bulunmadığı şeklindeki kanaatine mi katılmaktadır?.. Bu hakikaten çok ehemmiyetli bir husustur. Komisyon sözcüsü arkadaşımız lütfen gelsinler, söylesinler, zapta geçsin; 17 nci madde hakikaten son harfine kadar metni ve ruhu ile mahfuz mudur? Yoksa 17 nci madde ile ilgili ve ona aykırı bir teklif karşısında mıyız?

Arkadaşlarım, hatırlıyacaksınız, 17 nci madde ile ilgili son derece mühim bir dâva bu memlekette görülmüş ve karara bağlanmıştır.

17 nci maddenin 1 nci fıkrasının ne şekilde anlaşılması lâzımgeldiği hakkında, yabancı memleketlerin Anayasa hükümlerini bu kürsüye getirdi, Behzat Bey arkadaşımız. Arkadaşlar, biz burada Dahilî Nizamnameyi tadil ediyoruz. Yoksa Finlandiya Anayasası şöyledir, İsveç Anayasası böyle der, Amerikan Anayasasında şöyle bir hüküm vardır, diyerek, 17 nci maddemizin dünyamın diğer anayasalarından ayrı ve farklı olduğunu ileri sürerek, Anayasamızın 17 nci maddesini değiştirmiyoruz. Behzat Bey arkadaşımız, sanki Anayasa tadili bahis konusu imiş gibi 17 nci maddeyi değiştiriyor. Başka memleketlerde bizim 17 nci maddeden daha kayıtlıyı, daha sıkı hükümler vardır diyor.

Arkadaşlar, bizim 17 nci maddemiz mahfuzdur. Bunu değiştiremeyiz. İçtüzükle 17 nci maddenin kılına bile dokunamayız. O halde lütfet-sinler, başka memleketlerin bizim 17 nci madde-den ayrı olan Anayasa hükümlerine istinad-etmesinler. Bizim 17 nci maddenin hükmüne aynen riayet ve hürmet etsinler. 17 nci maddeyi ihlâl edici hiçbir mütalâa serd etmesinler. Eğer 17 nci madde ile alâkalı içtihat arıyorsak, yabancı memleketlerin anayasalarındaki, hükümler, bizim ana rehberimiz olamaz. 17 nci maddenin nasıl anlaşılmalı lâzımgeldiği hususunda, bu memleketin en salâhiyetli kaza organlarından sâdir olmuş içtihatlar vardır.

1947 - 1948 de Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan Menderes'in, Büyük Millet Meclisinin mânevi şahsiyetini tahkir mahiyetinde olan ve Mecliste söylenip bir parti kongresinde tekrarlanan sözlerini, sekiz gazete neşrettikleri için, 8 gazeteci, bu arada Sayın Samet Ağaoğlu arkadaşımız hakkında dâva açılıyor. Büyük Millet Meclisinin meşruiyetini reddedici mahiyette olmak üzere Adnan Menderes tarafından telâffuz edilmiş olan sözleri gazetesinde yayımladıkları için mahkemeye sevk ediliyorlar. İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği beraat kararı savcılık tarafından temyiz ediliyor. Temyiz Mahkemesinin I ncı Ceza Dairesi 31 . XII . 1948 tarih, 407/2583 karar sayılı içtihadıyla, bakınız, yalnız bu kürsünün masuniyeti hakkında değil, bu kürsüden söylenenlerin gazetelerde neşri hakkında da nasıl karar veriyor : Gerek Büyük Millet Meclisinde, gerekse hariçte vâkı olan beyanından dolayı mesul bulunmayan bir milletvekilinin suç konusu teşkil eden cümleleri de ihtiva eden beyanatını gazetelerinde, şahsi hiçbir mütalâa serd etmeksizin, aynen unumi efkâra arz etmelerinin suç olmayacağından....» (Sağdan bravo, sesleri ve alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, demokratik hayata yeni girdiğimiz o senelerde, bu kürsüdeki her hangi bir sözünden dolayı milletvekilinin mesul tutulması şöyle dursun bir mebus tarafından Mecliste söylenmiş, daha sonra bir kongrede tekrarlanmış olan ve Büyük Millet Meclisinin meşruiyetini ret suçunu teşkil eden sözleri gazetelerinde aynen yazdıkları için gazetecilerin bile mesul . olmayacakları içtihat ediliyor.

Çünkü milletvekili Meclisteki hiçbir sözünden ve bunların tekrarından mesul değildir. Onun sözlerini hâkimiyetin asıl sahibi olan millete, umumi efkâra nakletmekle mükellef olan gazetecilerin de elbette mesul olmaması lâzımdır deniyor. İşte demokratik görüş budur, işte demokratik içtihat budur. İşte demokrat memleketlerde câri olan usul budur!.. Behzat Bilgin arkadaşımızın bu kürsüde, Batıdan örnekler gösteriyorum diye ortaya attığı birtakım hilâfî hakikat iddialar değildir, arkadaşlar!.. (Sağdan bravo sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar; eğer teşriî ademinemesuliyet bahsinde Behzat Bilgin arkadaşımızın bugün burada müdafaa ettiği görüş kabul edilseydi ve

teşriî masuniyet müessesesi İçtüzük tadil teklifiyle verilmek istenen şekle 1948 senesinde girmiş olsaydı, ne olurdu bilir misiniz? Bugün ne Adnan Menderes, ne Samet Ağaoğlu milletvekili dahi olamazlardı. Çünkü bahis konusu fiil ağır cezalı olduğundan, milletvekili olmak vasfını, inkânını dahi kaybederlerdi. Sayın Samet Ağaoğlu mebus namzedi olarak 1950 senesinde seçime iştirak etmek imkânını Behzat Bilgin arkadaşımızın mütalâasına benzer antidemokratik fikirlerin 1948 yılında iltifat görmemesine borçludur. Anayasayı değiştirmiyoruz, hürriyetleri kısmıyoruz, eskiden mer'î olan hükümler ne ise yine onları muhafaza ediyoruz, diyorlar. Nasıl muhafaza ediyorlar? 1948 ile bugün arasındaki farka bakınız, gittiğimiz istikamete bakınız. Hakikatleri açıkça ortaya vaz'edelim, açıkça konuşalım. Belki buna rağmen yine o istikamete gidersiniz. Fakat bu kürsüye çıkıp, hakikate uymayan kaynaklardan bahsederek Yüksek Meclisi işfale çalışmak doğru olmaz (Sağdan alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım; parlâmentoda bir mebusun sarf edeceği sözlerin asla mesuliyet konusu olamayacağı hususundaki fikirler o derece açık bir zaruretin neticesidir ki, bunları tekrar etmeye hakikaten ihtiyaç duymıyaktım, eğer benden evvel konuşan arkadaşım bâzı «iluhî» mütalâalar serd etmemiş olsalardı. Sayın Behzat Bilgin'in fikirlerine cevap veriyorum, fikirleriyle meşgulüm, yoksa şahsını tanımam.

Behzat Bilgin arkadaşımız dediler ki, Finlândiya Anayasasında şöyle hükümler vardır. İsveç ve Finlândiya anayasaları hakikaten bâzı istisnai hükümler ihtiva eder. Ama, kala kala, bütün dünyada mehz olarak bunlar mı kaldı?

Bahsettikleri Finlândiya Anayasasına göre, milletvekillerinin teşriî masuniyetlerinin kaldırılması için parlâmento mürettep âzasının altıda beşinin reyi lâzımdır. Arkadaşlar, bu memlekette nispî temsilin cari olduğu da malûmdur. Nispî temsil usulünün kullanılması demek, hiçbir partinin, hattâ hiçbir ekseriyet koalisyonunun, kolay kolay parlâmentonun altıda beşi kadar sandalyaya sahibolamaması demektir. Bir mebusun teşriî masuniyetinin kaldırılması ancak kendi mensubolduğu tarafın diğer grupla el ele vermesi halinde mümkündür. Mehz olarak Finlândiya Anayasasını öne sürersin de, orada bir de altıda beş kaydı vardır, onu niye

söylemezsin? (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Niçin söylemezsin? Neden orada nispi temsil olduğunu ilâve etmezsin?...

Arkadaşlarım; Behzat Bilgin arkadaşımızın, hakikaten son derece büyük bir hayretle ve elemle dinlediğim bir kukuki mütalâa daha serd ettiler. Bir milletvekili, bu kürsüye çıkıp, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği bir kanun için «Anayasaya aykırıdır» diyememiş. Arkadaşım acaba Demokrat Parti Hükümetlerinin programlarını da mı hiç okumamıştır? Birinci Adnan Menderes Hükümetinin programında antidemokratik ve Anayasaya aykırı kanunlardan bahis vardır. İkinci Adnan Menderes Hükümetinin programında keza. Bırakınız bir milletvekilinin bu kürsüde «Bu kanun Anayasaya aykırıdır.» demesini, bırakınız Demokrat Parti mebuslarının bu kürsüde binlerce defa söyledikleri bu mâsum sözü, 1946 ile 1950 arasında Sayın Celâl Bayar şöyle demişti: «Memleketimizde Anayasaya aykırı bâzı kanunlar vardır. Bu kanunları milletin mukaddes ayakları ile tekmeliyeceğiz.» Hem de Bayar bu sözleri Meclis kürsüsünde değil, miting meydanında söylemiştir!...

Bu kürsüde bir mebus, «Bu kanun Anayasaya aykırıdır.» diyemezse, Millî hâkimiyet kürsüsünün hürriyetini ne hale getirmek istiyor Bersat Bilgin? Böyle bir geriliğe ne Anayasa müsaittir, ne de sizin hukuk anlayışınız müsaittir. Buna elbette müsaade etmiyeceksiniz arkadaşlar. (Sağdan bravo sesleri, alkışlar.)

Milletvekilinin Meclis dâhilinde söylediği sözlerden dolayı mutlak mesuliyetsizliği prensibi, çok eski bir prensiptir. Müstebit kırılların Avam Kamarasında kendilerini şiddetle tenkideden mebusları ikide birde Londra Kalesine hapis etmelerinin önüne geçmek için, 1688 ihtilâlinin muvaffak olmasından hemen sonra kabul edilmiş bir hukuk prensibidir. Bu prensip demokrasinin beşiği olan İngiltere'den ihtilâl Fransasına ve daha sonra demokrasiyi kabul etmiş olan bütün memleketlere yayılmıştır. Demokrasiyi kabul etmiş olan diyorum. Demir perde gerisindeki Bulgaristan'ın son Anayasasının 29 neu maddesini okuyayım: Komünizmin pençesindeki Bulgaristan'ın. (Soldan, «pek meraklısındır bunlara» sesleri) Orada hürriyet yoktur, orada Anayasa maddeleri ölü maddelerdir. Ta-

mamen fiili kıymetten mahrum hükümlerdir, kâğıt üstünde kalan teminattır. Elbette, bir siyasi ilimler mensubu olarak, bu hükümlerin orada ameli bir değer taşıdığını iddia etmek aklından geçmez. Bu cihetlerin defalarca yazılarımda belirtilmiş naçiz bir arkadaşımın olarak, yalnız şunu anlatmak istiyorum. Behzat Bilgin arkadaşımızın görüşü maazallah kabule mazhar olsa bile, Türkiye'miz o memleketlerin durumuna asla düşmez ve düşmiyecektir de. (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar;) sadece şu hakikatı belirtmek için arz ediyorum; Meclis dâhilindeki sözlerden dolayı mesuliyetsizlik prensibi öyle bir mantığın icabıdır ki, hakikatte bir faydası olmadığı halde, Bulgaristan gibi memleketler bile, bunu anayasalarına koymaya mecbur olmuşlardır. Milletvekilleri Sobranya'daki sözlerinden ve kullandıkları oylardan dolayı cezai mesuliyete mâruz değildirler) Hüküm mutlaktır.

Libya. Düne kadar bizim ve sonra da İtalya'nın idaresinde olan bir memleket. Son kabul ettiği Anayasanın 124 nü maddesi :

(Parlamento üyeleri, içtüzük hükümleri mahfuz kalmak şartıyla Meclis veya parlamento komisyonları önündeki sözlerinden dolayı muahaze ve takibedilemezler.) Ama içtüzük hükümleri mahfuz kalmak şartıyla. Bunun mânası açık. Meclis dâhilinde suç teşkil edecek sözler söyleyenlere disiplin cezaları verilebilir, ama cezai takibat yapılamaz. Bizim gibi binlerce senelik tarih yaratan milletler değil; millet vasfını daha yeni kazanmış olan Libyalılar bile anayasalarına bu hükmü koymuşlardır.

Filipinler. Düne kadar Amerika'nın müstemlekesi olan, düne kadar ikinci sınıf insanlar ülkesi diye bakılan Filipinler Anayasasının 15 nci kesimi: «Her iki Mecliste iradettiği nutuklardan veya öne sürdüğü fikirlerden dolayı milletvekili hiçbir makam tarafından sorguya çekilemez. Anayasaların Mecliste söyledikleri sözlerden dolayı milletvekillerinin mutlak masuniyetten istifade edeceklerine dair hüküm koymamış olan memleketler de var. Bunlara dair bir şey söylemiyorum, hangileri olduğunu siz kolayca tahmin edersiniz. Belli memleketler dışında, en geri ve en yeni milletler bile bu prensibe anayasalarında yer vermişlerdir. Meselâ, Afganistan Anayasası madde 31. Meselâ İsrail Anayasası madde 35. Meclis dâhilinde söylediği sözlerden ve verdiği oylardan, Meclis dışında resmî sıfat-

la beyan ettiği mütalâalardan dolayı bir milletvekili hakkında kanuni muameleye tevessül olunamaz.» arkadaşlarım.

Dahası var. On yedinci maddemizi mânalan-dırmak ve bunun nasıl bir ihtiyaca tekabül ettiğini anlamak için Finlândiya'dan, şuradan, buradan, hakikatin bir tarafını göstererek misal getirmeye hacet yok. Türk Anayasasının on yedinci maddesi, bu sakaf altında, Büyük Millet Meclisinde, müzakere edildiği sırada Türk mebusları tarafından serd edilmiş fikirlere atfı nazar edelim :

Konya Mebusu Refik Bey... Her halde şimdi ki Refik Koraltan, değil mi? (Evet sesleri). Çünkü ben o devre yetişmedim. 1924 te Anayasanın müzakeresi sırasında, 17 nci madde hakkında bakınız ne diyordu: Bir mebusun «bu kürsüyü muallâda» söylediği sözlerden dolayı mutlak masuniyetten istifade edeceğini ifade ediyordu. Feridun Fikri'ler, Abdullah Azmi'ler ve başkaları da... 1924 te, Meclise sunulan Anayasa tasarısının on yedinci maddesi, elimizdeki metinden de çok daha şümüllü idi. «Milletvekillerinin yalnız Meclis dâhilinde değil, Meclis haricinde vâkı olacak her türlü beyan ve mütalâalarından dolayı mesul tutulmaları imkânsızdır.» yolunda idi.

Elbette, milletvekillerinin yalnız Meclis dâhilinde değil, fakat Meclis dışında dahi söyliycekleri her türlü sözden dolayı mesul tutulmaları fikri şayanı kabul olamazdı. Onun içindir ki, Refik Koraltan dâhil olduğu halde, birçok mebuslar, Meclis dışında söylenen sözler bakımından projeyi tenkid ettiler, fakat Refik Beyin o günkü tâbiriyle, bu «kürsüyü muallâda» söylediği sözlerden milletvekilini mesul tutmak kimsenin hatırından geçmedi. 1924 - 1957. Tam 33 sene sonra, Behzat Bilgin arkadaşım, Konya Mebusu Refik Beyin, Feridun Fikri Beyin ve Abdullah Azmi Efendinin görüşlerini reddedip, en geri memleketlerde raslanmıyacak bir fikri savunuyor.

Arkadaşlarım, bunu bu memlekete reva görmiyelim. Allah Lillâh aşkına, bu geri gidiş «dur» diyelim. (Sağdan: Bravo sesleri, alkışlar)

Aziz ve muhterem arkadaşlarım, elimizdeki İktüzüğün, yalnız Meclis dâhilindeki çalışmalarını değil, fakat Meclis dışındaki birtakım faaliyetleri de basıcı bir mahiyet taşıdığı açıktır. Meselâ, Anayasamızın teminatı altında olan basın

hürriyetiyle ilgili birtakım tahditler getirmektedir. Anayasa Encümeninde müdafaa etmiş olduğum bir fikri, bir defa da Muhterem Heyetinize arz etmeyi ifası zaruri bir vazife telâkki etmekteyim. İktüzük bir kanun değildir. Adı üstünde, bir Dahilî Nizamnamedir. 232 nci maddesi açıkça belirtir ki, bu Dahilî Nizamname ilâna tâbi değildir. İlân edilmeden yürürlüğe girer. Bir defa müzakere olunur. Kanunların müzakeresine uygun olarak Büyük Millet Meclisinde müzakere ve intacedilir. Bu son fıkranın mefhumu muhafilinden anlaşılan şey şudur: Bu Nizamname bir kanun değildir. Ama kanunların tâbi olduğu usule göre müzakere olunur. Kanun olsaydı, elbette «kanunların tâbi olduğu usule göre müzakere olunur.» diye istisnai ve ayrı bir hüküm sevk etmeye ihtiyaç görülmezdi.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 35 nci maddesi gayet açıktır. Bu madde; «Kanunlar Reisi-cumhur tarafından 10 gün zarfında ilân olunur.» der. Şu halde, Anayasanın 35 nci maddesinin sarahatine göre, Reisi-cumhur tarafından ilân edilmeyen bir metin kanun sayılamaz.

Yine Anayasanın matbuat hürriyetiyle ilgili maddesi der ki: Matbuat hürriyeti ancak kanunla takyidedilir. Arkadaşlarımız belki diyecekler ki; matbuat hürriyetini biz İktüzükle tahdit ve takyidetmiyoruz, sadece kanunların koymuş olduğu bâzı tahdit ve takyitlere atıf yapmakla iktifa ediyoruz.

Fakat arkadaşlarım, Meclis müzakerelerinin aleniyeti prensibinin altında yatan mantık ve zaruret şudur: Bu Mecliste konuşulan hususlar milletçe tam mânasiyle malûm olmalıdır.

Yabancı memleketlerde buna benzer hükümler vardır, buyuruyorlar. Behzat Bilgin arkadaşımız, «Meclis müzakerelerinin hüsnüniyetle neşri lâzımdır, Fransız Anayasasında böyle bir hüküm vardır.» dedi. Fransız Anayasasında böyle bir hüküm yoktur, varsa gelip gösterebilir. (Sağdan, gülüşmeler ve bravo sesleri) Gerçi bu yolda içtihatlar vardır. Hakikaten, ifade ettikleri mâna ve mealde bir hüküm Fransız Basın Kanununda mevcuttur. Ama, arkadaşlarım, Meclis müzakerelerinin iyi niyetle neşredilmesi kaidesi başka şeydir; umumi hükümlere göre suç teşkil eden her hangi bir söz Meclis kürsüsünde söylenmiş olsa bile bunun matbuata intikal etmemesi başka bir şeydir.

Eğer hakikaten komisyon da Behzat Bey arkadaşımız gibi düşünüyor ve İktüzüğe eklenmek istenen fıkra, sadece Fransa'daki bu ihtihadın, bu hükmün aynen kabul ve tekrarı mânasınadır diyorsa, bunu lûtfen gelsinler, buradan ifade buyursunlar. O zaman bâzı endişelerden biraz daha uzak olacağız.

Endişelerimiz nereden geliyor, arz edeyim : Bugünkü Matbuat kanunlarımızın durumu, bizim gibi hür âleme mensup memleketlerin Matbuat kanunları ile mukayese edilmedikçe, getirilmiş olan tahdidin ne kadar şümüllü ve ne kadar tehlikeli olduğunu anlamaya imkân yoktur. Daha evvel bu kürsüden arz etmek fırsatını bulmuş olduğum gibi, bugün bir bakan veya memur hakkında suizannı davet edebilecek neşriyattan dolayı bir seneden 4, 5 seneye kadar hapis cezası verilebilmektedir. Arkadaşlar, Fransa İktüzüğünde, elimizdeki teklif tekine benzer bir tahdit olmadığı gibi, orada bir bakan hakkında suizannı davet etmek de suç teşkil etmez. Halbuki, bizde, bu kürsüden bir bakanı şiddetle tenkid etmek, hattâ bir bakanın vazifesinin ehli olmadığını söylemek o bakan hakkında «Suizannı davet edici» mahiyette bir suç sayılabilir ve bu kadar mâsum bir sözü dahi suz telâkki ederek neşretmekten çekinecek bir basın mensubu belki de bulunabilir.

Bizce, İktüzükle matbuat hürriyetini kısıtmaya çalışmak, Anayasanın, Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur, prensibini ihlâl etmek olur.

Fakat bu gayret yine de beyhude bir gayrettir. Bizim hukuki kanaatimiz odur ki; Adnan Menderes, Samet Ağaoğlu hakkında verilmiş olan 1 nci Ceza Dairesinin, biraz önce arz ettiğim ihtihat Anayasaya ve hukukun ana prensiplerine dayanmaktadır. Çünkü Anayasa İktüzükle değiştirilemez. Bu itibarla, bir İktüzük tadiliyle basın hürriyetini daraltmak gayreti asla muvaffak olmayacaktır. Zira Anayasaya aykırı bir kanun şöyle dursun, Anayasaya aykırı bir nizamnameyle karşı karşıyayız.

Bu Nizamname bu çatı altında mer'idir. Bu Nizamname Meclisin dahili çalışmalarını tanzim için konmuştur. Belki bizim bu husustaki mütalâlarımız makbul tutulmayabilir. Fakat yine bu kürsüde, 1950 senesinden evvel, İktüzük hakkında Demokrat Parti mebusları tarafından

serd edilmiş olan şu mütalâaları okursak, niçin ancak, kanuni hükümlerle sınırlanabilecek bir hürriyeti İktüzükle tahdide imkân olmadığını daha açıkça ifade etmiş oluruz.

Sene 1947. Demokrat Parti Grupundan Osman Nuri Köni şöyle diyor :

«Tüzük, Büyük Millet Meclisince muta olan bir tütüktür, bizim için belki kanun hükmündedir, fakat Meclis haricinde asla kanun hükmünde değildir, belki bir nizamname hükmünde bile değildir. Bu, bir meclis ailesi için yapılmıştır, hattâ tüzük ilân dahi edilmez, malûmuâliniz tüzük ilân olunmadan mer'idir. Fakat kanunlar ilân olunur. Kanunların ilânı ve neşri hakkında bir kanun vardır... v.s.» Daha aşağıda devam ediyor : «Ancak, kanun muta olur. Nizamname ancak bizim için mer'idir. Nizamnameye bir hüküm dahi koyarsak bu aharı asla müteessir etmez, edemez.»

D. P. li Yusuf Kemal Tengirşenk'in 1947 deki fikrini de arz edeyim : O. Nuri Köni, Temyiz Mahkemesi âzalığından, hattâ reisliğinden gelmiştir. Yanılmıyorsam Yusuf Kemal Tengirşenk de Adalet Bakanlığı yapmıştır. Demek ki, iki tecrübeli hukukçunun görüşlerini arz ediyorum. Belki bu şekilde Demokrat Partiye mensup arkadaşlar, bu naçiz arkadaşımızın mütalâalarına da itimat buyururlar. Tengirşenk'e göre : «İktüzük hükümleri neşir ve ilân olunmaz. İlân olursa bile hiç kimseyi takyit etmez. Yalnız bizim kendimizi takyit eder.»

Enteresan bir istitrat olarak arz edeyim : Yine 1947 de, bu konuda cereyan eden müzakereler sırasında, Meclis gruplarının sayısı ile alakalı şayanı dikkat bir mütalâa da serdedilmiş. Osman Nuri Köni soruyor : «Gruptan maksudunuz nedir, lâakal kaç kişi olmalıdır. 2 mi, 3 mü, 5 mi? Esbabı mucibede hiçbir kayıt yoktur.» Buna cevap verilmemiş. Verilmediğine göre 2, 3 veya 5 kişiden ibaret olsa bile grup teşkil etmek mânasını çıkarmaya elbette müsait. Bunu bir teferruat olarak arz ediyorum. Ayrıca, 1947 müzakerelerinde, Yusuf Kemal, muhalefetten de reisvekili seçmek lâzım demiş. Osman Nuri Köni ise ; «Bu İç Tüzük tadili işi bir parti işi değildir, oturalım hep beraber tetkik edelim, inceleyelim, günlerce, aylarca üstünde duralım, hakikaten Meclis çalışmalarını düzenliyecek, demokratik rejime uygun bir İç Tüzük tadilini hep beraber yapalım», demiştir.

NECDET İNCEKARA (İzmir) — O zaman Halk Partisi vermiş mi?

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Cumhuriyet Halk Partisi hiç değilse o zaman muhaliflerine grup teşkil etme hakkını tanımıştır. Grup sözcülerine sıraya tâbi olmadan söz alabilme hakkı tanımıştır.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Cumhuriyet Halk Parti ne hakkı tanımış?...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — 1947 de Halk Partisinin muhalefete tanıdığı hakkı muhafaza eden bir önerge veriyoruz. Murad Âli Bey ona el kaldırsın. O zaman müdahalesinde haklı görürüm. Ama takririmizin aleyhinde; İç Tüzük teklifinin lehinde beyaz oy verirse, o zaman müdahalesinin pek yersiz olduğunu ifade etmek mecburiyetini haklı olarak hissederim.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon) — Sizi alâ kadar etmez.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Gelelim neşir meselesinin bir başka cephesine;

Arkadaşlarım; İç Tüzük tadil teklifi aslâ Anayasaya aykırı değildir, diyorlar. Peki; «harfiyyen» kelimesi ne ifade eder? Söyleyiniz, lûtfen ne ifade eder? Mantıkan ve lûgavi mânâsiyle, bu kelimeden burada telâffuz edilmiş olan her sözün zapta geçmesi anlaşılır. Halbuki; şu tâdil teklifiyle burada sarf edilmiş sözlerin zabıttan çıkarılabilmesi imkânı kabul edilmektedir. Zabıttan çıkarmak demek, harfiyen zabıt neşrine mâni olmak ve Anayasanın pek sarıh, hiçbir şekilde iki tefsire müsait olmayan bir hükmünün ihlâli demektir. Arkadaşlarım pek iyi hatırlıyacaktırlar. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanununun müzakeresi sırasında, zabıttan çıkarmak meselesi bahis mevzuu olduğunda, bunun anayasaya aykırı olduğunu; Anayasanın, zabıtlar harfiyyen neşrolunur, hükmü gereğince böyle bir takriri reye koymak imkânının bulunmadığını Sayın Reisvekili, belirtmişti.

Yine 1957 bütçesi müzakere edilirken, Ekrem Alican arkadaşımızın bu kürsüde söylediği bir sözü zabıttan çıkarmak için teklif vâkı olmadı mı? Hattâ Başvekil bu kürsüde, mezkûr sözlerin zabıttan çıkarılması lehinde ısrarla konuştuğu halde, o zamanki, Reisvekili İhsan Bağ; «Bu teklif Anayasaya aykırıdır,

Anayasa zabıtların harfiyen neşrini emreder, bunu reye vaz'edemem» demedi mi? Sebâti Ataman arkadaşım niçin bu noktaya bihakkin temas etmiyor?

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Ettim.

REİS — Devam buyurun, efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) —

Şimdi birkaç kelime ile teşriî masuniyet meselesine de temas etmek isterim. Arkadaşlar; teşriî masuniyet millet temsilcilerinin icranın mürakabesini hakkiyle yapabilmeleri için kabul edilmiş bir müessesedir. Elbette, mebusun dışardaki her fiil ve hareketi bu kürsüde veya Meclis komisyonlarında söylenmiş bir söz gibi mutlak mesuliyetsizlikten faydalanamaz. Milletvekillerinin bâzı fiil ve hareketlerinden dolayı teşriî masuniyetinin kaldırılması bir zarurettir. Müsaadenizle teşriî masuniyetle mutlak dokunulmazlık arasındaki farkı çok iyi belirten ve Anayasanın 17 nci maddesinin ne şekilde anlaşılması icabettiğini izah eden, çok muhterem âlim, Muhterem Hocam Tahir Taner'den birkaç cümle nakledeyim. O Tahir Taner ki, yalnız bana değil, yalnız aranızda gördüğüm ve tanıdığım Hukuk Fakülteli, Mülkiyeli arkadaşlara değil, bütün hukukçulara ders vermiştir; eserleriyle hukukçu arkadaşları irşadetmiştir. Tahir Taner hocamız bakınız 17 nci madde hakkında ne diyor : «Bir milletvekilinin Meclis dâhilinde, yani Umumi Heyette veya komisyonlarda söylediği sözlerde nutuklarda, verdiği reyler ve önergelerde, okuduğu evrakta kanunen suç sayılacak ve meselâ birisine hakaret mahiyetinde telâkki edilecek cümleler varsa, bundan dolayı; kendisine gönderilen ve içinde bir takriri hâvi ibareler bulunan bir yazıyı Meclis kürsüsünde veya komisyonda okusa bile yine cezai mesuliyeti yoktur; Umumi Heyette veya komisyonlarda söylediği sözleri sonradan hariçte tekrar etse, gazetelerde neşreylese yine mesul olmaz. Katî ve tam olan bu mesuliyetsizlik, yukarda da işaret ettiğimiz gibi, teşriî vazifenin istilzam ettiği tabii bir kaidedir. Söz hürriyeti hiçbir kayıt ile bağlı olmamalı, her milletvekili düşündüklerini, mütalâalarını, duygularını Mecliste söyleyebil-melidir; millî hâkimiyet ancak bu suretle tecelli eder; söz hürriyeti millî hâkimiyetin temelidir. Eğer milletvekillerinin Mecliste söyleyecekleri sözler suç sayılarak bundan dolayı mesuliyetleri ve cezalandırılmaları yoluna gidilirse, düşündük-

lerini, bildiklerini söylemekte tereddüt ederler, hattâ bundan çekinirler. Bu halde ise asıl gaye tamamıyla kaybolur.»

Böyle olmakla beraber, milletvekili bu kürsüden edep dışı, galiz, müstehcen sözler söyleyecek; hiçbir suretle disiplin takibatına mâruz kalmıyacak demek değildir. Tahir Taner ilâve ediyor :

«Böyle olmakla beraber, bir milletvekilinin bu katî ve tam dokunulmazlıktan istifade ederek Meclis kürsüsünden bir arkadaşına yahut milletvekili olmıyan ve hususiyle orada bulunmaması sebebiyle kendisini müdafaa edemeyecek olan bir kimseye karşı hakaretten kaçınması lâzımgelir. Her hangi bir masuniyetten istifade edenlerin, herkesten ziyade dikkatli bulunması icabeder. Diğer taraftan, bahsettiğimiz hâdiselerde, Meclisin İctüzüğü gereğince, lüzumunda disiplin tedbiri alınır.» (Soldan, tamaaam, sesleri)

Ama, arkadaşlar, Meclis İctüzüğü gereğince celseden çıkarmak gibi, maaş kat'ı gibi, şu veya bu gibi disiplin cezalarını vermek demek, asla Behzat Bilgin arkadaşımızın istediği gibi mutlak ve katî kürsü masuniyetinde en küçük ölçüde bir daraltma yaparak mebus hakkında ayrıca cezai takibat icrası demek değildir.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Teklifte bir daraltma var mı, onu söyle, bırak Behzat Bilgin'i. Daraltma yok.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Sebati Ataman arkadaşımız, Mecliste söylenen bilcümle sözler dolayısıyla mutlak ve katî dokunulmazlığı daraltmak yolunda en küçük bir adım dahi atılmadığını söylüyor. Bu esası oturduğu yerden tekrar ediyor. Bu hususta kendisiyle tamamen hemfikir olduğumuzu söylemeyi bir vazife bilirim. Yalnız rica ediyorum, şimdi okuduğum Tahir Taner'in ve Temyiz Birinci Ceza Dairesi'nin kararıyla tamamen mutabakat halinde olduklarını kürsüde de söylesinler; hiç olmazsa bu madde hakkında bizi biraz daha müsterih kılsınlar. Büyük bir ıstırap içinde, millî hâkimiyetin temelini ilgilendiren bir maddenin yıkılmak istendiğini düşünmenin ıstırapı içinde evlerimize gitmeyiz. Müsterih oluruz. Lütfen ifade etsinler. Biz şu kanaatteyiz : İctüzüğümüzdeki değişikliklerle on yedinci maddenin kılma dahi asla dokunulmayacağı kanaatindeyiz. Ama dokunulması yolunda beyhude bir gayret sarf edilmediğini

komisyon da ifade ederse büsbütün müsterih oluruz.

Meclis dışındaki fiillerden dolayı teşriî masuniyetin kaldırılmasına gelinece : O ayrı dâvadır. Milletvekillerinin, Meclis dışındaki fiillerinden ve sözlerinden dolayı gerektiği zaman takibedilmeleri lüzumunda elbette müttefikiz. Ama gerektiği zaman... Anayasanın müsaade ettiği hallerde..

Sebati Ataman arkadaşımız, bu hususta, öyle hissettim ki, Demokrat Parti Meclis Grupunda tasvibe mazhar olan bir izahta bulundular. Hakikaten, bir hukukçu sıfatıyla, enteresan bir noktaya temas etmiş olduklarını söylemeyi vazife bilirim.

On yedinci maddenin sonunda şöyle bir cümle vardır : «Bir mebusun intihabından evvel ve sonra aleyhine sâdır olmuş cezai bir hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına tâlik olunur.»

Arkadaşımız diyor ki, 17 nci maddeye 33 sene-den beri verilmiş olan mânâyı değiştirmek ve yeni bir tefsir tarzına gidip İctüzük tadil teklifi Anayasaya uygundur, diyebilmek için diyor ki : Mebus 12 ve 27 nci maddelere giren bir suç işlerse, esasen mahkûm olduğu zaman mebusluk sıfatı kalkar. Şu halde, eski tefsire sadık kalacak olursak, Anayasanın bu cümlesi mânasını kaybeder. Hiçbir zaman bu maddenin tatbik yeri olmaz. Mantıkan hiçbir ihtimal düşünülemez ki, şu fıkra tatbik edilsin. Çünkü 12 ve 27 nci maddeye göre teşriî masuniyeti kaldırılmış olan mebus mahkûm edildiği anda artık mebusluk sıfatı kalkacağından, hiçbir suretle cezanın infazının devre sonuna tehiri bahis konusu olmaz.

O halde şu cümleye bir tatbik yeri bulmadıkça, Anayasa vâzının abesle uğraştığını kabul etmek gerekir, demek istiyor.

(Sebati Ataman'a hitaben : Fikirlerinizi bilmem sadakatle hulâsa ve ifade edebildim mi?)

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Evet.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Şimdi bu cümle için bir tatbik yeri bulur ve söylersek, kabul edecekler midir ki, bu cümleye dayanarak kurmuş oldukları bina ve tefsir tarzı bütün ehemmiyetini kaybedecektir. Farzedelim ki, bir milletvekilinin teşriî masuniyeti, 12 nci maddeye giren bir suç işlediği isnadı ve kanaati ile kaldırılıyor. Milletvekili mahkeme huzuruna çıkıyor. Malûmuâliniz, teşriî masuniyet kaldırılırken kabul edilmiş olan suç tavsifini

mahkemelerin de aynen kabul etmeleri, yani mahkemelerin de Büyük Meclisin teşrii masuniyeti kaldırırken fiile izafe ettiği vasfı aynen benimsemeleri yolunda en küçük bir mecburiyet olamaz. Mahkemeler, işlenmiş olan fiili müstakil olarak değerlendirecekler ve hangi maddeyi ihlâl eden bir suç olduğuna kanaat getirirlerse ona göre ceza vereceklerdir.

Memleketimizin tatbikatında, Büyük Millet Meclisi tarafından suç vasfı tâyin edilerek teşrii masuniyet kaldırıldığı halde, mahkemelerimiz tarafından suç vasfının değiştirildiği ve teşrii masuniyet kaldırılırken öne sürülmüş olan madde ile değil, ona nazaran çok hafif bir madde ve az bir ceza ile mahkûmiyete karar verildiği görülmüştür. Büyük Millet Meclisince ağır cezalıdır, 12 nci maddeye mümas bir suçtur diye teşrii masuniyet kaldırılmış, fakat mahkemede cürmün vasfı değişmiş ve mebus birkaç günlük veya birkaç aylık bir ceza ile mahkûm olmuştur. İşte bu fıkra için bir tatbik yeri!..

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — İnsaf be birader.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — 12 ve 27 nci maddelere göre, bu maddelere giren bir suç işlenmiştir diye teşrii masuniyeti kaldırır-sınız. Halbuki mahkeme, bir ay hafif hapse mahkûm eder. Bu takdirde, işte Sebati Beyin bahsettiği ve demin okuduğum cümleye göre, teşrii masuniyet kaldırılmış olduğu halde mebus aleyhine sâdır olmuş hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına tâlik edilecektir. Bu cümlelerin ifade ettiği mâna budur, arkadaş-larım, başka bir şey değildir. (Sağdan, bravo sesleri)

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — İnsaf, işte bu olmadı.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Şim-di, «insaf, işte bu olmadı» diyorlar. Gelip bu kürsüden mütalâalarını serdetsinler. Biz ismen değil, tab'an demokrat insanlarız. Hocalık ha-yatında, hukuk tahsiline yeni başlamış talebe-lerin dahi hatalarını tesbit ettiklerini gördüm. Ben hatalarımı her zaman kolaylıkla kabul eden bir insanım. Akıl akıldan üstündür. Belki yan-lmış olabilirim. Gelsinler, delilleriyle ifade et-sinler. Bu kürsüden mütalâasına iştirak ettiğ-i söylemeyi şeref boreu addederim. Bu Meclis huzurunda kanaati viedaniyelerini söylesinler.

Ben kanaati viedaniyemi söyledim. Böyle söy-lüyorum, çünkü böyle düşünüyorum. Yanılabi-lirim.

Arkadaşlarım, teşrii masuniyet müessesesi-nin suiistimal edilmesi hakikaten bir memleket-te ıstırap mevzuu olabilir. Anayasa Komisyo-nunda da arz ettiğim gibi, belediye reisi iken suiistimal yapmış olmak isnadı altındadır, fa-kat teşrii masuniyetten istifade eder. Trafik kaidesine riayet etmediği için trafik polisi ta-rafından ikaz edilir, gazaba gelir, trafik memu-runu bir tokat aşkeder. E, böyle bir suç işliyen milletvekilinin teşrii masuniyetten faydalan-dırılması için makul bir sebep bulunmadığını iddia etmek mümkün olabilir. Fakat arkadaş-larım, teşrii masuniyet müessesesi, bilhassa, ica-bında hükümeti şiddetle tenkidedecek olan me-busların siyasi bir takibe mâruz kalmamaları için düşünülmüştür. Zaruretlerden ve tarihî tecrübelerden doğmuş olan bir müessesedir. İcabında şiddetle hükümeti tenkidedecek olan muhalif mebusları, hükümetin ve hükümete tâbi olan savcıların garazkâr takibinden korumak için, teşrii masuniyete demokratik parlâmento-lar doğduğu günden beri ihtiyaç hissedilmiş-tir. Şimdi arkadaşlarım, bizim teşrii masuni-yetle ilgili maddede asıl itiraz ettiğimiz şudur: Bu madde hiçbir objektif ölçü getirmiyor. «Gö-rülen lüzum üzerine» formülünün hâkim temi-natından sonra, teşrii masuniyete de gelip mu-sallat olduğunu görür gibi oluyoruz. «Görü-len lüzum üzerine», ekseriyet grupunun kara-riyle (hattâ parti grupunda daha evvel alına-cak bir prensip kararıyla mebuslar kısıklarak bağlanarak) burada muhalefet mensuplarının teşrii masuniyetlerinin kaldırılması yoluna gi-dilebilecektir. Bizim samimî bir teklifimiz var: Yüksek bir ilim heyeti teşkil edelim. İlim adam-larından, mütehassıslardan ve bilhassa muhte-lif partilere mensup kimselerden müteşekkil bu heyet, teşrii masuniyet müessesesini hem de-mokratik esaslara uygun olarak hem de suiisti-mali önliyecek bir şekilde tanzim etsin. Elbir-liğiyle bunu yapalım ve kabul edelim.

Teşrii masuniyet müessesesini savunurken hiçbir şahsın imtiyazını müdafaa etmiyoruz. Teşrii masuniyet müessesesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin varlığına yapışık bir müesse-sedir. Biz burada, yalnız sağdaki şu iki sırada

oturan insanların haklarını değil, hepimizin haklarını, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iera karşısındaki haklarını müdafaa ediyoruz arkadaşlar. Teşriî masuniyet bunun için lâzımdır.

Sözlerime son vermeden önce temas etmek istediğim bir nokta daha var arkadaşlar. Bu içtüzük tadil teklifi hükümet programında ifadesini bulmuş olan «iera murakabe münasebeti» anlayışının izlerini taşımaktadır. Murakabenin, iera karşısında daha ziyade elleri, kolları bağlı, nispeten daha güçlkle çalışır bir duruma getirilmesinden endişe ediyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasamıza göre, bu memlekette hem teşriî kudretinin, hem de ieranın tek sahibidir. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz, hükümet programında satırlar arasında okunan ayrı bir iera kuvveti kabul etmez. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 4 neü maddesi, hepinizin malûmu olduğu üzere, «Büyük Millet Meclisi, der, milletin yegâne ve hakiki mümessili olup, millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.» Beşinci maddesi derhal şunu ilâve eder: «Teşriî salâhiyeti ve iera kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.» Daha sonra gelen maddelere göre Meclis teşriî salâhiyetini bizzat istimal eder. Yine Meclis, kendine aidolan iera salâhiyetini, kendi içinden çıkan vekiller marifetiyle istimal eder. Vekiller, adı üstünde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bizim vekilimiz olarak vazife gören kimselerdir. Bakan kelimesini daima vekil kelimesinin kötü bir tercümesi olarak düşünürüm. Çünkü bizde bakan (ministre) yoktur. Büyük Millet Meclisi adına, bizim adımıza iera vazifesini vekâleten ifa eden kimseler mevcuttur. Şimdi bu kimseler üzerinde teşriin mutlak üstünlüğünü zedelemek yolunda adımlar atıyoruz. Anayasanın kurmuş olduğu temel sistemi içtüzük tadili ile ihlâl ediyoruz. Bu yola gitmiyelim arkadaşlar.

Anayasa müzakere edilirken, bu husus, bu kürsüde daha 1924 te açıkça ifade edilmiş. Demin komisyon sözcüsü Hamdi Sancar arkadaşımızın okuduğu 54 neü madde, tasarı şeklinde Büyük Meclise sunulduğu zaman, mahkemelerin mukarreratını diyordu, ne teşriî kuvvet, ne de iera kuvveti hiçbir suretle değiştiremez. Halbuki arkadaşlarım, Anayasanın nihai metni böyle değildir. Çünkü 1924 sene-

sinde birtakım mebuslar bu kürsüye gelmiş, demişlerdir ki, biz ayrı bir iera kudreti tanımıyoruz, bu istilâhın bu maddede yeri yoktur, demişler ve maddedeki iera kuvveti tâbirleri, İera Vekilleri Heyeti tâbiriyle değiştirilmiş. Fasil başı olarak «kuvvei kazaiye» tâbirine raslarız. Ayrı bir kaza kuvveti vardır. Bizim namımıza değil, millet namına vazife gören bir kaza kuvveti mevcuttur. Fakat, T. B. M. M. dışında ayrı bir iera kuvveti yoktur. Fasil başındaki tâbir; «vazifei ieraiyedir» «kuvvei ieraie» değildir. Vazifei ieraieyi ifa eden vekiller asılın karşısına geçip «sözlü sorularınıza cevap vermiyeceğim» demek hakkını tanıyoruz. Esas kanunun ruhu; böyle bir tadile müsait değildir. (Sağdan, alkışlar)

Bu nasıl vekildir ki, asilin karşısına, Meclisin karşısına geçerek; «bu suale cevap vermiyorum» diyecek?

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Vekil; mebusun değil; Büyük Millet Meclisinin vekilidir.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım; Büyük Millet Meclisinde müzakerelerin selâmetle cereyanı, intizamla cereyanı mevzuunda da kanaatlerimi arz etmek isterim.

Ne parti adına konuşan Barutçu arkadaşımız, ne de bendeniz, getirilmiş olan cezai tedbirler üzerinde ısrarla durmuyoruz. Hakikaten bu hükümlerden birgoklarının aynen ve harfiyen bâzı yabancı memleketlerin içtüzüklerinden alınmış olduğunu bu kürsüden ikrarı bir vazife bilirim. Buna benzer hükümler başka memleketlerde de vardır.

Yalnız, arkadaşlarım, hiç kimsenin şahsını istihdaf etmediğimi beyan ederek ve Riyaset Makamını az evvel işgal eden, şu anda işgal eden ve bundan sonra işgal edecek olan arkadaşların şahıslarından tecerrüdedip, sadece bir meseleyi teşrih etmeyi hedef tutarak arz etmek istediğim bâzı müşahedeler vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde müzakerelerin selâmetle cereyanının temel şartı, en büyük şartı, arkadaşlarım, reisin, parti farkı gözetmeksizin herkesin hakikaten kalbden hürmet edeceği, herkesin mânevi otoritesi huzurunda saygı ile eğileceği bir durumda olmasıdır. Bunu sağlamak için başka memleketlerde ciddî tedbirler alınmıştır.

Avam Kamarası Reisi seçildiği andan itibaren siyasi münakaşaların dışına çıkar. Mitinglerde bulunmaz, seçim mücadelesinde rolü yoktur. Hattâ reisin seçim bölgesinde * karşısına hiçbir parti namzet çıkarmaz. O, tek başına seçime girer ve tek başına seçilir, gelir. Hiçbir parti namına konuşmaz. Yalnız şu kadar kanun çıkarıldı, şu kadar sual soruldu, kabildinden nutuk vermekle iktifa eder, başka bir izahatta bulunmaz.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Böyle bir reisliğe ben talibim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Arkadaşım ben böyle bir reisliğe talibim, diyor. Ben bu Mecliste yeniyim. Öğrendiğime göre esasen Suat Bey yedi seneden beri «orta reisliği» sıfatını muhafaza etmektedir. İçtüzük tadil edildikten sonra, oturduğu yerden hatibe müdahale etmekten vazgeçer, başreis olur.

REİS — Turhan Bey, bu şekilde karşılıklı konuşmaya devam etmeyiniz.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Esasen muhterem arkadaşımızın soyadı da Başol. Orta reisliğe değil, başreisliğe yakıştır.

REİS — Siz Suat Beye hitabetmeyin, konuşmaya devam buyurun.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Arkadaşım lâtife etti. Ben de lâtife ile cevap verdim.

Arkadaşlar, bir Fransız Anayasa profesörünün söylediği gibi güpegündüz frak giyerek, arkadaşlarına riyaset etmek şerefine nail olan milletvekili, bütün kinlerini, ihtiraslarını, peşin hükümlerini, parti bağlılıklarını fragını giydiği zaman vestiyerde bırakmaya mecburdur.» (Sağdan, bravo sesleri.) Riyaset mevkii, siyasi bir mevki değildir. Reis kazai vazife ifa eden, hakemlik vazifesi ifa eden, hâkim gibi kararlar veren kimsedir. Onun nazarında, kürsüde konuşan milletvekilinin hangi partiye mensubolduğu, yerinden müdahale eden milletvekilinin hangi partiye mensubolduğu asla ehemmiyetli değildir.

REİS — Beyefendi, mütemadiyen Riyasete târizde bulunuyorsunuz. (Sağdan «O» sesleri) Müsaade buyurun efendim, arkadaşımız Riyasetin bitarafılığı ihlâl ettiğini ileri sürüyor. (Soldan, gürültüler) Riyaset Dahilî Nizamname hükümleriyle mukayyettir. Arkadaşımız misal ver-

medikçe konuşmalarında bir hakikatı ifade etmiş olmazlar. Misal göstermeleri lâzımdır. Aksi takdirde bu beyanları Riyaset kabul edemez. (Sağdan, «bu müdahaleniz misaldir» sesleri, gürültüler.) Devam buyurun, efendim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Çok muhterem arkadaşlarım, Riyaset Makamını işgal eden arkadaşlarımıza şahsi bir târizde bulunmadım.

Bir meseleyi objektif olarak arz ettim. İçtüzük tadilinin bizi daha mütekâmil bir merhaleye ulaştırması için naçiz kanaatimi objektif olarak arz edeceğimi sözlerimin başında belirtmiştim. Ama Reis Beyin bu sözlerden bile alınması sebepsiz olmayabilir. Mutlaka misal istiyorlarsa, geçen yıllarda bütçe konuşmalarında İsmet İnönü, Osman Alışiroğlu, İhsan Hâmit Tığrel'in irat ettikleri nutuklara atfı nazar edebilirler ve hakikaten çok canlı bâzı misaller bulabilirler.

Arkadaşlar, yine şahıs zikretmeden, Riyasetin tarafsızlığı bahsindeki umumi mütalâalarımı arz ediyorum:

Arkadaşlarım, İçtüzüğün gayet ehemmiyeli bir hükmü vardır. Diyor ki, reis seçimi gizli oyla yapılır. Neden reis seçimi gizli oyla yapılır? Bunun maksadı - müzakerelerden ve ihlâf eserlerinden anlaşıldığına göre şudur: Behzat Bilgin arkadaşımız Öjenpiyer'ci yahut İsmail Müştak tarafından eski harflerle yapılan tercümesine bakarlarsa görürler ki, maksat şudur: Reis olacak arkadaşımız hangi milletvekili kendisine rey vermiştir, hangisi kendisinden reyini esirgemıştır, bunu bilmesin, ta ki, kendisine rey vermiş arkadaşlarla, reyini vermemiş arkadaşlar arasında fark gözetmek gibi beşerî bir zarfa kendini kaptırmasın.

Maalesef bizde tatbikat şöyledir: Reis ve reisvekili adayları, iktidar partisi grubunun bir toplantısında karara bağlanır ve Büyük Millet Meclisinde seçim yapıldığı zaman reis ve reisvekilleri bilirler ki, şu mebuslar (Soldakiler) kendilerine rey vermiştir, şunlar (Sağdakiler) vermemiştir. Vâkıa, seçim sözde gizli yapılır. Fakat belli ki, reyî şunlar vermiştir, şunlar vermemiştir. Nerde kaldı gizlilik. Nerde kaldı içtüzükteki gizlilik kaideleriyle güdülen maksat? Herde, temenni olunur ki, muhtelif namzetler arasındaki tercih gizli reyile Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılsın. Hakikaten el birliği ile, yine ekseriyet grupundan bir arkadaşımızı seçelim. Ama hiç olmazsa tarafsızlığı ile tanınan ve siyasi mücadele

dışında kalan bir arkadaşımız olsun. Günün birinde böyle bir siyasi olgunluğa varacağız. 19 nu asırda İngiltere'de birçok defa iktidar değiştiği halde, müzakereleri tarafsızca idare eden ve herkesin hürmetini kazanan eski reisler yeniden seçilmiştir. 19 nu asırda İngiltere'de beş defa iktidar değişmiş, fakat bir defasında yeni bir reis seçilmiştir.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Bunlara ne lüzum var.

REİS — Müsaade buyurun, efendim. Devam buyurun, Beyefendi.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Hiç kimsenin şahsını hedef tutmuyoruz. Fakat arkadaşlar, bir siyasi partinin politikasını, stratejisini ve taktiğini tayin eden, Genel İdare Kuruludur. Reis olan ve daima tarafsız kalması icabeden bir zatın, Meclis Riyasetine seçilmek şerefine nail olmuş arkadaşlarımızın, bundan sonra, hiç değilse partilerinin faal kademelerindeki vazifelerinden ayrılmalarını istemeliyiz. Bu suretle tarafsız...

REİS — Böyle bir hal mevcut değildir. Çok rica ederim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Tarafsızlık daha iyi sağlanır. Yoksa endişe ederim. Riyasetten özür dileyerek acı bir misal vermek mecburiyetindeyim. Yenigün gazetesinde intişar etmiş, mahkeme dosyalarına geçmiş, Eskişehir Asliye Mahkemesinde âleni celsede münakaşa edilmiş bir vesikayı bu kürsüde okuyan bir arkadaş, iktidar partisine mensup bir arkadaş «casus» diye bağırды. Hem de Hükümet âzası olan bu zat ithamlarını bütün gruba yöneltti. Muhallif parti mensubu buna cevap vermek istediği zaman, Reis, «sataşma yoktur» diye söz vermedi. Diğer taraftan en objektif mütalâalar karşısında «sataşma vardır», hattâ «hakaret vardır», şu vardır, bu vardır diye söz kesiliyor. (Sağdan, alkışlar)

Böyle hallerden kurtulmak istiyorsak, hakikaten Reisvekili arkadaşlarımızın belki ellerinde olmıyarak yaptıkları bazı tercihlerden kurtulmak istiyorsak, Reis ve Reisvekillerinin partiler dışı ve üstü olmalarını sağlayacak tedbirleri bu içtüzük tâtillerine ithal etmeliyiz. (Sağdan : Alkışlar)

Arkadaşlarım, son olarak bir kanaatimi arz edeyim. Hakikaten İçtüzük tadil teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını ve bütün memleketi ilgilendiren bir metindir. Bunu bir parti

meselesi değil, Türkiye Büyük Millet Meclisi meselesi, memleket meselesi, Anayasa meselesi telâki etmek icabeder. Bu itibarla hakikaten çok temenni edilirdi ki, içtüzük tadil teklifi, gerekirse ilim heyetlerinin de mütalâaları alınmak suretiyle bir anasaya projesi hazırlar gibi hazırlansın. Hiç değilse hazırlama komisyonuna Fakih Ahmed Barutçu arkadaşımız gibi Büyük Millet Meclisi içinde yuğrulmuş, teerrübeli, bilgili bir muhalefet mebusu da katılsın. Muhalefetin iktidardan şikâyetlerini dile getirsın ve bütün şikâyetleri ortadan kaldıracak bir içtüzük yapılsın.

Zaman geçmiş değildir.

Maksadımız hakikaten Büyük Meclisin bundan sonra uzun seneler değiştirilmeden, değiştirilmesine lüzum kalmadan tatbik edilecek, mümkün olduğu kadar kusursuz bir İçtüzüğe kavuşturulması ise, bu meselenin biraz önce arz ettiğim anlayış dairesinde yeniden ele alması icabeder. Böyle olduğu takdirde Behzat Bilgin arkadaşımızın izhar ettiği devamlılık temennisi de gerçekleşir. Arkadaşımızın dediği gibi, içtüzüklere kolay kolay, sık sık dokunulmamalıdır. Hakikaten ihtiyacı karşılayacak bir teklif hazırlanmalıdır. Nasıl ki bu memlekette ilim heyetlerinin, bütün siyasi partilerin mütalâası alınmak suretiyle 1949 - 1950 de bir Seçim Kanunu yapılmış, seçim eşitliği, seçim serbestliği meselesi münakaşa mevzuu olmaktan çıkarılmış ise ve bu tarzda hazırlanan bir kanuna nasıl ki muhalefet ve iktidar beyaz rey vermişse, bu İçtüzük tadilinin de o şekilde hazırlattırılması ve o şekilde karşımıza gelmesini memnuniyetle karşılıyoruz. İktidar ve muhalefet olarak, bizi gürültüden, patırdıdan, Meclis müzakerelerinin selâmetini bozan her türlü hareketten koruyacak demokratik bir İçtüzük teklifine, gönül birliği ve elbirliğiyle beyaz oy verebiliriz. Fakat heyhat, bu yola gidilmedi. Hattâ Anayasa Komisyonundaki âzaların müzakereler yaparak, kafa kafaya vererek bu teklifin bazı maddelerinde tesadüf edilen sivri tarafları yontmaları bile esingendi. Müzakereler ilk başladığı gün, Demokrat Partili bazı arkadaşlar da teklifin Anayasaya aykırı olduğu fikrini kabul ve müdafaa ettiler. Ümide kapıldık ve hakikaten Meclis müzakeratının selâmetini temin edecek tadillerin gerçekleşmesi yolunda el ve iş birliği yapılacağı samimî kanaatine vardık. Fakat

sonra ne oldu? Mesele Demokrat Parti Grupuna götürüldü, orada müzakere edildi ve bir parti disiplini mevzuu yapıldı.

Her memlekette parti disiplini konusu yapılan meseleler olur. Bunlar umumiyetle siyasi tercih mevzuu olan dâvalardır: Meselâ memurlara zam yapılması, buğdaya zam yapılması gibi mevzular! Ama milletvekilinin yalnız vicdanından emir alarak, yalnız bu kürsüde yaptığı yemine tâbi olarak rey vermesi lâzım-gelen mevzularda, parti grupları önceden karar vermez. Bir milletvekilini bir, taraftan partisinin verdiği disiplin kararı, diğer taraftan bu kürsüde yaptığı Anayasa ve Cumhuriyet esaslarına riayet yemini ile karşı karşıya getirmek, bu şahsı iki cami arasında bırakmaktır. Bu hakikaten doğru değildir. Bunun için yabancı memleketlerde parti disiplininin sınırları vardır. Mebus Anayasa meselesinde serbesttir, mebus, vicdani kanaat meselesi olan işlerde parti disiplini ile bağlanamaz.

İçtüzüğün tadili meselesi hakikaten vicdani meseledir, hakikaten kanaat meselesidir. Hakikaten bunun Anayasaya aykırı olduğuna kalbden inanan bir insanı bu kürsüde, millet huzurunda, Cenabıhak huzurunda yapmış olduğu yemini, bu nevi parti disiplini kararı ile ihlâl etmek hakikaten doğru değildir arkadaşlar. (Sağdan alkışlar ve bravo sesleri, soldan nereden çıkarıyorsun bunları sesleri.)

Muhterem arkadaşlarım, sözlerimi bitirirken temennim şudur. Elbirliğiyle bir ilim heyeti ve partiler arası bir komisyon kurulması, İçtüzüğü tadil teklifinin soru ve gensoru ve bütün icaplarıyla, demokratik rejime uygun şekilde yeni baştan hazırlanması için, bu tadil teklifini komisyona iade edelim. Bunu yaparsak hakikaten salım bir karara varmış oluruz. Bunu yapmakla hakikaten tarihî bir karar vermiş oluruz. Bunu yapmakla 1924 senesinde, 33 sene evvel Türkiye Büyük Millet Meclisinin çatısı altında Anayasayı yapmış olan insanların ruhunu şâd ederiz, arkadaşlar.

Kanaatim budur. (Sağdan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Söz istiyorum.

REİS — Behzat Bilgin Beyefendi ne hakkında söz talebediyorsunuz?

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Sataşma vardır.

REİS — Riyaset sataşmaya iştirak etmiyor, beyefendi. (sağdan alkışlar)

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Fikrime muhalif beyanda bulundular, cevap vermek istiyorum.

REİS — Efendim, arkadaşımız 95 nci madde deye göre taarruzdan söz talebetti. Riyaset bu talebi kabul etmedi. Fakat sonradan, ileri sürdüğü fikre muhalif beyanda bulunulduğunu iddia etmektedirler. Bu bakımdan arkadaşlara söz veriyorum, buyurunuz.

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Çok muhterem arkadaşlarım...

REİS — Behzat Bey, ileri sürdüğünüz mütalâa hilâfına fikre muhalif noktadan cevap vermenizi ricâ edeceğim.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Peki efendim. Sayın Turhan Bey arkadaşımızın konuşmasının büyük kısmını burada olmadığım için, takibedemedim. Burada olduğum sırada, hilâfı hakikat beyanatta bulunduğumu söylediler. Bunlardan birisi, «immunité parlementaire» ile yani parlâmento masuniyetiyle mebusların iradettikleri nutukların matbuatta neşri arasındaki münasebete dairdi. Bendeniz, Fransız Anayasasına müsteniden gazetelerde «contre endu» neşrinin, ancak hüsnü niyetle yapılmış olmak şartıyla, tatbikata mesnet teşkil edeceğini ifade ettim.

Şunu ifade edeyim ki, bendenizin ifadeleyim 1875 Fransız Anayasasına müstenit bulunuyor. O Anayasa ki, Fransa 2 nci Umumi Harbden sonra yenisini kabul edinciye kadar muteber kalmış idi. Arkadaşımız bunu reddetti. Hakikaten bir noktada zühul var, arz edeyim. Yalnız söyliyenden dinliyen ârif gerek, hele Anayasa Profesörü olan Turhan Feyzioğlu bu noktada çok daha ârif olmak icabeder. Mesele yalnız anayasa demek değildir, ona tetabuk eden Basın Kanunudur. Aynen Eugène Pierre'den okuyorum, nottur bu: «Ne donneront ouverture à aucune action les discours tenus dans le sein de l'une des deux Cahmbres, ainsi que les rapports ou toutes autres pièces impriées par ordre de l'une des deux Chambres. Ne donnera lieu à aucune action le compte rendu des séances publiques des deux Chambres, fait de bonne foi dans les journaux.» Yani Fransız Anayasasının 18 nci maddesinde bahis mevzuu olan masuniyeti teşriye 29 Temmuz 1881 tarihli Matbuat Kanunu-

nun 41 nci maddesiyle tamamlanmaktadır, madde şu... (Türkçesini oku, sesleri) Tercümelimizi hilâfı hakikattir diye vasıflandırdı, onun için aynen okuyorum.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Arz ettim, Anayasada yoktur, dedim.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — O halde Beyefendi ona hilâfı hakikat demezler, sehiv derler. Hilâfı hakikat ile sehiv arasındaki farkı profesörün bilmemesine imkân yoktur. Madde şu, iradedilen nutuklar hiçbir takibatı adliye meydan vermiyecek veyahut raporlar veya diğer «Emprimeler» hiçbir takibata meydan vermiyecektir.

«Art. 22. Ne donnera lieu à aucune action, le compte fidèle des séances publiques de la Chambre des députés, rendu de bonne foi dans les journaux»

Yani iki Mecliste gazetelerde hüsnüniyetle yapılan «kontr andüler» hiçbir adli takibata mahal vermiyecektir. Hüsnü niyetten inhiraf edildiği andan itibaren mebusun kürsüdeki beyanına, nutkuna ait bir hususun gazetelerde ve matbuatta negri bertaraf edilir. Bu birinci nokta.

Yine Sayın Anayasa Profesörüne hitabediyorum; Fransız Dahili Nizamnamesine göre vekil hiçbir sözlü soruyu cevap vermekle mükellef değil. Ve sözlü soru ancak Vekilin muvafakati ile irad olunur. 1875 Anayasası. (Sağdan, gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun, efendim.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Binaenaleyh mesele halledilmiştir. (Sağdan, «o mülga» sesleri)

Şimdi muhterem arkadaşlarım, sizleri hâkem yaparak tekrar soruyorum! Bendeniz buradaki izahatına başlarken mükerreren Eugène Pierre'in, birçok yerlerde buna müstenid olduğunu ve bunların İkinci Dünya Harbi sonrasına kadar Fransa'da mer'i bulunan Anayasaya tetabuk eden Meclis Dâhili Nizamnamesine mesnet teşkil ettiğini söyledim mi söylemedim mi? (Soldan «Söyledin» sesleri)

Şimdi muhterem Anayasa Profesörüne sormak icabeder. Fransa'nın 1875 ten 1940 senesine kadar ve daha sonra haiz olduğu rejim bütün dünya literatüründen ayrı bir demokrasî rejimi midir yoksa demokrasiden içtinabetmiş bir memleket rejimi midir? (Soldan bravo sesleri)

Arkadaşlarım, benim işadettiğim Fransız Anayasası ve ona müstenit Fransız Dahili Nizamnamesi, demokratik rejimin ifadesidir. Hatta bu işten hiç anlamıyan bir arkadaşımız bu nizamname hakkında Napolyon devrinin survivence'ı olduğu yolunda sözler kullandı... Bendeniz nihayet Üçüncü Fransız Cumhuriyetinden bahsettimseniz, bunun ne zaman başladığını ne zaman nihayet bulduğunu sayın Anayasa Profesörü Turhan Feyzioğlu'nun bendenizden çok iyi bilmesi icabeder. Binaenaleyh ne mebusun mesuliyeti hakkındaki sözler, ne de sual müessesesinin Fransa'da ehemmiyetsiz telâkki edildiği bir devirde haiz olduğu pozisyon tarafından hiçbir suretle tağyir edilmiş değildir. Bu husustaki mâruzatımın hakikata aykırı hiçbir tarafı yoktur. Aykırılığını ifade eden Anayasa Profesörüne bendeniz sadece teessüf ederim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Mütâhâalarım yanlış anlaşılmalıdır, izah için söz istiyorum.

REİS — Efendim, arkadaşımız da tekrar söz talebediyorlar. Nizamname sarıhtır. Kürsüde biraz evvel geçen beyanların kendi ileri sürdüğü fikre muhalif olduğundan dolayı Behsat Beye söz verdim. Turhan Bey de aynı iddiada bulunarak söz istiyorlar. Tekrar söz vermek maddeye asla uygun değildir. Nizamname hükümlerine göre zati âllinize söz vermiyorum, efendim.

Niçin söz talebettiniz Fethi Bey?

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Nizamnameye ademiriyet mevzuunda ustule mütâallik olarak söz istiyorum.

REİS — Buyurun, efendim.

SOLDAN BİR MEBUS — Biliyoruz, 85 nci madde hakkında konuşacak.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Arkadaşlar öğrendi, okuyacağım maddeyi bana hatırlatıyorlar.

Arkadaşlar; 85 nci maddenin son fıkrası şudur : «Encümen veya parti grubu namına söz istediklerine encümen reis veya mazbata muharrirleriyle grup reis veya sözcüleri sıraya bağlı değildir.»

Şimdi, müsaade buyurursanız; tatbikatımız, geçen sene bütçe müzakerelerinin seyri esnasında şöyle cereyan etmişti : On dakikaya indirilen konuşmalarda; Hürriyet Partisi sözcüleri

onar dakika konuşmuştu. Bilhassa bendeniz de tamamen bu hükme uyarak ancak on dakika, grup reisi olarak konuşmuştur.

SOLDAN BİR MEBUS — Yanlış.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Yanlış di-yen arkadaşına cevabım şudur : Bu seneki toplantımızda, XI nci Devrenin Hükümet programının müzakeresine ait İnikatta Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Sayın İnönü konuştuğuktan sonra sözcü olarak Turhan Feyzioğlu da konuşmuştur. (Soldan, «öyle değil» sesleri)

Bu müzakereler huzurunuzda geçti. Eğer buna da yanlış diyorsanız söyleyecek sözümüz yoktur. Anlaşılan beni konuşturmayacaksınız. Ben de bu vaziyette sadece bu hususu tesbit ederek ayrılıyorum. Çünkü artık Hürriyet Partisi Grubu olarak bu toplantımızdan gayri konuşma imkânımız da kalmıyor demektir.

REİS — Efendim, arkadaşımız evvelki tatbik şeklinden bahsetmek suretiyle şu anda Riyasetin Nizamnameye ademiriyetini iddia etmiştir. Nizamname maddesi sarihdir. Bu sarih hüküm karşısında yapılacak hiçbir muamele yoktur. Bir işten maksat ne ise hüküm ona göre olmak iktiza eder. Grup adına mütemadiyen söz almak hakkına sahibolunsaydı sırada söz almış muhterem âzaya hiçbir zaman söz sırası gelmezdi. Bu itibarla Nizamname hükmü sarihdir. Encümen reisine dahi söz vermiyorum. «Reis veya mezmata muharriri, grup reisi veya sözcüsü» cümlesindeki «veya» kaydı sarihdir ve mutlakıtır. Mutlak ıtlakı üzerine caridir. Bu itibarla söz vermiyorum.

Efendim, bir lehte, bir aleyhte olmak üzere iki arkadaşımız konuştu. Yüksek Heyetinizin aldığı karar gereğince üzerinde, hakkında konuşmak isteyen arkadaşımız var mı? Yok. O takdirde lehte söz Mehmet Daim Süalp'in, ancak, kendileri Riyasete gönderdiği bir tezkere ile sıralarını Hilmi Dura arkadaşımıza terk ediyorlar. Bu itibarla söz Hilmi Dura'nındır. Buyurun Beyefendi.

HİLMİ DURA (Kastamonu) — Çok muhterem arkadaşlar, Dahilî Nizamnamenin bâzı maddelerinin değiştirilmesi için huzurunuzda getirilmiş olan kanun teklifini, muhalefet adına konuşan arkadaşların hususi bir itina ile Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif ve aykırı olarak göstermek istediklerine şahit olmaktayız.

Bütün konuşmalarda, getirilmiş bütün maddelerin Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif olduğu ileri sürüldüğü gibi esasen daha müzakere-lerin başlamasından evvel matbuatla efkârı umumiyyede bu hava yaratılmış bulunmakta idi.

Bir teklifin Teşkilâtı Esasiyeye aykırı olduğunu iddia edebilmek için getirilmiş olan teklifle Teşkilâtı Esasiye Kanununun maddeleri birer birer burada karşılaştırılarak aykırı düşen noktaların gösterilmesi lâzımdır. Muhalefet bunların hiçbirini yapmadan Anayasa iptal edilmiştir; tahribedilmiştir, gibi umumi ve yuvarlak sözlerle, teklifi kıymetten düşürülmek istemektedir.

Benden evvel konuşan Turhan Feyzioğlu, konuşmasının büyük bir kısmını teşriî masuniyet müessesine tahsis etti. Ve Dahilî Nizamnamenin iki maddesinde bu defa tadil olunan hususun Anayasamızın 17 nci maddesine aykırı düştüğünü ve binaenaleyh tadili teklif edilen bu iki maddenin Anayasaya muhalif hüküm getirdiğini ileri sürdü.

Kendilerinden beklenirdi ki, maddeleri burada okusunlar : Anayasamızın hükmünü de okusunlar, izah etsinler ve ondan sonra katî hükmü versinler. Bu yapılmadı.

Bildiğiniz gibi iki nevi masuniyet vardır. Birisi teşriî ademimesuliyet veya mutlak masuniyet, diğeri muvakkat masuniyet.

Mutlak masuniyet yahut mesuliyetsizlik, mebusun Meclis kürsüsündeki beyanlarından, reylerinden ve mütalâalarından mesul olmaması halidir. Arkadaşımız diyor ki; teklifin 188 nci maddesinin son fıkrasındaki bir hüküm, mutlak masuniyet müessesesini iptâl etmiştir, binaenaleyh Anayasa'ya aykırıdır. Bu hüküm şudur arkadaşlar, yeni teklifteki hüküm. 188 nci maddede, Meclisten muvakkat çıkarılma cezasını müstelzim halleri sayıyor. Şu, şu haller dolayısıyla mebusa Meclisten çıkarılma cezası verilir, diyor. En sonunda da; «Bu inzibati cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir.» diye ilâve ediyor. Turhan Feyzioğlu gibi bir mevzuda salâhiyeti kabul edilebilecek bir zatın şu yeni getirilen fıkranın Anayasamızın kabul etmiş olduğu teşriî masuniyet müessesesine nasıl muhalif bulunduğunu ispat ve izah etmesi icabederdi. Getirdiğimiz maddede; «Mesuliyeti mucip fiillerde takibat iera edilir», deniyor. Arkadaşımızın bu noktayı anlamamasına imkân yoktur. Hükümet

âzasından bir veya birkaçını tahkir veya tehdidetmek bu 188 nci maddeye göre mebusun Meclisten muvakkaten çıkarılmasını müstelzimdir. Arkadaşımız demek istiyor ki; siz, maddenin sonuna bu fıkrayı getirmekle bu hareketi de suç sayıyorsunuz. Binaenaleyh teşriî masuniyet müessesesini ihlâl ediyorsunuz. Bu fıkradan bu mânayı nasıl çıkarıyorlar? Böyle bir mânanın bu maddeden çıkarılmasına imkân yoktur. Maddenin teklifinde bu kabilden bir gaye yoktur. Fakat maalesef ifade edeceğim ki; bunu pek iyi bilen Turhan Feyzioğlu, efkârı umumiye Anayasanın bir maddesi tahribediyor, demek için bedahat kargısında bu yolu ihtiyar eylemiştir. Endişeleri varsa tatmin edeyim ki, bu kanun fıkrası Anayasa'nın on yedinci maddesinde tanınan hakları en ufak şekilde dahi zarar vermek maksadiyle getirilmemiştir. Peki niçin getirilmiştir? Bu maddenin faydası nedir? Bu suali sormaya hakları olsa gerektir. Bu meseleler, Anayasanın on yedinci maddesi, teşriî masuniyet müessesesi ve Dahilî Nizamnamedeki inzibati cezaların tatbik edilmiş olması veya olmaması bu Meclis kürsüsünde defalarca müzakere mevzuu oldu. Bir hâdisse dolayısıyla bir arkadaşın teşriî masuniyetinin kalkması veya kalkmaması meselesi görüşülürken muhalefetten gelen şu mütalâalara tesadüf ettik. Bu fiiller için Meclis Dahilî Nizamnamesinde inzibati ceza tâyin edilmiştir, ayrıca bu hareketler takip mevzuu yapılamaz. Biz diyoruz ki; inzibati ceza tatbiki kanuni kovuşturma yapılmasına mâni değildir. Yapılan bu yersiz itirazları önlemek için 188 nci maddenin sonuna bu fıkra getirilmiştir. Çünkü 188 nci maddede öyle fiiller vardır ki; bunlar Anayasanın 17 nci maddesiyle alâkadar olmıyan fiillerdir. Meselâ; Büyük Millet Meclisi Reisini, Reisi cumhuri, Hükümeti, Hükümet âzasından bir veya birkaçını tahkir veya tehdidetmek.

Arkadaşım diyor ki, bu fiiller kürsüden işlenirse suç değildir. Böyle kabul edelim. Ya kürsüden işlenmezse...

HAYRİ ÇOPUROĞLU (Kırşehir) — 217 nci madde.

HİLMİ DURA (Devamla) — 217 nci madde kâfi gelmez. Çünkü itirazlar, 217 nci maddenin, inzibati ceza tâyin edilmemiş fiillerde tatbik olunabileceği istikametine mâtuftur. Meselâ lâvo-

bada elini yıkarken veya berberde traş olurken mebus bu fiilleri işlerse ne olacaktır? Anayasanın 17 nci maddesindeki Meclis dâhili tâbirine - Turhan Feyzioğlu arkadaşımız, Palk Partisi Sözcüsü Sayın Faik Ahmed Barutçu arkadaşımız, lâvabonun başını, berber dükkânını da teşmil ediyorlar mı? Edemeyeceklerini tahmin ederim. Turhan Feyzioğlu arkadaşımız encümünde pek çok bahsetmişken bugün temas etmediler. Sadece hocaları Tahir Taner'in ismini verdiler. Kendilerinin Esasiye Hukuk hocası olan Ali Fuat Başgil'e bilmiyorum, bugün niçin temas etmediler. Diyor ki, Ali Fuat Başgil : «Mebus Meclis dâhilinde ve fakat mebusluk vazifesinin ifasıyla alâkadar olmıyan fiillerinden mesuldür. Başka bir ifade ile, mebusun milletvekilliğine bağlanmıyan fiilleri, Meclis dâhilinde işlenmiş olsalar bile, mesuliyet kaidesine tâbidirler. Binaenaleyh, bir mebus Meclis dâhilinde, meselâ koridorda, istirahat salonunda, hattâ müzakere salonunda ve encümen odasında birini tehdid veya tahkir ederse, bu fiilinden dolayı mesuliyetsizlik mevzuubahsolamaz. Çünkü bu türlü bir fiil ne rey, ne mütalâa, ve ne beyanat kabilinden değildir. Ceza Kanununun şumulüne giren alelade bir suçtur. Mesuliyetsizlik, mebusun Meclis dâhilinde işlediği her hangi bir suç fiiline değil ancak, verdiği reye, yaptığı beyanata şâmindir.» (Soldan, bravo, sesleri)

Şimdi biz diyoruz ki, 188 nci maddede birçok fiil ve hareketler vardır. Reis inzibati ceza veriyor. Bunlardan bâzıları görüldüğü üzere suç teşkil ediyor. Yani müddeiumumilikçe takibi icabeden bir fiil mahiyetini alabiliyor. Biz bu hükmü koymayınca, siz bize diyorsunuz ki, ayrıca takibat ierası mümkün değildir. Dediler, zabıtlarda var, dendi. Dahilî Nizamname, bunların ayrıca suç teşkil etmiyeceğini derpiş eder, dendi. Zabıtlarda var.

SIRRI ATALAY (Kars) — Böyle şey denmedi.

HİLMİ DURA (Devamla) — Böyle dendi, efendim. Binaenaleyh, şu fıkranın saatlerce hitabet konusu yapılmasına esasen lüzum yoktu. Şimdi düşünelim, arkadaşlar. Kendilerine soruyorum, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 17 nci maddesi mer'îdir. Şuraya bir fıkra ilâve etmişiz. «Bu inzibati cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir» demişiz. Diyelim ki, kastımız söyledikleri gibidir.

Bu fıkra o maksadı temin eder mi? Biz diyoruz ki, bu fıkra bu kasitle varmak istediğimiz hedefi zaten bize temin etmez. Çünkü madde demiyor ki; «bu inzıbatı cezaların tatbiki bu fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir.» Böyle demiyor. «Mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat ierasına mâni değildir» diyor. Şu halde mebusun kürsüdeki herhangi bir tenkidi ve beyanı mesuliyeti mucip değilse, esasen takibat ierası tasavvur edilemez. Bu itibarla endişelerine mahal yoktur. Eğer maksatları meseleyi başka türlü göstermek suretiyle vaz'etmek ise itirazları devam edecektir. Yok eğer hakikaten samimî olarak endişe ediyorlarsa bu endişeye lüzum yoktur.

Şimdi diğer mesele. Turhan Feyzioğlu Dahilî Nizamnamenin yeni teklif edilen 180. maddesi, Anayasaya aykırıdır, objektif ölçü getirilmemiştir, diyor. Biz diyoruz ki, bilâkis mevcut ve hâlen mer'î Dahilî Nizamnamenin 180 nci maddesi Anayasaya lâfziyle ve ruhiyle muhaliftir. Turhan Feyzioğlu lütfen cevap versin. Dahilî Nizamnamenin mer'î 180 nci maddesi Anayasaya muhaliftir, diyorum ve bunun münakaşasını kendisiyle saatlerce yapmaya hazırım. Mer'î 180 nci madde, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 17 nci maddesine muhaliftir. Teklif edilen 180 nci madde ise Teşkilâtı Esasiye Kanununun ruhuna ve metnine tamamiyle uygundur. Bu hususta kendilerini vuzuha ve sarahate dâvet ediyorum.

Sebati Ataman arkadaşımız da işaret etti; Faik Ahmed Barutçu bu mevzuda, yuvarlak konuştı, aynı şeyi Turhan Feyzioğlu da yaptı. Anayasaya muhaliftir, ilmi heyetten geçmelidir, falan... Kendilerini vuzuha davet ediyorum, teklif olunan yeni metin Anayasaya muhalif midir? İddia edebilirler mi? Ve eski metnin muhalif olmadığını iddia edebilirler mi? Bunun cevabını bekliyorum. Yeni teklif edilen 180 nci madde Anayasaya muhalif değildir, bilâkis Anayasaya muhalif olan eski 180 nci maddeyi ortadan kaldıran bir hüküm getirmiştir.

Şimdi arkadaşlar, çok konuşuldu bu mevzu bugün, fakat müsaadenizle temas etmek mecburiyetindeyim. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 17 nci maddesinin ilk fıkrası üzerinde az evvel fikrimizi söyledik. Şimdi ikinci fıkraya gelince : Gerek intihabından evvel ve gerek sonra aleyhi-

ne cürüm isnadolan bir mebusun (dikkat buyurun, sahtekârlık, dolandırıcılık, hırsızlık, adam öldürme şu veya bu yok madde de) maznunen istievabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin ierası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur. Madde tahdidi saymış. İstievabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin ierası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur. Takibat yapılması Heyeti Umumiyenin kararına bağlıdır, demiyor. Dahilî Nizamname yapılmış vaktiyle. Anayasadaki teşriî masuniyet müessesesinin Dahilî Nizamname ile tanzimi lâzım. Yani, encümeninden nasıl çıkacak, nasıl tetkik edilecek? Gibi... Falan, falan suçlardan dolayı teşriî masuniyet kaldırılır, bunların dışında kaldırılamaz, tarzında bir hüküm koymak, Anayasanın sarahati muvacehesinde. mümkün müdür? Anayasa değişmedikçe, değildir. Fakat o vakit her nasılsa Dahilî Nizamname yapılırken 180 nci maddeye yanlış hükümler konmuş ve denmiş ki, bir mebusa Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27 nci maddelerinde mevzuabahsolan memnu fiillerden biri isnadolanursa o mebusun teşriî masuniyeti kalkar. Yanlış ve külliye Anayasaya muhalif. Esasiyecî Turhan Feyzioğlu'ndan rica ediyorum. Bu madde Anayasaya uygun mu? Bunu münakaşa edelim. Muhaliftir. Uygun değildir. Niçin Anayasanın 12 nci maddesi kimlerin mebus olamayacağını, seçilemeyeceğini göstermiştir. Bu madde saydığı suçlardan mahkûm olmuş kimselerle e-nebi hizmetinde bulunanlar, okuyup yazma bilmiyenler mebus intihabedilemezler, diyor.

27 nci madde ise, tamamen ayrı, ittiham maddesidir. Bir mebusun vatana hiyaneti, mebusluk zamanında irtikâbı mevzuabahsolursa, ve Büyük Millet Meclisinin üçte iki ekseriyeti karar verirse masuniyetinin kalkması değil; mebusluk sıfatı zâil olur, sâkıt olur. Teşriî masuniyetin kalkması için illâ 12 ve 27 nci maddelerde yazılı suçların mevcut olması hali aranmak gibi yanlış bir usule baş vurulmuş ama Dahilî Nizamnamenin bu hükmü yalnız encümenlerde rağbet bulabilmiş ve Meclis Umumi Heyeti bu hükmü tanımamış ve tanımaması lehinde birçok mütalâalar bu kürsüden sâdır olmuş ve müellifler, ilim âlemi de keza Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 17 nci maddesinin mutlak olduğunu ve mebusun mahkemeye verilmesi, hariçte işlediği bir fiilden dolayı mahkemeye verilmesi halinin münhasıran Meclis Heyeti Umumiyesinin

takdirine kalmış olduğunu teyid ve tekrar eylemiştir. Şu halde, şimdi Meclis ne yapacak? Adliye, Hükümet kanalı ile bir mebusun teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında bir teklif getiriyor. Eski Dahili Nizamnameye göre, dosya bir ihzari encümene, sonra muhtelit encümene gidiyor. Encümen tetkikat yapıyor; isnadolunan suç, 12 ve 27 nci maddelere giriyor mu diye bakıyor. Bakabilir mi? Bakılmaması lazımdır. Fakat vaktiyle böyle bir düzen kurulmuş, kimse bununla meşgul olmamış, üzerinde durmamış. Tek parti zamanının rehabeti içinde mebusların âdeti bir imtiyaza sahibolmaları yolu tervicedilmiş ve bu böylece devam etmiş, gitmiş.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sizde bu suçları işliyen az mı? Evvelâ bunun sizlere tatbik edilmesi lâzım.

HİLMİ DURA (Devamla) — Arkadaşım bana bir fikir ilham etti. Bu madde halen yanlış tatbik ediliyor; Adliye Vekilinin nazarı dikkatini celbederim. Gerek intihabından evvel ve gerek sonra aleyhine cürüm isnadolunan bir mebusun maznunen istievabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin icrası Heyeti Umumiye'nin kararına menuttur. Güzel! Devam ediyor Anayasa : «Cinai cürümüşhut bundan müstesnadır.» Cinai cürümüşhut nedir? Ağır hapsi müstelzindir, bir suçun işlendiği sırada veya işlenmesinin akabinde failinin yakalanmasıdır. Ben şu anda hatırladım ki, cinai cürümüşhut hâdiselerinden dolayı teşrii masuniyetin kaldırılması için buraya gelinmiştir. Yanlıştır, kaldırmaya lüzum olmadan Anayasanın 17 nci maddesine göre müddeiumumilerin takibat yapması iktiza eder. (Sağdan, gürültüler, soldan, «bravo» sesleri) Dikkat buyurun, cinai cürümüşhut bundan müstesnadır, ne demektir? Cinai ne demektir, cürümüşhut nedir? (Sağdan «ağır ceza» sesleri) O vakit cinai tâbiri söylediğim mânaya geliyordu, Anayasa lisanında cinayet demek değildir beyefendi.

Müsaade buyurursanız efendim, beyefendi arkadaşımız eserlerden, neşriyattan pek çok bahsetti, ben de bahsetmezsem belki ilmi saymazlar. Şimdi bakınız, Turhan Fevzioğlu arkadaşımıza hukuku esasiye hocası olarak, temas ettiği Tahir Taner yibi, Ali Fuat Başgil bu dersi kendilerine okutmuştur her halde. Ne

diyor, Başgil; son karar umumi heyetindir, diyor. Her halde bilirler. 1941 senesi Hukuk Fakültesi Mecmuası cilt 7, sayı 1. «Son karar umumi heyetindir, heyet ne ihzari ve ne muhtelit encümenlerin mütalâaları ve kararlariyle bağlı olmaksızın re'sen düşünecek, tartacak ve son kararı verecektir.» Bizim bugün getirdiğimiz bundan başka bir şey midir? Yine Profesör Ali Fuat Başgil işaret etmiş. Şöyle diyor: Bu noktaya Faik Ahmed Barutçu da temas etti. «Bu noktayı Refik İnce şu beyanatıyla pek güzel izah etmiştir. Heyeti Umumiye kararını verir ne demektir... Bu encümen mazbatasını aynen kabul eder demek değildir. Meseleyi müzakere eder, kararını verir, demektir... Bakacağız, bilmem falan ve filânı dövdüğünden dolayı maznuniyetine karar verilenin evrakı buraya gelmiş, (dövmekten.. Yani 12 ve 27 nci maddeye girmiyen bir iş). Bizim Teşkilâtı Esasiye Encümeni malûm klişe dâhilinde Devre sonuna tâlik etmiş, bir arkadaş buraya çıkıp bu adamın muhakemesinin icrası lâzımdır, mahkemeye teslim edilmelidir, diyebilir...»

Bu Mecliste söylenen söz.

Şimdi profesör diyor ki; (Umumi Heyet isnadolunan suçun Teşkilâtı Esasiye Kanununun 27 nci maddesinin 2 nci fıkrasında, 12 nci maddeye atfen, gösterilen suçlardan başka bir suç olduğuna kanaat hâsıl ederse bu takdirde ve yalnız bu takdirde teşrii masuniyetin kaldırılmasına veya kaldırılmamasına karar vermekte serbest ve muhtardır.) Yani 12 ve 27 nci maddelerde yazılı olmıyan suçlardan birisi ile karşılaşınca Umumi Heyet tamamen muhtardır. Eğer 12 ve 27 nci maddeye giren bir suçla karşı karşıya kalırsa teşrii masuniyetin kalkmasına karar vermek mecburiyetindedir. Çünkü o maddelerde yazılı suçlar esasen mebus olmaya mâni fiillerdir. Binaenaleyh mebus seçildikten sonra bu fiili işlemiş ise ve mahkemeye verecek ciddi deliller mevcutsa, Umumi Heyetin ölçüsü yalnız bu olacaktır. Fiilin efkârı umumiyede hâsıl ettiği tepkidir kendilerinin endişesi, - arkadaşların birinden sâdır oldu - bunun neticesi mahkemeye gitmiyecek mi? Böyle şey olmaz arkadaşlar. Niçin Umumi Heyetin kararına razı olmuyorlar? Pek çok arkadaşın evrakı geldi geçti. Umumi Heyet hiçbirinin teşrii masuniyetini kaldırmadı.

SIRRI ATALAY (Kars) — Çok kaldırıldı, benim kaldırıldı.

HİLMİ DURA (Devamla) — Çünkü mecbur idi, on ikinci maddeye giriyordu, ağır hapsi müstelzimdi. Çünkü o filli işlemiş olan bir zatın mebus seçilmesine imkân olmadığı gibi, mebus seçildikten sonra mebus kalmasına da imkân yoktur. Mahkemede sabit olsaydı ağır hapsi müstelzim idi. Ondan kalktı.

Şimdi arkadaşlar, teşrii masuniyet müessesesi, Faik Ahmed Barutçu ve Turhan Feyzioğlu beyefendiler tarafından uzun boylu münakaşa mevzuu yapılmak istendi. Bu mevzu memleketimizde politika adamlarını, ilim adamlarını, basınımızı ve efkârı umumiyei zaman zaman işgal etmiştir.

Bakınız çok mühim bir politika ve siyaset adamımızın teşrii masuniyet hakkındaki fikirlerini okuyacağım. Bu zat İsmet İnönü'dür. Ve teşrii masuniyet hakkındaki bu sözlerini iktidardan düşmeden beş gün evvel, 9 Mayıs 1950 İstanbul nutkunda söylemiştir.

Diyor ki Sayın İsmet İnönü : «Bizde son zamanlarda mahkeme karşısına gitmek için milletvekillerinin masuniyetinin kaldırılıp kaldırılmaması mevzuu büyük hürriyet meselesi gösterilmiştir. Milletvekillerinin masuniyeti, onun emniyetle vazife ifa etmesi için eski zamanlardan gelen bir teminat olarak düşünülmüştür. (Sağdan, bravo sesleri) Fakat milletler adaletlerinde ve zihniyetlerinde terakki ettikçe bu masuniyeti hürriyetin bir şartı değil bir mahzuru olarak görmeye başlamışlardır.» (Soldan, bravo sesleri, alkışlar, gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar, İsmet İnönü iktidardan ayrılmadan 5 gün evvel bu mevzudaki sözlerini şöyle bitiriyor : «Bugün bu masuniyet antidemokratik sayılarak birçok memleketlerde tamamen kaldırılmıştır.» (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Dahası var. Bir teşrii masuniyet meselesi burada müzakere ve münakaşa edilirken teşrii masuniyetin hararetli taraftarı olarak kürsüde beyanatta bulunmuş olan Sayın İsmet İnönü'ye, ben, geçen sene burada bu konuşmalarını hatırlattım. Zabıtlardan aynen okuyorum : «Mutlak masuniyet başka, Meclis kürsüsündeki beyanattan dolayı mutlak mesuliyetsizlik başka.» diye cevap verdiler. Şu halde mebusun dışarda işlediği suç için tanınan masuniyetin bizdeki genişliğine Sayın İnönü

muvarızdır. Ama bugün 180 nci madde için burada Faik Ahmed Barutçu'nun gösterdiği hailevi manzara ne idi? Ya Turhan Feyzioğlu'nun buradaki hitabet ve belâgati ne idi? (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)

Şunu öğrenmek lâzım değil midir ki; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu (Sağdan, gürültüler) öğrenmek istiyorum ben şahsan; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, Grup Reisleri İsmet İnönü'nün düşündüğü gibi mi düşünmektedir, yoksa Grup Reisvekilleri Faik Ahmed Barutçu gibi mi düşünmektedir? (Sağdan, bir mebusa veya gruba sual soramazsın sesleri) Zaten cevap veremezsiniz ki. Bakın Sayın İsmet İnönü 1950 de söylediği fikri değiştirmiştir bugün diyemeyiz. Çünkü o gün yerinden bu müdahaleyi yaptıktan sonra kürsüye çıktılar ve şöyle dediler: «İki türlü teminat altında çalışıyoruz. Birisi Meclis kürsüsünde vazife esnasında mesuliyetsizlik teminatı dediğimiz. Öteki de, Meclis dışında, Meclisin vazifesiyle alâkadar olmıyan masuniyet meselesidir... Müdafaa ettiğim mevzu Meclis kürsüsünde vazife ifa ederken mesuliyetsizlik mevzuudur.»

Demekki Sayın İnönü; birçok milletlerin adalet ve zihniyetlerinde telâkki ettikçe, bu masuniyeti, demokrasinin bir şartı olarak değil, mahzuru olarak görmeye başladıklarını ve artık bugün bu müessesenin tamamen kaldırılmış olduğunu söylüyor. Şurada demin cinai cürmümeşhut meselesine temas etmiştim. Fakat arkadaşım benim cinai cürmümeşhut tarifimi salâhiyetli bulmadılar, beğenmediler, gayriilmî gördüler. Bakınız şimdi gene oraya geliyorum. 17 nci maddenin 2 nci fıkrası bir istisna ile takyidedilmiştir. Bu da cinai yani ağır hapis cezasını mucip meşhut cürüm hâlidir.» Profesör Ali Fuat Başgil söylemiştir. Zannedirim kendilerinin de hocasıdır.

«Mebus, Meclis dışında işlediği bir suçtan dolayı, Meclisin müsaadesi alınmadıkça hot behot tekibedilemez. Ancak ağır hapis cezasını müstelzim bir suç, eski kanunu esasi diliyle, ika ederken veya icrayı mütâakıp tutulursa; hakkında Ceza Usulü Kanununun normal takibatına derhal geçilir. Mebus isticvap ve tevkif olunabilir.»

Şimdi arkadaşlar; Sayın İnönü'nün masuniyet meselesi hakkındaki mütalâalarını söyledim. Siyaset adamlarımız böyle demiş. Ya ba-

sında ne denmiş?.. Ya efkârı umumiye ne demiş?.. Bu mesele evvelece basını çok işgal etmiştir. Bakınız; Ahmet Emin Yalman masuniyet meselesi hakkında ne diyor. Çok enteresan: Dahilî Nizamnamenin 180 nei maddesi Anayasaya muhaliftir. Derhal değişmesi lâzımdır... (Sağdan; ya... sesleri) Ya.. Beyler. Naşiri efkârınız İstanbul'da da, onun için arz ediyorum. «Teşriî masuniyetin ref'i hakkında mahkemelerden gelen her talebin istisnasız surette reddedilmesinin ve işin Devre sonuna bırakılmasının bir sebebi de Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesindeki; (Turhan Feyzioğlu'nun müdafaa etmek istediği. Faik Ahmet Barutçu'nun müdafaa etmek istediği Dahilî Nizamnamedeki fıkra.)

Bir fıkranın Anayasadaki ruha ve Nizamnamenin kendisindeki esasa uygun olmamasıdır. Bu fıkraya göre, muayyen memnu fiillerin haricindeki suçlarda İhzari Encümene takibat ve muhakemesinin Devre sonuna taliki hakkında bir mazbata hazırlar ve Muhtelit Encümene verir. Muhtelit Encümen bu mazbataya bağlı değildir. Anayasanın 17 nei maddesindeki esasa sadık kalarak İhzari Encümenin mazbatasına rağmen refi kararı verebilir. Fakat İhzari Encümenin, mesele neden ibaret olursa olsun ref'iye yolunda mazbata vermeye mecbur tutulması ve ellerinin ibtidadan bağlı olması elbette doğru değildir. 180 nei maddenin buna dair fıkrası tadile muhtaçtır... Büyük Millet Meclisinin bütün bu noktaları göz önünde tutacağımı ve teşriî masuniyetin ref'i meselesini Teşkilâtı Esasiye Kanununun 17, 69 ve 71 nei maddelerinin dalâletiyle ilk fırsatta esaslı bir tetkikten geçireceğini ümid ediyoruz. (Sağdan, hangi gazete sesleri, tarihi sesleri). 5 . V . 1941 tarihli Vatan gazetesi, Ahmet Emin Yalman'ın baş makalesi. (Sağdan ooo... sesleri) 1941 de 180 nei madde mer'î. Zatı âliniz belki bunu bilmiyor. Politika adamları böyle diyor. Basında teşriî masuniyetin tatbik şekline dair birtakım mütalâalara, şikâyetlere raslıyoruz. Umumi efkâr ne diyor; bir ankete hukukçuların verdiği cevap : Anayasamızda mebuslara geniş bir imtiyaz verilmiştir. Mebus olmıyanlar vatandaş işlemiş olduğu küçük ve büyük her suçtan dolayı mutlaka takibedilir. Fakat mebus takibedilemez, çünkü mebusdur. Bu imtiyaza o kadar genişletilmiştir ki bugün tanınmış büyük şöhrat sahibi mebuslardan bazıları

omuzlarında yüzlerce işlenmiş suç taşıdıkları halde takibe mâruz kalmamışlardır. (Sağdan, bravo, doğru sesleri) Teşkilâtı Esasiye Kanununun teşriî masuniyete mütedair olan 17 nei maddesiyle Türkleri kanun nazarında müsavi tutan türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazlarının mülga olduğunu tasrih eden 69 neu madde bu masuniyetle açık bir tezat teşkil etmektedir. Teşriî masuniyet bir zümre imtiyazı değildir. Bu ihtilâl devirlerinden kalma, milletvekilliğini millet ve kanun fevkinde tutan, mahkemelerin adaletinden şüphe eden menfi bir zihniyet ceninidir. (Sağdan, bunları kim demiş sesleri) Vatan gazetesinde çıkmış. Ocak 1941 nüshalarını açarsanız. (Kim diyor onu sesleri, ismi, sesleri) Hukukçular, İstanbul barosu avukatları. Anket. (İsmi ne sesleri) ne yapacaksın ismini, tarih veriyorum ben size. Şimdi artık bitireceğim merak etmeyin. Politika adamından bahsettım, umumi efkârdan söyledim, sözlerimi Prof. Ali Fuat Başgil'in şu satırları ile bitireceğim.

Bugün, hemen her memlekette halk bu müesseseye demokrasinin bir yararı nazarı ile bakmaktadır ve masuniyeti, çürük bir mantık maskesi takınarak demokrasi burjuvaları şahsında eski aristokrasi imtiyazlarının devamından ibaret görmektedirler. (Soldan, alkışlar, bravo sesleri)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — O kitabın tarihini de oku.

REİS — Nusret Kirişcioğlu, lehinde mi, aleyhinde mi?

NUSRET KIRIŞCIOĞLU (Sakarya) — Lehinde.

REİS — Kemal Satır arkadaşımız tarafından vaktin geçikmiş olması dolayısıyla bu müzakerenin gelecek oturuma taliki talebedilmektedir. Bu taleplerini nizamname hükümlerine göre reynize arz ediyorum. 81 nei madde sarıhtır. Ekseriyet vardır, müzakereye devam ediyoruz, efendim.

Emin Soysal, buyurunuz.

EMİN SOYSAL (Maras) — Muhterem arkadaşlar; bendeniz hukukçu değilim. Ama hukukçu geçinenleri dinleyince biraz hukukçu olacağım geldi. Ben isterdim ki, Demokrat Parti bu zamanda bu teklifi böyle alalecele Meclise getirmesin. Ne olurdu bu tasarı bir ilim heyetine tetkik ettirilseydi de öyle gelseydi? Ve mütehassıs arkadaşların tetkikinden geçmesi her halde çok iyi olacaktı. Ben 1946 - 1950 arasındaki Adnan Mende-

res'in demokrasi anlayışını ve o zaman Demokrat Parti Genel Başkanının buradaki sözlerinin, demokrasi anlayışının gelmesini isterdim. Burada konuşulanları dinledim. Hakikaten dinledim ve üzüldüm. Geriye gittiğimizi görerek üzüldüm.

Muhterem arkadaşlar; bu tâdil tasarısının esbabı mucibesini okudum. Esbabı mucibede; tek parti devrinden bahsediyor. O zamanın ihtiyaçlarına cevap veren tüzük çok partili hayatın icaplarına cevap veremiyor, diyor. İtalya'dan şunu, İngiltere'den şunu aldık falan diyor.

İtalya'dan işine gelen maddeyi almış, Fransa'dan işine gelen maddeyi almış, İngiltere'den işine gelen maddeyi cimbızla çekip almış. Ucube bir milletmişiz gibi bize bir tüzük tadili tasarısı getirmiş.

Bizim de ilim adamlarımız vardı. Bizim de ince görüşlü, derin düşünen politika adamlarımız vardır. Onların mütalâasını aldıktan sonra tadil cihetine gidilseydi ne olurdu? «Anglosakson zihniyetine yakışan» diyor. Ne olurdu «Türk zihniyetine» diyerek Türk demokrasisinin temellerini atarak esbabı mucibede bir söz yer alsaydı. (Sağdan, alkışlar.) Durun daha neler söyleyeceğim.

Arkadaşlar, bu Tüzük tadilinin esbabı mucibesi tasarıda yazılan değildir. Bunun arasındaki zihniyetlerdir. Nedir onlar? Onlar Meclisi muhalefetten temizliyeceğiz, Meclisi gülbahçesine çevireceğiz, sözündeki zihniyettir. (Sağdan, bravo sesleri). Bugünkü siyasi partilerin hiçbirisinin muhalefet yapmaya hakları yoktur, 8 . IV . 1956 da söylenen sözlerin zihniyetidir. Biz iktidara millî irade ile geldik, bizi tenkidetmek millî iradeyi tenkidetmektir, sözündeki tenkidi kabul etmeyen, tenkidden kaçan zihniyettir. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar). Samimî olalım! Durun bakalım daha neler söyleyeceğim. (Sağdan gülüşmeler).

Hakikaten asıl gerekçenin arkasındaki zihniyet şudur. Mecliste muhalefeti çalışmayacak hale getirmek ve baskı altına almak. (Soldan, o o o sesleri, gürültüler). Durun, durun daha aşağıda söyleyeceklerim var. (Soldan: Fazla su içiyorsun sesleri) ne yapalım öyle şeyler getiriyorsunuz ki, eğerim yanıyor, su içmeye mecbur oluyorum.

Bir defa 15 dakikayı 5 dakikaya indirdiniz. Bir dakikası kâğıtları toplamaya, bir dakikası buraya gelmeye, geri kalanı da Sabati Ataman

gibi nüktedanların sözüne cevap vermeye gider, beş dakika olur konuşmadan iner gidersiniz.

İkincisi Vekilin, menafii umumiyeye uygun bulmuyorum, onun için cevap vermiyorum demesiyle sualin cevapsız kalmasıdır. Tasarıyı getiren arkadaşlarımızın komisyonda söylediğine göre vekil derse ki, ben bu sözlü soruya cevap vermiyorum, bu, cevap teşkil edermiş. Komisyonda söyledi. Ben cevap vermiyorum diye söylerse bu cevap olurmuş.

Emin olun gramer anlayışı bakımından ben bunun mânasını anlamadım. Bu, buna cevap veriyor musun, vermiyor musun, sözünün cevabıdır; yoksa Elbistan hastanesinde şu anda bir tek doktor yoktur, bunun sebebi nedir, Sualinin cevabı değildir. Sual budur.

Şimdi sözlü soru müessesesi bir taraftan böyle zedelenmektedir. Gensoru ise işlemez. Yedi seneden beri işlediğini gören varsa ispat etsin. Meclis Tahkikatı;.. Eh. Kürsüde kolay kolay fayda vermiyor. Kısa zamanda neyi anlatacak mebus? Zaten vatan sathında dolaşıp toplantı yapmak da zorlaştı. Konuşmaların yeterlik takrirleriyle kesildiğini görüyoruz. Buna tutanaklar da şahittir. O halde mebusun burada söz hürriyetinin azalmadığı yolundaki ifadeleri kabul etmek güçtür. Hele parti genel başkanı - buraya dikkat edin, arkadaşlar - ve hem de Hükümet Reisliği'nin aynı şahısta toplanması, bir daha mebus olamamak veya şu şu hususlarda üzüntü yaratmak korkusu mebusun vazifelerini tamamen yapmaktan alırsa? Meclisin üstünlük meselesi, Meclisin murakabe meselesi nice olur, arkadaşlar? Ben her ne kadar hukukçu değilsem de zihnime dökünüyor. (Gülüşmeler) Bu tasarı şu arz ettiğim sebeplerden dolayı Mecliste kabul edildiği andan itibaren Meclis son derece mukayyet, müntehap istişari mahiyette bir Meclis olacaktır. O kadar Tüzük tadiline komisyonda söylediler. Dediler ki : Hükümet programının münakaşası sırasındaki ahvali gördük. Anayasa Komisyonunda bu ileri sürüldü. Gûya tüzüğün tadili sebeplerinden biri bu imiş gibi. Halbuki bu tüzük tadilinin esbabı nice zaman evvelki antidemokratik zihniyetin devre devre, merhale merhale, buraya geldiğini biliyoruz. Ama Hükümet programının münakaşası sırasındaki sahne gözden kaçmamıştır. Sayın Başbakan Adnan Menderes konuşurken muhalefet bir tek ses çıkarmadı. Arkasında dört milyona yakın reye sahibolan bir partinin

lideri İsmet İnönü gibi bir adam konuşurken ne gürültüler olduğunu tutanaklar gösteriyor, arkadaşlar. Kürsüye sandalya ile hücum edildi, bir realiteyi arz ediyorum, sandalya şuraya kadar geldi. Kürsüde konuşanlara en taşkın müdahaleleri yapanlardan ikisi hükümet âzası idi. Arkadaşlar, sahne bu iken, yalnız muhalefet suçludur, bunun esbabı mucibesi de budur, denemez, arkadaşlar.

Arkadaşlar, Almanya'da Millet Meclisinin 11 Mart 1863 tarihli iktimamında Harbiye Nâzırı M. Durun Hükümete karşı olan bir hücumu terbiyesizlik olarak ifade ediyor. Riyaset makamında olan Dolfus, Harbiye Nâzırının sözünü kesiyor, /nâzır diyor. O zaman reis : «Şapkamı giyer celseyi tatil ederim, sözünü kes» diyor ve nâzır sözünü kesiyor. Biz, nâzırlar konuşurken sözünü kesmiyoruz ama muhalefette bir şey oldu mu, olmaz, deniyor. İftizüğün tadil teklifinde ben-denize göre iera üzerindeki murakabeyi tesirli kılacak bir hüküm yoktur. Meclisin iera üzerindeki murakabesini tesirli kılacak maddelerin de bu tüzüğe konması lâzımgelirdi. İerayı, bu tüzükte konan maddelerin mahiyet ve mînasına göre âdeta lâyüsel bir duruma doğru götürüyor. Diğer taraftan reislerin salâhiyet ve vazifeleri bakımından bu tüzüğe birtakım maddelerin konması lâzımgelirdi. Bu nevi şeyler hiç düşünülmemiştir. Reisin bitarafılığı öyle bir meseledir ki, arkadaşlar buna dair misaller verdiler, bir misal de ben okuyayım.

1881 tarihinde Fransa Meclisinde bir âza (Soldan, çok eski, sesleri) evet çok eski. Fakat demin bir arkadaşınız burada bundan çok daha eski şeyler okudu, alkışladınız. Sonra hakikatlerin eskimesi olmaz. «İki kere iki dört» eskir mi hiç? Bir âza telmih yoluyla Reisi itham edici sözler söylüyor ve bir gazeteye beyanat verdiğini iddia ediyor. Bunun üzerine Reis diyor ki, hiçbir gazeteye bir fikir dermeyan etmedim. Hattâ bir defasında gazetelerden birisi istişare için beni davet ettiği halde ben kabul etmedim. Binaenaleyh, Heyeti Aliyenize karşı temin ederim ki, şerefi riyasetinizle mübahi olduğum andan beri hiçbir gazetenin umur ve muamelâtına müdahale etmedim. (Soldan, bizim reisler de öyle, sesleri) Zafer gazetesinde ve diğer gazetelerdeki beyanları tetkik edersek 7 seneden beri birtakım şeyleri görürüz kardeşim.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Yok öyle şey....

EMİN SOYSAL (Devamla) — Reisler o derece bitaraflıkla Meclisin Heyeti Umumiyesinin hukukunu siyasette bulunmayı düşünecekler ki, teşrii masuniyeti kaldırılan bir mebusun durumunu, milletin temsileisi olan adam olması dolayısıyla durumunu, Adliye Nâzırı ve iera organları nezdinde Meclis namına icabında takibedecektir. Müellifler böyle söylüyorlar.

Hangi partiden olursa olsun, her hangi bir vaziyet olduğu zaman bir mebusun hukukunun korunması, Riyaset mevkiinde olan zevatın ve bilhassa Birinci Reisin vazifesidir. Birinci Reisin ekseriyetle Riyaset kürsüsünde bulunması lâzımdır. Birinci Reisin gelemediği veya işi olduğu zaman kürsüde bulunamaması halinde Reisvekillerinin kürsüde bulunmaları lâzımgeldiği de bâzı müellifler tarafından zikredilmektedir. (Sağdan, bravo sesleri, gülüşmeler) Bana öyle geliyor ki, bu tüzük tadilinin esbabı mucibesi Kırşehir vilâyetini ilce yaparken yazılan esbabı mucibeyi hatırlatıyor. İnşallah o esbabı mucibe gibi gene sizin tarafınızdan daha güzel bir esbabı mucibe ile bu Tüzük daha güzel bir şekilde tadil edilir. Ben bu tadil teklifinde bir güphenin, bir endişenin mevcudiyetini hissediyorum. Bu tüzük tadiliyle demokrat iktidar 1950 den önce ve bugüne kadar güreştiği pehlivan minderini korkudan terkedip yeni bir minder seçmek yolunda olduğunu gösteriyor. Halbuki Demokrat Partinin programının 1946 da yayınlanan birinci maddesi şöyledir :

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Suları bitirsin, hoca.

EMİN SOYSAL (Devamla) — Susadysan vereyim. Demokrat Parti programının 1 nei maddesi : «Demokrat Parti Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumi siyasetin demokratik görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadiyle kurulmuştur.»

Partinizin programının 1 nei maddesine göre hareket ettiğiniz takdirde bu tadil tasarısının birçok maddelerini kaldırmanız lâzımdır. (Soldan, hangisinin kaldırılması lâzım? Bir madde söyle sesleri) Şimdi arz edeceğim, biraz müsaade edin! Bâzı arkadaşlarım Halk Partisinden bahsettiler bu kürsüden.. O zamanlar,

yani Halk Partisi devrinde Meclis nasıl çalışırdı? Müsaadenizle birkaç tane misal arz edeyim. Burada sözlü sorular işlerdi. Bendeniz 18 maddelik sözlü soru sormuştum, rahmetli Reşat Şemsettin Sırer, tüzük gereğince iki içtima sonra gelmiş, cevabını vermiştir. Zamanında vermezlerse gelip müsaade isterlerdi. 1946 ile 1950 arasında hiçbir mebusun sözlü sorusu iki içtima öte geriye bırakılmazdı, altı yedi ay sonraya kalmazdı, hasıraltı edilmezdi, pas geçilmezdi.

Gensoru müessesesi işlemiştir. Bakınız nasıl işlemiştir? Demin Halk Partisinden misal veren arkadaşlar, o zaman burada bulunmadıkları için ve belki de takibetmedikleri için bilmediklerinden dolayı arz ediyorum arkadaşlar, gensoru müessesesi öylesine işlemiştir ki, Hasan Saka zamanında şeker hakkında Demokrat Parti Grubu bir gensoru açtı. Halk Partisi Grubu bunu grupunda müzakere etti. (Soldan, sen o zaman hangi partide idin sesleri) Bendeniz bağımsızdım, rahmetli Mareşalle beraber, iki bağımsız bir oda vermişti Halk Partisi. (Gülüşmeler) Siz bir partiyi grup olarak tanımıyor-sunuz.

Muhterem arkadaşlar, Halk Partisi Grubu bu gensoru münasebetiyle Hasan Saka'yı nasıl tartakladılar. (Soldan, nereden biliyorsunuz sesleri) Dinliyorduk, her gün malûmat veriyorlardı. Demokrat Parti bunu haber alıyor. O zaman Demokrat Parti Başkanı olan Sayın Celâl Bayar İstanbul'a gidiyor ve orada bir beyanat veriyor. Meclise verilen bir gensoru hakkında grup karar veremez diyor, anti - demokratiktir diyor. O zamanki yani 1948 tarihli gazeteleri tetkik buyurursanız bu beyanatı bulursunuz. Anti - demokratik denen bu gensoru kararı hakkında, o zaman hatırımda kaldığına göre Fuad Hülûsi Demirelli çıktı kürsüye, dedi ki: Biz gensorudan vazgeçtik. Gensorudan vazgeçiyor ama kendi partisi aynı mevzu hakkında sözlü soru veriyor, bu meselenin konuşulmasını temin etmek için.

Şimdi; bir parti ki, demokratik rejime yeni başladığı sırada şeker mevzuuna ait bir gensorunun grupta karara bağlanmasını doğru bulmaz, 10 - 12 sene sonra Meclisin ve rejimin bünyesine taallûk eden tüzük tasarısının konuşulmasını grup kararına bağlar. Aradaki tezadın mânasını tarihin sînesine tevdi ederim. (Sağdan,

alkışlar) Meclis tahkikatının nasıl olduğunu 7 seneden beri bütün millet biliyor.

Arkadaşlar, o zaman öyle bir demokratik zihniyet vardı ki, o günün Reisicumhur makamında bulunan zat vilâyetlere seyahate çıkıyor. Demokrat Partiye haber gönderiyor, yanıma bir mebus verin diyor. Sayın Nuri Özsan hatırlarlar, seyahatin mânasını, ne demek olduğunu. Demokrasi böyle başladı bu Mecliste.

Arkadaşlar, burada Tahtakılıç kürsüden inerken ağzından bir kelime çıkarmış, namus kelimesi mi nedir. O zaman üzerine birkaç mebus yürüdü (Soldan, döğmüşler, sesleri) döğüldü, döğülmesi, o ayrı bir mesele. (Soldan, gülüşmeler) Arkadaşlar müsaade buyurun, müsaade buyurun, buradan tutulup aşağıya atılmadı ya, kürsüden söyledi diye.

O vakit mebus olarak Meclis Divanına bir önerge verdim, mebus döğülemez, mebusun üzerine yürünemez, diye. (Soldan, bravo sesleri) Meclis mekanizması nasıl işliyordu? İki gün sonra Meclis Reisi beni çağırdı şunun üzerinde görüşelim, ağır bir kelime var değiştirelim diye, bu kelimeyi ben de sert buldum. Bakıyorum sözlü sorular bugünkü gibi iki ay sonra değil, üç hafta sonra değil bir birleşim sonra Meclis Divanı kürsüye geldi, önergeme cevap verdi. O zaman şunu arz ettim ve tekrar arz ediyorum. Bunu iktidarın bilmesi lâzımdır. İktidarda olanlara tolerans düşer. Arkadaşlar dedim bir hatasından dolayı bir mebus cezalandırılmaz. Vaktiyle Perikles Agora meydanından evine giderken haksızlığa uğrayan bir vatandaşa rasgeliyor. O vatandaş Perikles'e evine gelinceye kadar dünyanın en ağır hakaretlerini yapıyor. Karanlıkta Perikles evine varıyor, kölesini çağırıyor; feneri yak bu vatandaş evine kadar götür, ayağına taş değmesin, diyor. İşte arkadaşlar demokratik zihniyet tarihte böyle başlıyor. İsmet Paşa da öyle yaptı.

SOLDAN BİR MEBUS — Öyle mi?

EMİN SOYSAL (Devamlı) — Öyle ya. Yalnızda bir muhalif mebusu gezdirmek kolay mı arkadaşım. Bizzat bu kürsüde muhalefetteyken Sayın Menderes saatlerce konuşurlardı. Kendisini iktidar mebusları olarak sükûnetle dinlerlerdi. Bendeniz kürsüye çıkardım, tenkid ederdim, bir, bir buçuk saat tenkid ederdim. Dinlerlerdi, dışarıya çıkınca münakaşasını yapardık.

Sevgili arkadaşlarım; müsaade buyurun, demokrasi tahammül rejimidir. Demokrasi itidal rejimidir. Demokrasi kin rejimi, intikam rejimi, garaz rejimi, nefret rejimi, vatandaşları bir birine düşürme rejimi değildir. (Soldan ve sağdan, alkışlar, bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlarım; Tüzüğü tadil eden eenebi memleketlerden maddeler almışız. Ne olur; eenebi memleketlerdeki zihniyeti de alın bakayım. Eenebi memleketlerdeki zihniyeti de getirsenize. Bu hususta bakın size misaller vereceğim. İngiliz Başvekili Balduvin'e karşı - siz hep oradan bahsettiniz, hattâ bir arkadaşımız Fransızca metin okudu, biraz da biz «How do you do» diyelim. - (Gülüşmeler) İngiliz Başvekili Balduvin'e karşı bir mebus çıkıyor. Ne için? Tahdidi teslihat meselesinden dolayı. Mebus çıkıyor ve bu tahdidi teslihat meselesinde zayıf hareket ettiği için «Balduvin» diyor «Sen haini vatansın, alçaksın, memleketi felâkete sürüklüyorsun.» Mebusu ne mahkemeye veriyorlar, ne sürüklüyorlar. Dikkat ediniz, meselenin içinde tenkid zihniyeti vardır, niçin bunu da aynen nazarı dikkate almıyorsunuz? Kırıl 5 nei George yine bir gün Mecliste açılış nutkunu veriyor. Yerine gitmek için hazırlanırken mebus Kırıl'a hitaben; «George, beni dinle» diyor. (Soldan, «atıyorsun» sesleri.) Ben atmam, gel vesikalarımı göstereyim. Senin saçının kılı kadar ben kitap okudum ve bu memlekette binlerce talebem var. (Gülüşmeler ve sağdan, alkışlar.)

REİS — Emin Bey lütfen...

EMİN SOYSAL (Devamla) — Yüzünün ununu görüpte kendini değirmencimi sanıyor. (Soldan gülüşmeler, sağdan alkışlar) Ben tatlı tatlı ve açık konuşuyorum ki sözlerim herkes tarafından anlaşılın diye. (Sağdan soldan gülüşmeler alkışlar) Kırıl diyor, siz müsrifsiniz, hanedanınız mensupları müsriftir, millete zarar veriyorsunuz, diye dünyanın en ağır sözlerini söylüyor.

Beşinci Jorj, hepinizi hürmetle selâmlarım diyor selâmlayıp gidiyor, kızmıyor. Çünkü orâda hürriyet vardır.

Arkadaşlar, İngiltere'de son zamanlarda üç tane vekil afedersiniz, karılarının şu veya bu şekildeki hareketleri dolayısıyla, tenkid edildiler. Bunlardan birisi de Millî Müdafaa Vekili. Oradan Tüzük maddelerini cimbızla alıp getirmek yerine o ruhu getirmek lâzımdır. Yanlız cim-

bızla Tüzükteki maddeye getirtip muhalefetin nam ve hesabına bunları koymak deyil. Bu ruhu da bu toleransı da getirin.

Eden'e, son Süveyş Kanalı meselesinde en ağır sözleri söylediler. Bir mebus dedi ki, İngiltere tarihinde senden daha ehliyetsiz daha kabiliyetsiz, daha kötü Başvekil gelmemiştir. Maa-zallah bizde bunu söylerlerse hali ne olur? Ha babam ha.

Bakınız dostane söylüyorum. Bu zamanda şu Tüzük tadilini getireceğinize bir ilim heyetine havale edeydiniz ve Hükümet de kuyruk halinde et bekliyen vatandaşlara göre bulaydı. (Sağdan alkışlar) (Soldan: kuyrukla bunun alâkası ne? Sesleri.)

Arkadaşlar, size bir misal arz edeyim: Roje'nin Hukuku Esasiye kitabının 275 nei sayfasında bir misalini bulursunuz. Birgün Mecliste mebus kızıyor, sıçrayarak kürsüden reisin bulunduğu yere çıkıyor. (Gülüşmeler) Dikkat buyurun, inanmıyan Roje'nin Hukuku Esasiye kitabının 275 nei sayfasını okusun. Şimdi, mebus sıçrayıp çıktıktan sonra reis ne yapıyor biliyor musunuz? 3 gün, 5 gün mebusu dışarı atmıyor. 1 000 lira veya bir aylık maaşını kesmiyor. Hayır efendiler, müsaade buyurun, reisin söylediğini size okuyayım: «Efendiler, rüfekaımızdan biri şimdiye kadar bu Mecliste emsali gayrimesbuk ve fevkalâde şayanı teessüf bir harekette bulundu. Yani Kürsî Riyasete kadar çıkarak reisi tehdidetti. Bu hareket o kadar ağırdır ki, buna karşı mevcut mücazâtı intihabiye ona kâfi gelmez, bu nevi hakaretlerin cezasını vermek efkârı umumiyyeye aittir. Ben de mumaileyhin tedibini efkârı umumiyyeye terk ediyorum. Efkârı umumiyenin tertibedeceği mücazat o kadar şedit olur ki; Meclisinizi bundan fazla bir cezaya sevk etmek salâhiyetini kendimde göremiyorum.»

Gördünüz mü demokrasiyi.. Tüzükte bunu getirsenize.. (Soldan, gülüşmeler) Öksür.. ihtar veriyorsunuz, tatlı bir nükte yap, ihtar veriyorsunuz. Bunun sonu nereye varıyor? Canım bu işleri düşünmemiz lâzım a kardeşler..

İngiltere'de cezaları reis değil, Meclis bizzat vermiş. Bunu bir ilim komisyonu tetkik etsin, diyoruz. Size şimdi Arjantin'den bir misal arz ediyorum. (Soldan, gülüşmeler) Ne gülüyorsunuz? Bakın demokrasiye Arjantin Cum-

huriyetinde. Onların Meclisinde cezaların her nev'i için Meclisin karar vermesi lâzımdır. Bu cezaya karar vermek için evvel emirde Riyaset tarafından müntahap ve beş âzadan ibaret bir encümene havale olunurmuş. Yani bir mebusa ceza verilecek mi, beş kişilik bir heyet teşkil edilir, iş oraya havale olunurmuş.

Japonya'da mebusa ceza vermek için Ceza Encümeni varmış. (Gürültüler, gülüşmeler) Şimdi, yalnız Fransa'dan, İngiltere'den mi misal alacağız? İşte Japonya da böyle. Bir kişinin takdirine bırakılmıyor, olabilir kendisine rey vermiyen bir adam olur, hissiyatına kapılır da ona ceza verir, diye. Hele muhalefetten olursa bu insan, hemen yapıştırır cezayı..

İşte bunu düşünmüş Japon Meclisi, bir Ceza Encümeni kurmuş, bir mebusa ceza verilecek mi, oraya havale ediyor.

SERVET SEZGİN (Çanakkale) — Japon Meclisindeki kavgadan hademeler istifa ediyor.

EMİN SOYSAL (Devamla) — Prensiplerin mücadelesinde o nevi şeyler her Mecliste vardır arkadaşım. (Soldan, gürültüler) Ama, biz o nevi meselelere yanaşalım, demiyoruz. Demek istiyorum ki, bu tüzüğü bir ilim heyetine havale edeydiniz, partilerden de bir iki ilgili mümessil alaydınız... Esash bir surette tetkikten sonra esash bir tüzük tadili ile geleydiniz, diye bu misalleri veriyorum. Reye dökeceksiniz, grupta karar vermişsiniz, bu ayrı meseledir, millet bunun takdirini yapacaktır. Anayasanın ruhundan, Anayasa meselesinden bahsediyoruz. Akşamdan beri münakaşaları dinledim, Anayasa Komisyonundaki münakaşaları da dinledim. Profesör Bağgil'in, Tahir Taner'in kitapları hakkındaki mütalâaları da dinledim. Baktım Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı devrinde Atatürk'ün dehası ile kurulan ve zekâsının ışığı altında yapılan bu Anayasanın peşinden koşuyor, Demokrat Parti peşinden koşuyor yetiştiriyor, üstelik de geriye doğru gidiliyor. (Sağdan; alkışlar) Anayasa hâlâ ilerde!

Bunun içindir ki, Fuat Köprülü şöyle söylemiş... Ben bunu demin arkadaşımız masuniyet meselesinde ceza mevzuunu tetkik ederken, bir Anayasa meselesinden bahsediyormuş gibi İç Tüzük mevzuunda konuştu da onun için arz ediyorum. (Soldan; Gülüşmeler) Köprülü'nün dediği şudur:

«Anayasamız Cumhuriyet Kurtuluş Savaşı

neticesi olarak kurulmuştur. Atatürk'ün mukaddes bir emaneti olan Teşkilâtı Esasiye tamamiyle demokratik bir ruhla tedvin edilmiş bir kanundur. Türkiye Cumhuriyeti yıllarca evvel bu kadar verimli ve yüksek bir kanun meydana getirdiğinden dolayı cidden övünebilir.» (Soldan; bravo, sesleri, gülüşmeler) Arkadaşlar; bunu ben söylemiyorum. Kim söylüyor biliyor musunuz? Fuat Köprülü. Niçin bu tüzük tadilinden evvel Anayasanın millete vadedtiğiniz tadiline gitmediniz? Evvelâ onu tadil edip ondan sonra tüzük tadiline geçeydiniz. Halbuki dün böyle demiyordunuz. Vatandaş hak ve hürriyetlerini tahdideden kanunlar vardır, diydünüz.

Demin bir arkadaş; «Kanunların Anayasaya aykırı olduğunu kimse diyemez», dedi. Kimdi o, onun için okuyorum: «Vatandaş hak ve hürriyetini tahdideden kanunlar vardır, bunlar Anayasaya aykırıdır. Anayasaya aykırı kanunları kanun dışı addetmek icabeder.» Nerede kaldı Nizamname? Bendeniz söylemiyorum, 9. I. 1948, Mersin, Adnan Menderes.

Biz ne istiyoruz burada? Anayasanın hükümlerinin yürürlüğünü istiyoruz. «Anayasa prensiplerine aykırı, bir milletin malî, idari, siyasi ve iktisadi bakımından kıymetini azaltan, hakiki kıymetini kaybeden kanunların kaldırılmasını istiyoruz.» Nerede kaldı, tüzük?... Bu sözü de ben söylemedim; Sayın Meclis Reisimiz Refik Koraltan böyle söylüyor. Sayın Meclis Reisimiz Refik Koraltan'ın Tüzüğün Anayasaya aykırı olduğuna dair müzakerelerde belirtilen noktai nazarları dikkate alacağımı ümid ederim.

Basın hakkındaki maddeye gelince : Bu madde, basının bir başka kanaldan, Turhan Feyzioğlu'nun söylediği gibi, tekrar baskı altına alınması yolundadır. Tutanak nesredilmeden basın yazamaz. Bu ne demektir? Ya tutanak bir ay sonra çıkarsa? O zaman gazete, gazete olur mu? Her muhabir bir suç işliyeceği korkusu ile burada konuşulan şeyin suç olup olmadığını kolay kolay takdir edemeyeceği için, ya yazmayacaktır, yahut da gece sabahlara kadar hukukçu arıyacaktır, amanın şunu yazalım mı, yazmayalım mı, bunda bir suç var mı yok mu diye. Basın bu baskının altında bir kere daha inim inim inliyecektir. Ama Türk basını bir gün kendisini bu iniltilerden kurtarmak yolunu da bulacaktır, inşallah...

Milletvekillerinin konuşmalarının bir kısmının Meclis Divanınca zabıtlardan çıkarılması, milletvekillerinin konuşmalarına konacak bir sansürdür. Benim konuşmalarımı niçin sileceksin zabıtan? Bundan sonra burada konuşacak arkadaş ne konuşacağına dair Reise haber versin, o nelerin söylenip nelerin söylenmiyeceğini bildirsın, mebus ondan sonra konuşsun. Getirdiğiniz tadil bundan farklı değil. Bu düpedüz bir sansürdür. Basının ve mebusların kaba veya çirkin sözlerinin kontrolünü yapacak bizzat hür basındır. Basının, pijamayla dışarı çıkan mebusun resmini basması, onu ikaz olur ve diğer mebuslara da «Sakin böyle çıkmayın!» demektir. O, bir daha böyle dışarı çıkamaz kolay kolay, rey de toplıyamaz kolay kolay. (Gülüşmeler) Emin Soysal burada bir hata yaparsa, bunun mürakabesi, tutanaktan sözünün çıkarılması değil, tamamen hür basının onun çirkin sözlerini ridikülize ederek yazması ve efkârı umumiyede onun hakkında istihzalar yaratması kâfi cezadır ve mebusları iyi yetiştirir. Aksi takdirde tüzüğe konulan bu şekildeki hüküm, mebusların hatasını gizler, mebusların kötü çalışmalarını perdeler, mebusların durumlarını millet nazarından uzak tutar, millet seçim zamanında mebuslar hakkında hüküm vermekte haylice zorluk hisseder.

Arkadaşlarım mademki, Fransa'dan misal alıyolar, Fransa'da benim anladığıma, duyduğuma göre seçim zamanından bir ay evvel mebusların sicillerini, anhasını minhasını basın tamamıyla serbestlikle ortaya döker ki, millet bilsin ve ona göre reyini versin. Yoksa mebusların kabahatleri ve çalışmaları gizlenmiş olur. Bir de bu tüzük tadilini bu mânada almak lâzımdır. **Ama siz bilirsiniz, karar aldıysanız ben ne diyeyim? Ben samimiyetle fikrimi söylüyorum.**

Teşriî masuniyet meselesine gelince :

Burada benden evvel konuşan arkadaşımız bu teşriî masuniyet meselesinde uzun boylu izahat verdi. Ben yalnız birkaç misal vereceğim :

Arkadaşlar, adli istiklâl bizde de tam olarak tanınsın, memlekette hâkimin, Fransa'da olduğu gibi ölünceye kadar hâkimlik yapacağı teminat altına alınsın. Getirsenize bunu. O zaman benim teşriî masuniyetimi tamamen kaldırım umurumda değil. Ama teşriî masuniyeti kaldırılan Sırrı Atalay, Ödemiş'e gider, bir savei onun hakkında tahkikat evrakı tanzim eder,

mahkeme devam eder, savei Eskişehir'e nakledilir ve onun yerine gelen yeni savei Sırrı Atalay'ın beraetini talebeder. **Bu duyulur duyulmaz ertesi gün Eskişehir'e emir verilir. Ödemiş'e git, tekrar vazifeyi al, diye. Emir üzerine dâva tekrar tahrik edilir. Bunu gördükten sonra, adli teminat mevcudolduktan sonra teşriî masuniyet hakikaten münakaşa mevzuu olur. Mesele burada. Siz bunu temin edebiliyor musunuz?**

Size adli teminattan diğer bir misal arz edeyim :

1950 - 1951 senesinde Maraş'ta bir adam vuruldu. Bunu vurduran 4 vatandaşır dediler, bu 4 vatandaş Pazarcık mahkemesine gitti, orada ademitakip kararı verildi. Olmaz, dediler. Bir emir verdiler, Maraş'a gönderdiler. Orası da ademitakip kararı verdi, olmaz, dediler. Yine bir emirle bu 4 vatandaş Malatya'ya gönderildi. Malatya'da nasıl olduysa orada bunlar tevkif edildiler. Fakat bir müddet sonra ademitakip kararı verildi. Ondan sonra bu dört kişi Balıkesir'e gittiler. Balıkesir mahkemesi (Sağdan Çanakkale'ye gitti sesleri) Dur efendim sabırlı ol! (Gülüşmeler) Balıkesir mahkemesi kendisini reddetti. Oradan kalktı dâva, sevk edildi Çanakkale'ye. Sevk edildiği Çanakkale mahkemesine bu dört vatandaş gide gele bunlardan biri felâ oldu. Herbir vatandaş yüz ellışer bin lira masraf yaptı, sonra dördü birden beraet ettiler.

Masuniyeti teşriîye meselesi falan diye bir şey yok, sen memlekette adli istiklâli temin et, ondan tamamen emin ol, o zaman bu mevzu sizin için de, benim için de bir şey değildir. Sultan Cem'in Bayezit'e söylediği gibi: «Sen gül gülistanda yaşa, ben küllükte debeleneyim» olur mu bu?

Diğer taraftan hükümeti tenkid etti diye bunu ağır suç telâkki ederek mahkemeye sevk et, olur mu bu? Sanki biz bu meselede hükümet başkanının daha evvelece; «Bunları kulağından tutup mahkemeye vereceğim.» nutkunu unuttuk. Ağır cezalıdır diye, hükümeti tenkid etti diye muhalefet mebusu mahkemeye sevk edilir ama 25 maddeden suiistimali olan bir iktidar mebusunun masuniyetinin ref'i yedi sene geriye bıraktırılır. İşte bu dâvayı halletmek lâzımdır. Ama millet halletti, bırakın siz onu!..

Mesele tenkidde, bizim endişe ettiğimiz ve sizin de etmeniz icabeden husus budur. Bugün bizim, yarın sizin olabilir, hem de pek yakında mümkündür. Dünya bu.

Gruplar meselesi :

Niçin müktesep haklara riayet etmiyoruz? O antidemokratik, diktatörlük dediğiniz devirde onların grupları bunu kabul edilmişti. Müstakil odaları vardı. Arkadaşlarım bendeniz söyleyeyim; iki üç tane bağımsız mebusa bir oda tahsis edilmişti. Rahmetli Kâzım Karabekir Paşa Meclis Reisi iken, kürsüde riyaset ederken grup başkanlarına söz verdikten sonra, şimdi söz bağımsız milletvekillerininindir, derdi. Demokrasi böyle tatbik edilir.

Arkadaşlar; hiç olmazsa müktesep hakkı tanıyalım. Bunların arkalarında yüz binlerce seçmeni vardır. Hislerden tecerrüdederek, milletin iktikbalini düşünerek bunlara bu hakkı tanıyalım.

Sebati Ataman arkadaşım iyi niyetten bahsediyor. Arkadaşıma, Meclis arkadaşına hak veririm : İyi niyet şarttır. Kimse kimsenin iyi niyetinden şüphe etmesine hakkı yoktur. Fakat şu tasarının bir grup toplantısı kararına bağlandıktan sonra çıkarılmak istenmesi, Heyeti Celilenin bugün saat 15 ten gecenin şu saatine kadar devam etmesi isticalinin mânasını nasıl tefsir edeyim? (Soldan «Nasıl, istersen öyle et» sesleri) Bir suiniyete hamletmiyeyim ama nasıl tefsir edeyim? (Sağdan alkışlar)

Deniliyor ki, tasarıda, Meclisin şeref ve itibarını yükseltmek lâzım, müzakerelerde. Kabul! Ama arkadaşlar, bir Meclisin şeref ve itibarı o Meclisin gördüğü vazife ile mütenasip olur. Bir Meclis günde bir dakika, iki dakika üç dakika içtima yaparsa olmaz. Meclisin şeref ve itibarı gördüğü vazife, yaptığı murakabe ölçüsündedir, o zaman Meclisin kutsiyeti yükselir. Dâva buradadır. Meclis her zaman kutsidir ama meseleyi bu zaviyeden düşünmek lâzımgelir. Bendeniz bu kanaatteyim.

Bir de (millî irade) tâbirleri geçiyor. Millî irade, konusunda onlar «Biz millî irade ile iktidara geldik, bizi tenkidetmek millî iradeyi tenkidetmek demektir.» Demişlerdi. Öyle ama kardeşim, sen millî iradenin batapu vârisi değilsin. Zatı âlinizi Millî iradesiyle iktidara getiren millet, yine millî iradesiyle muhalefeti

seni gözetlesin diye göndermiştir. Hani şu misal aldığınız İngiltere'de derler ki, bir muhalefet ne kadar kuvvetli olursa iktidar da kendisini o kadar emniyette hisseder. Muhalefetin zayıf olmasıyla da kendisini o kadar emniyetsizlik içinde görür. Memleketin idaresindeki kuvvet topyekûn iç emniyete bağlıdır. Bu emniyetin sarsılmamış olması lâzımdır. Bir taraftan muhalefetin kuvvetli olması yerine onu zayıf düşürecek tedbirleri almak bu kuvveti sarsar, benim temennim bunun yapılmamasıdır.

Kaba konuşmak meselesi : Ben 1950 den hattâ 1946 dan beri gücüm yettiği kadar takibedebildiğim bütün zabıtlar ve gazetelerde muhalefetin gerek kürsü konuşmalarında hattâ dışardaki konuşmalarında şu Tüzük tadili teklifinde gösterilen telâş nev'inden birtakım hakaretler kaba sözler görmedim. (Soldan, «maşallâh» sesleri) Gürmedim. İktidarda varsa kendi kendini kontrol etsin. Müsaade edin, madem ki itiraz ediyor-sunuz, okuyayım. Vesikalar geliyor:

«Bütün memleketin artık Anayasaya aykırı hüküm ve kanunların süratle değiştirilmesini sabırsızlıkla beklediği şu sırada hükümetin mütegafile görünmesinin umumi teessürle karşılanacağına şüphe yoktur» Meclis kürsüsünden. 13 . V . 1947, Bay Adnan Menderes söylüyor.

Bir de şunu söyleyeyim : Antidemokratik kanunlar değiştirilmedi. Bir de bu tadil tasarısı geldi, halimiz nice olacaktır? Bunun için endişe ediyorum. Şimdi şu tâbir ve sözlere bakın:

(Sahtekârlığın, tiyatroculuğun bu derecesi görülmemiştir.) (Rezildir; Allah kahretsin). (Birtakım bedbahtlar yapılanlar marifet sanıyorlar.) (Kuzu postuna bürünmüş kurtlar.) Varnu muhalefetin sözlerinden böyle bir şey? (Soldan, «Daha neler var?» sesleri).

(İpliğini boyamış.....), (Baykuş), (Sen turşu kuramazsın).. Var mı muhalefetin sözlerinde böyle sözler? Getirin tutanakları bakın, aksini söyleyecek varsa Allah aşkına çıksın. Şimdi müsaade buyurursanız bu bahsi burada kapatıyorum.

Şimdi arkadaşlar, eğer tüzük tadili yaparak bu nevi manialarla karşılıklı vakar ve haysiyetimizi rencide edecek şekilde konuşacak olursak, durum ne olur? Arz ettiğim gibi mütehassıs bir heyet kurarak bunu tadile gidelim. Hepimize karşılıklı emniyet gelsin ve bu Meclis tatlı tatlı konuşsun. Kötü mü söylüyorum? Ama şimdi ar-

kadaşlarım, hayretler içindeyim, hayretler içindeyim! Bir parti ki, bir memlekette iki kelimeyi, hürriyet ve demokrasi kelimelerini bayrak yapar; dağda, taşta, Mecliste, meydanda, dergâhta, barigâhta hürriyet hürriyet, demokrasi demokrasi, diye rey toplar, iktidara gelir, ondan sonra Toplantı Kanunu, şu kanunu, bu kanunu, antinin antisi kanunları çıkarır ve ondan sonra tüzük tadilini bu şekilde yapar. Hakikaten hayretler içinde kalıyorum. (Soldan, gülüşmeler) siz istediğiniz kadar gülünüz, istediğinizi söyleyiniz, millet bunun hesabını görecektir. Bunun hakkındaki hükmünü verecektir. Bunu bilersiniz..

Hepinizi saygı ile selâmlarım.

REİS — Efendim, müzakerenin kifayeti hakkında takrirler var, okuyoruz :

Yüksek Reisliğe

İçtüzüğün bâzı maddelerinin tadili hususundaki umumi müzakereler Büyük Meclisi kâfi derecede aydınlatmış bulunuyor. Bu müzakerelerin kifayetini, maddelere geçilmesini arz ve teklif ederim.

Kastamonu Mebusu
Münif İslamoğlu

Yüksek Reisliğe

(Görüşmeler kâfidir, kifayetin reye vaz'ını arz ve teklif ederim.

Ağrı Mebusu
Selim Yatağan

Yüksek Reisliğe

Dahilî Nizamname tadilatına dair kanun teklifinin tümü üzerindeki konuşmalar, kâfi derecede tenevvürü sağlamıştır. Kifayetin reye konmasını teklif ederim.

Bursa Mebusu
Hilâl Ülman

Yüksek Riyasete

Müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederim.

Sakarya Mebusu
Tacettin Barış

Yüksek Riyasete

Görüşmeler kâfidir. Kifayetin reye vaz'ını arz ve teklif ederim.

Manisa Mebusu
Sezai Akdağ

Riyaset Yüksek Makamına

Görüşmeler kâfidir. Kifayetin reye konulmasını arz ve teklif ederim.

Denizli Mebusu
Ali Rıza Karaca

Yüksek Reisliğe

Görüşmeler kâfi derecede yapılmış, durum tavazzuh etmiştir. Kifayetin reye vaz'ını arz ve teklif ederim.

Konya Mebusu
Sami Soylu

REİS — Verilen kifayet takrirleri aynı mahiyettedir. Kifayet aleyhinde konuşmak isteyen Dursun Akçaoğlu arkadaşınıza söz veriyorum.

Buyurun efendim.

DURSUN AKÇAOĞLU (Çankırı) — Pek muhterem arkadaşlar, acele işe şeytan karışır atalar sözünü hatırlatmakla sözüme başlayacağım.

Muhterem arkadaşlarım, biliyorsunuz ki çok mühim bir meselenin müzakeresindeyiz ve bu müzakereyi icabettiren konu, Anayasaya aykırıdır, rejimimizi buhrana götürür, bizi huzursuzluğa götürür.

REİS — Beyefendi, kifayetin aleyhinde konuşacaksınız, esasa girmeden; lütfen.

DURSU NAKÇAOĞLU (Devamla) — Esasa girmiyorum. Grup sözcüleriniz ve hatipleriniz de bu tadil tasarısı Anayasaya uygundur, bize huzur getirecektir, dediler. Yani 180 derece iki iddia karşısındayız. Birbiriyle henüz irtibak etmiş, bağdaşmış bir durumda değildir ve Büyük Meclise yeni katılmış arkadaşlarınız da henüz bu kadar mühim bir mevzuu eidden kavramış durumda değildir. İstirham ediyorum, kerem buyurunuz, bu mevzuu bir parça daha deşelim arkadaşlar, ne olur.

Muhterem arkadaşlar, aleyhinde konuşuyorum. (Soldan, gürültüler) Kerem eyle ne olur muhterem ağabeyim. İçtüzüğün tadili ile ulaşılması istenilen gaye nedir arkadaşlar? Eğer gaye bu demokrasi nizamı içinde Meclis çalışmalarının...

REİS — Beyefendi, yazmış olduğunuz esas hakkındaki fikirleri kifayetin aleyhinde söz hakkınızdan faydalanmak suretiyle bu tarz-daki beyanınızı zetrâliniz de doğru buluyor musunuz? Lütfen kifayet hakkındaki mâruzatınıza geçin.

DURSUN AKÇAOĞLU (Devamla) — Şu halde viedanlarınıza sığınarak, yapmış olduğumuz yeminin kutsiyetine sığınarak, şu karşınızda «Hâkimiyet milletindir» ibaresinin esasına sığınarak istirham ediyorum, şu mevzuu bir parça daha uzatalım, icabederse gelecek celseye kadar talik edelim. Bu hususta bir takrir verdim. Bu takririn kabulünü viedanlarınıza sığınarak istirham ediyorum. (Soldan, alkışlar ve gülüşmeler)

REİS — Kifayet takrirlerini oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...

KEMAL SATIR (Adana) — Hakkında konuşacağım.

REİS — Reye vazı esnasında hiçbir suretle söz verilemez.

KEMAL SATIR (Adana) — Bir kelime söyleyip incegeçim.

REİS — Efendim, arkadaşımız şu anda hakkında söz talep etmektedir. Söz talebi kifayet takrirlerinin okunmasından evvel vâkı olması icabederdi. Riyaset mütaaddit defalar söz talep eden var mı diye ifadede bulundu. (Sağdan, öyle bir şey söylemediniz, sesleri) Söyledim. Şayet talep kifayet aleyhinde ise ancak bir kişi konuşur. Kifayette hakkında konuşulamaz. Arkadaşımız hatırlıyamamış olabilirler. Bendeniz kendilerine Nizamnamenin 104 neü maddesini lütfen okumalarını rica ediyorum. Aleyhte ancak bir arkadaşımızın konuşması mümkündür.

Hakkında konuşmak mümkün değildir, efendim. (Sağdan, sual soracak, sesleri) Bu itibarla kendilerine Nizamname hükümleri mucibince söz vermiyorum.

Arkadaşlarımız, sualden bahsediyorlar. Dahili Nizamnamemizin 104 neü maddesine bağlı 57 numaralı notu lütfen okusunlar. 57 numaralı nota göre kifayet sorulara da şâmilidir. Şu anda sual sorulamaz, efendim. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar)

Kifayeti reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kifayet büyük bir ekseriyetle kabul edilmiştir, efendim.

Verilmiş takrirler var; sırayla okuyoruz, efendim.

T. B. M. M. Başkanlığına

İçtüzük tadil teklifinin çok partili demokratik bir rejimin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için, ilim

heyetinin de bulunduğu bütün parti gruplarından müteşekkil bir komisyonda (tekrar Tüzüğün tümü nazarı itibara alınarak) gereği şekilde incelenmesini temin bakımından tasarruflarının encümenine iadesini saygılarımızla rica ederiz.

Çankırı Mebusu
Dursun Akçaoğlu

REİS — Efendim, arkadaşımızın teklifi iki hususu ihtiva etmektedir. Birinci husus olarak tezekkür ettikleri komisyon teşkilini, reynize arz etmiyorum, nizamnamede böyle bir hüküm mevcut değildir.

İkinci kısımda ise teklifin iadesi istenmektedir. Bu itibarla encümenine iadesi teklifini reynize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

İkinci bir takrir var, okutuyorum.

T. B. Millet Meclisi Başkanlığına

Umumi müzakerelerin ortaya serdiği anlayışın ve beliren yeni görüşlerin ışığı altında bir daha gözden geçirilmesi ve bâzı hükümlerin Anayasaya aykırı olup olmadığının da bilhassa tetkiki için teklifin komisyona iadesini arz ve teklif ederim.

Ankara Mebusu
Hıfzı Oğuz Bekata

REİS — Arkadaşımızın takririnde teklifin Anayasaya aykırılık bakımından da tetkiki için encümenine iadesi teklif edilmektedir.

Nizamnamenin 37 ne maddesine göre encümenler kendilerine verilen tasarı ve tekliflerin evvelâ Anayasaya aykırılığını tetkik ile mükelleftir. Böyle bir aykırılık mevzuubahis ise, encümen müzakere etmeden reddeder. Binaenaleyh, biraz evvel teklifin encümenine iade edilmemesi hakkında Heyeti Umumiyeden rey istihsal edildiğine göre bu takrir reye arz etmiyorum.

Bir takrir daha var, okuyoruz.

Yüksek Reisliğe

İçtüzük tadil teklifi halen mer'i İçtüzüğün 66 ne maddesinin 3 ve 67 ne maddesinin kabul ettiği ve şart koştuğu gerekçeyi ihtiva etmediğinden tamamlanması için encümenine iadesini arz ve teklif ederim.

Kars Mebusu
Mehmet Hazer

MEHMET HAZER (Kars) — Müsaade buyurursanız Reis Bey, takririmi izah edeyim.

REİS — Müsaade buyurun. Efendim, arkadaşımızın takririndeki talepleri gerek muhterem heyet ve gerekse Riyaset anlamış bulunuyor. Talepleriniz; 66 neı maddeye göredir. Şu anda Muhterem Heyeti hiçbir veçhile alâkadar etmez. Bu, tamamen encümene aittir. 66 neı maddenin 6 neı fıkrası der ki : Encümenin, eğer eksik gördüğü esbabı mucibe v.s. varsa ikmalî için bunlar Riyaset vasıtasıyla Hükümete iade edilir.

67 neı maddeden bahsediyorlar. 67 neı maddede, teklif sahipleri tarafından vâkı ise yine encümen bu hususun ikmalini teklif sahibinden talebeder, der. Kendilerine söz vermeyişimin sebebi ise :

66 neı maddenin 8 neı fıkrasına göredir. Bu gibi taleplerin müzakerenin başında yapılması lâzımdır. Bunun için söz vermiyorum. (Soldan, alkışlar).

MEHMET HAZER (Kars) — Söz istiyorum, takririmi izah edeceğim. Nizamnameyi yanlış tefsir ediyorsunuz. Müsaade buyurun, Heyeti Umumiye arz edeyim. Benim takririme tasarruf hakkınız yoktur.

REİS — Zatâlinizin takriri benim Riyasete geldiğinde verildi, müzakere başhyalı aşağı - yukarı dokuz saat oldu. Bu itibarla talebinizersizdir Mehmet Beyefendi.

MEHMET HAZER (Kars) — Heyeti Umumiye karar alınız.

REİS — Arkadaşımız Heyeti Umumiyenin kararını talebetmektedir. Nizamnamemiz hükümlerine göre hangi ahval ve şerait içinde Heyeti Umumiyenin kararına müracaat edileceğine dair kayıtlar mevcuttur. Ne 66 ve ne de 67 neı maddelerde böyle bir kayıt mevcut değildir. Reye arz etmiyorum efendim.

MEHMET HAZER (Kars) — Bir de taraf-sızlıktan bahsedersiniz.

REİS — Nizamnameyi lûtfen okuyun. Nizamname hükümlerine göre her talebin yerinde kullanılması lâzımdır.

Riyasetin Nizamnameye ademiriyeti mevcut ise bunu ayrıca bir sualle getirmeniz mümkündür.

Maddelere geçilmesini oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. (Sağdan, gürültüler, ne kadarsa miktarını istiyoruz, sesleri.)

Riyasetin şu andaki tesbitine göre 220 ye karşı 132 dir. Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. (Sağdan, gürültüler, baştan sayın, sesleri.)

Tereddüt izhar edilmektedir. Ayağa kalkmak suretiyle tekrar reylerinize arz edeceğim. Kabul edenler lûtfen ayağa kalsınlar...

Lûtfen siz de sayınız Beyefendiler.

Lûtfen oturunuz efendim.

Kabul etmeyenler lûtfen ayağa kalsınlar efendim.

Lûtfen oturunuz efendim.

Divanı Riyasetin tesbitine göre; 242 kabul ve 152 ret efendim.

Şu halde maddelere geçilmesi 242 reyle kabul edilmiştir. Maddeleri okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin bâzı maddelerinin tadiline dair nizamname

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin 22, 25, 26, 46, 67, 80, 81, 85, 91, 93, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 180, 185, 187, 188, 190, 191, 214 ve 219 neu maddeleri aşağıda yazılı olduğu şekilde tadil edilmiştir.

Madde 22. — Her içtimam başlangıcında vazifeleri ertesi içtimaa kadar devam etmek ve âzası Umumi Heyetçe izafi reyle intihabolunmak üzere Meclis vazifeleriyle mütenazır (Arzuhal, Divanı Muhasebat, Meclis Hesaplarının Tetkiki, Meclis Kütüphanesi ve Teşkilâtı Esasiye) encümenlerinden başka bütün hükümet hizmetleriyle mütenazır (Bütçe Encümeni) ile Devlet vekâletleri hariç her vekâlete mütenazır diğer encümenler kurulur.

Yukardaki encümenlerle karşılaşmıyan dairelerle alâkalı lâyiha ve teklifler malî işlerden iseler Bütçe ve Maliye encümenlerinde; bundan başka bütün lâyiha ve teklifler Dahiliye Encümeninde görüşülür.

Encümenlerin kaçır âzadan terekkübedeğine Riyasetin teklifi üzerine Umumi Heyet karar verir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde adedi mürettebin % 5 i nispetinde mebusa malik bulunan her siyasi partinin yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun

çalışmalarıyla alakalı faaliyetlerde bulunan Meclis grupları vardır.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı? (Yok sesleri).

Söz isteyen olmadığına göre maddeyi reyimize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 25. — Umumi Heyet lüzum görürse muhtelit veyahut muvakkat encümenler teşkil eder.

Bu kabil encümenler kendilerine muhavvel işlerin intacına kadar vazifelerine devam ederler.

Muhtelit encümenlere alfabe sırasına göre mukaddem olan encümenin reisi riyaset ve mazbata muharriri mazbata muharrirliği eder.

REİS — Madde hakkında söz isteyen arkadaşınız var mı? Maddeyi oyunza arz ediyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 26. — Her encümen, kendine gizli reyle ve mutlak ekseriyetle bir reis, bir mazbata muharriri ve bir kâtip intihabeder.

Adliye, Bütçe, Dahiliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinde ayrıca bir reisvekili seçilebilir.

Bir encümende muayyen bir madde için lüzum görülürse hususi bir mazbata muharriri intihabolunur.

Bütçe Encümeni Umumi Bütçe mazbatasının yazılması ve müdafaası ile mükellef bir mazbata muharririnden başka bu encümen bir veya muhtelif dairelerin bütçe mazbatalarını yazmak ve müdafaası etmekle mükellef hususi mazbata muharrirleri dahi intihabedebilir.

Bütçe Encümeninde bir kalem müdürü ile muavini, bir başkâtip ile muavini ve lüzumu kadar memur bulunur.

Arzuhal Encümeninde lüzumu kadar, diğer encümenlerde birer muvazzaf kâtip bulunur.

Kütüphane Encümenine Kütüphane Müdürü kâtiplik eder. Muvazzaf kâtipler birden ziyade encümene kâtiplik edebilirler. Keyfiyetin takdiri Meclis Riyasetine aittir.

Encümenin reisi ve varsa reisvekili encümende bulunmazsa o toplantı için bir reisvekili seçilebileceği gibi mazbata muharriri de vekâlet edebilir.

REİS — Söz isteyen var mı? Buyurun Encümen.

TEŞKİLÂTI ESASİYE ENCÜMENİ BU MAZBATA MUHARRİRİ A. HAMDİ SANCAR (Denizli) — Efendim, bu maddenin, Bütçe Encümeni, diye başlayan ikinci fıkrasında, «Bütçe Encümeni» kelimesinden sonra, ifadeye kuvvet verebilmek için, bir virgül koymak icab ediyor. Sonra fıkra, «Umumi bütçe mazbatasının yazılması ve müdafaası ile mükellef bir mazbata muharririnden başka bu encümen» diye devam ediyor. Buradaki «bu encümen» tâbiri kalkacaktır. Bu tâbir kalktıktan sonra fıkra, «Bir veya muhtelif dairelerin bütçe mazbatasını yazmak ve müdafaası etmekle mükellef hususi mazbata muharriri dahi intihabedebilir.» diye bitecektir. Bu tashihi lâyihamın bünyesine, encümen olarak uygun buluyoruz. Çünkü buradaki «encümen» kelimesi fazlalık teşkil etmektedir.

REİS — Encümenin ifade ettiği gibi «bu encümen» tâbirinin maddeden kaldırılması suretiyle maddeyi oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir, efendim.

Madde 46. — Bir encümende söz kesilir, şahsiyat ile uğraşılır veya intizam ve sükûneti bozacak hareketlerde bulunulursa encümen reisi bu gibi hallerinden dolayı o mebusa ihtarda bulunur. Devamı halinde o mebus o celseye munhasır olmak üzere encümen kararı ile celseyi terke davet eder ve keyfiyet Meclis Reisliğine bildirilir. Meclis Reisi bu gibi intizamı bozan hareketlerinden dolayı hakkında şikâyet olunan mebusa ihtar cezası verebilir.

REİS — Madde hakkında söz isteyen? Yok. Bir tahrir var, okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Dahilî Nizamname teklifinin 46 ncı madesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini saygiyle arz ederim.

Sakarya Mebusu
Nusret Kirişçioglu

Madde 46. — Bir mebus encümende söz keser veya şahsiyatla uğraşır veya sükûneti bozacak hareketlerde bulunursa encümen reisi ilkinde ikaz ve devamı halinde mebusu encümenin o celsesine munhasır olmak üzere ve encümen kararıyla celseyi terke davet eder.

Mebus karara uymazsa celse talik ve karar infaz olunur. Her iki halde de keyfiyet Meclis

Reisliğine bildirilir. Meclis Reisi şikâyet olunan mebusa ihtar cezası verebilir.

REİS — Söz istiyor musunuz?

NUSRET KIRIŞCIOĞLU (Sakarya) — Hayır.

REİS — Encümen iştirak ediyor mu?

TEŞKİLATI ESASİYE ENCÜMENİ BU MAZBATA MUHARRİRİ A. HAMDİ SANCAR (Denizli) — İştirak ediyoruz.

REİS — Takririn nazarı dikkate alınmasını reynize arz ediyorum. Nazarı dikkate alanlar... Almıyanlar... Takrir nazarı dikkate alınmıştır.

Encümen filhal iştirak ettiğine göre maddeyi bu şekilde okutuyorum.

Madde 46. — Bir mebus encümende söz keser veya şahsiyatla uğraşır veya sükûneti bozacak hareketlerde bulunursa encümen reisi ilkinde ikaz ve devamı halinde mebusu encüme-

nin o celsesine munhasır olmak üzere ve encümen kararıyla celseyi terke davet eder.

Mebus karara uymazsa celse talik ve karar infaz olunur. Her iki halde de keyfiyet Meclis Reisliğine bildirilir. Meclis Reisi şikâyet olunan mebusa ihtar cezası verebilir.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı? (Yok sesleri) Maddeyi okunan şekli ile reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Nüvit Yetkin (Malatya), Hasan Tez (Ankara), Suphi Baykam (Adana), Sırrı Atalay (Kars), Âtîf Topaloğlu (Ordu) ayağa kalktılar ve ekseriyetin olmadığını beyan ederek yoklamayı talebettiiler.)

(Soldan, gürültüler, ekseriyet var sesleri)

REİS — Nizamnamenin 81 nci maddesine göre beş mebus tarafından ekseriyetin olmadığı beyan edilirse yoklama yapılması mecburidir. Yoklama yapıyoruz.

4. — YOKLAMA

REİS — Muhterem arkadaşlar, yoklama yapılacaktır.

İsmi okunan arkadaşlar lütfen burada olduklarını ifade etsinler.

(Eskişehir mebuslarına kadar yoklama yapıldı.)

REİS — Yoklamaya devamı lüzum kalmadı. Zira şu anda biraz evvel 152 mevcudu bu-

lunan muhalefet, yoklama talebinde bulunan beş kişi hariç, salonu terketmiş bulunuyorlar.

Sağ tarafta bulunanlarla, Riyaset Divanının tesbitine göre, şu anda mevcut âza sayısı 272 dir. Bu hale göre ekseriyet kalmamıştır.

27 . XII . 1957 Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere İnikada son veriyorum.

Kapanma saati: 26.XII.1957 Perşembe saat: 1,00